



Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Π.Μ.Σ στις Διεθνείς Σπουδές

Ειδίκευση Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Υβριδικός Πόλεμος: Μια νέα πρόκληση για την παγκόσμια
ειρήνη και την ασφάλεια.**

του

Πούλιου Χαρίτωνα

Επιβλέπων καθηγητής: Μικέλης Κυριάκος

«Δηλώνω υπεύθυνος ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία, τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν αποτελούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Χαρίτων Πούλιος

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη διπλωματικής εργασίας.....	5
Εισαγωγή.....	6-8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Το πολεμικό φαινόμενο	
α)Γενική θεώρηση του πολεμικού φαινομένου.....	9-12
β)Ορισμοί του πολεμικού φαινομένου.....	12-15
γ)Λόγοι μελέτης του πολεμικού φαινομένου.....	15-17
δ)Εξελικτική πορεία του πολεμικού φαινομένου.....	17-20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μετάβαση στον υβριδικό πόλεμο	
α)Το πέρασμα στον υβριδικό πόλεμο.....	20-23
β)Η έννοια του υβριδικού πολέμου, “Φενάκη ή πραγματικότητα?”.....	23-34
γ)Προάγγελοι του υβριδικού πολέμου.....	36-44
1)Νέοι πόλεμοι.....	34-36
2)Πόλεμος Τέταρτης Γενιάς.....	36-38
3)Σύνθετος-Συνδυαστικός πόλεμος.....	38-39
4)Απεριόριστος πόλεμος-πόλεμος πέρα από τα όρια.....	39-40
5)Αξιώματα του απεριόριστου πολέμου.....	40-42
δ)Στρατηγικές δημιουργίας ασυμμετριών.....	43-44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Προκλήσεις της «Νέας Εποχής»	
α)Το πλαίσιο δημιουργίας τους.....	45-46
β)Υβριδικές απειλές.....	46-48
γ)Οικονομικός πόλεμος.....	48-51
δ)Ενεργειακός πόλεμος.....	51-53
ε)Ψυχολογικός πόλεμος.....	53-57
ζ)Πληροφοριακός πόλεμος.....	57-61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Προσαρμογή στην καινούργια πραγματικότητα

α) Τρόποι αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών γενικά.....	61-66
β) Παράδειγμα μη κρατικού υβριδικού αντιπάλου: Η περίπτωση της Hezbollah ..	66-72
γ) Παράδειγμα άσκησης υβριδικού πολέμου από κρατικό δρώντα (Ρωσία)-Η προσάρτηση της Κριμαίας.....	73-79
δ) Τρόποι αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών από την πλευρά του NATO....	79-84
Συμπεράσματα-επίλογος.....	85-88
Βιβλιογραφία.....	89-93

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο υβριδικός πόλεμος δεν αποτελεί ένα καινούριο φαινόμενο, αλλά ένα στάδιο στην εξελικτική πορεία του πολεμικού φαινομένου, όπως διαμορφώθηκε στη σύγχρονη εποχή, κάτω από τις νέες συνθήκες διεξαγωγής των πολεμικών συγκρούσεων. Ως μορφή πολεμικής σύγκρουσης, ο υβριδικός πόλεμος χρησιμοποιεί συμβατικά και μη συμβατικά μέσα και τακτικές, ενώ έχει τη δυνατότητα να διεξαχθεί από κρατικούς και από μη κρατικούς δρώντες, όπως απέδειξε το παράδειγμα της Hezbollah στον τομέα των μη κρατικών δρώντων και η προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία, στον τομέα των κρατικών δρώντων. Στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου εμφανίζονται οι υβριδικές απειλές, οι οποίες εκδηλώνονται με πολλούς τρόπους, όπως τρομοκρατικές ενέργειες, οικονομικό, ψυχολογικό και πληροφοριακό πόλεμο. Έτσι αποδεικνύεται ότι ο υβριδικός πόλεμος αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο, το οποίο συνδυάζει όλες τις διαθέσιμες τακτικές και μέσα πολεμικών συγκρούσεων, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του.

Ο υβριδικός πόλεμος, λόγω της πολυπλοκότητάς του, απαιτεί ιδιαίτερη αντιμετώπιση για την επιτυχή έκβαση των επιχειρήσεων, στο πεδίο των πολεμικών συγκρούσεων. Για το λόγο αυτό, προκειμένου να διασφαλιστεί η παγκόσμια ασφάλεια και ειρήνη το NATO οφείλει να αναπροσαρμόσει τον τρόπο σκέψης, του γύρω από τις εμφανιζόμενες απειλές. Ακόμη το NATO οφείλει να αναθεωρήσει εκ νέου την πολιτική του, σε συνεργασία με τη στρατιωτική και πολιτική του ηγεσία, μέσα στο πνεύμα της συνολικής αναθεώρησης, με την υιοθέτηση καινούριων μορφών δράσης. Με τον τρόπο αυτό το NATO θα καταφέρει να εξυπηρετήσει τον σκοπό ύπαρξής του και να συντελέσει καθοριστικά, τόσο στον περιορισμό, όσο και στην επιτυχή αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, προκειμένου να διασφαλίσει την παγκόσμια ασφάλεια και ειρήνη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι αποδεκτό πως το πολεμικό φαινόμενο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορία του ανθρώπινου γένους την οποία επηρεάζει καθοριστικά σε όλους τους τομείς. Η ρήση του φιλοσόφου Ηράκλειτου, στο έργο του «Περί Φύσεως», «πόλεμος πάντων πατήρ εστί, πάντων δε βασιλεύς» αποδεικνύει τη σημαντική θέση που κατέχει ο πόλεμος στη ζωή των ανθρώπων, την οποία επηρεάζει σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό επίπεδο.

Είναι δεδομένο πως στο πλαίσιο της πολεμικής σύγκρουσης, διαμορφώνεται πάντα η σχέση ισχυρού και ασθενούς αντίπαλου, μία σχέση η οποία μπορεί να ανατραπεί, εφόσον η στρατιωτική υπεροπλία και η αριθμητική υπεροχή δεν συμβάλλουν αποκλειστικά στη νίκη του ισχυρότερου αντίπαλου, άλλωστε όπως αποδείχθηκε σε πολλές περιπτώσεις στη διάρκεια της ιστορίας και αποδεικνύεται στη σύγχρονη εποχή.

Ο υβριδικός πόλεμος δεν αποτελεί ένα καινούριο πολεμικό φαινόμενο αλλά είναι απλώς το πολεμικό φαινόμενο, το οποίο εκδηλώνεται με διαφορετικό τρόπο και χρησιμοποιεί διαφορετικές μεθόδους και πολεμικές τακτικές, προκειμένου να πετύχει τους στόχους του, ανατρέποντας πολλές φορές την ισορροπία στη θέση ισχύος των αντιπάλων.

Είναι γεγονός, πως στον 21^ο αιώνα η ανθρωπότητα βιώνει την περίοδο των υβριδικών πολέμων, κατά την οποία εκδηλώνονται πολεμικές συγκρούσεις, που συνδυάζουν τα πολεμικά μέσα των παραδοσιακών πολέμων του παρελθόντος αλλά την ίδια στιγμή υιοθετούν και μεθόδους που ανταποκρίνονται στην καινούρια πραγματικότητα.

Ως εκ τούτου ο υβριδικός πόλεμος συνδυάζει συμβατικά και μη συμβατικά μέσα και τακτικές πολεμικής σύγκρουσης, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος του στο πεδίο των πολεμικών επιχειρήσεων. Για το λόγο αυτό, ο υβριδικός πόλεμος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την πρόοδο της τεχνολογίας με αποτέλεσμα να μην αποτελεί αποκλειστικά πόλεμο ισχύος αλλά και πόλεμο επιρροής, τόσο στον υλικό, όσο και στον πνευματικό και ηθικό επίπεδο γεγονός που καθιστά ιδιαίτερος επίπονη την επιτυχή αντιμετώπιση του.

Η παρούσα εργασία απαρτίζεται από τέσσερα κεφάλαια, στα οποία επιχειρείται η σφαιρική διαπραγμάτευση του θέματος του υβριδικού πολέμου και της επίδρασης που ασκεί στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας.

Στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στην εξέταση του πολεμικού φαινομένου διαχρονικά, με βάση τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τις πολεμικές τακτικές, σε όλη την ιστορία της ανθρώπινης δραστηριότητας, προκειμένου να αποδειχθεί η παρουσία των υβριδικών πολέμων πως αποτελεί το τελευταίο στάδιο στην εξελικτική πορεία του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, επιχειρείται ο ορισμός και η αποσαφήνιση του όρου υβριδικός πόλεμος, προκειμένου να γίνει κατανοητός ο πολυδιάστατος χαρακτήρας αυτού του πολεμικού φαινομένου, το οποίο κυριαρχεί στη σύγχρονη εποχή. Παράλληλα γίνεται προσπάθεια να διαπιστωθεί αν ο υβριδικός πόλεμος αποτελεί μια «καινούρια» κατηγορία πολέμου. Για το λόγο αυτό, παρουσιάζονται όλοι οι σχετικοί προβληματισμοί των ερευνητών, γύρω από τον υβριδικό πόλεμο, που οδηγούν στην διαπίστωση ότι ο υβριδικός πόλεμος συνδυάζει όλες τις μορφές πολέμου. Ως εκ τούτου θεωρείται απαραίτητο, να μελετηθούν όλες οι κατηγορίες του πολεμικού φαινομένου, οι οποίες λειτούργησαν ως «προάγγελοι» του υβριδικού πολέμου, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την εξελικτική του πορεία.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται το θέμα το σχετικό με το Διεθνές Περιβάλλον ασφαλείας όπως διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση των υβριδικών απειλών οι οποίες δημιούργησαν μια νέα πραγματικότητα στην ιστορία του υβριδικού πολέμου εισάγοντας την ανθρωπότητα στη «νέα εποχή.» Επιπρόσθετα, γίνεται αναφορά στο χαρακτήρα των υβριδικών απειλών και στον τρόπο εκδήλωσής τους, παράλληλα με την παρουσίαση όλων των μορφών πολέμου, που εντοπίζονται στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου. (οικονομικού, ενεργειακού ψυχολογικού, πληροφοριακού)

Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται ο τρόπος δράσης των εμπλεκόμενων στον υβριδικό πόλεμο, προκειμένου ο κάθε δρώντας να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες του περιβάλλοντος ασφαλείας, όπως διαμορφώθηκε στα πλαίσια του υβριδικού πολέμου. Για το λόγο αυτό, μελετούνται οι τρόποι αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών, στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου, προκειμένου να ληφθούν τα ανάλογα μέτρα για την αποτελεσματική εξουδετέρωση των υβριδικών απειλών, με στόχο την

διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας. Επίσης γίνεται αναφορά στον τρόπο δράσης της Hezbollah, η οποία αποτελεί ένα παράδειγμα μη κρατικού δρώντα, που υιοθετεί τις υβριδικές τακτικές και μέσα, κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης με έναν ισχυρό κρατικό δρώντα, όπως το Ισραήλ. Στην περίπτωση αυτή, η δράση της Hezbollah αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα υβριδικού αντιπάλου, μη κρατικού ο οποίος προκαλεί πλήγματα σε έναν ισχυρότερο κρατικό αποδεικνύοντας ότι μια μικρή οργάνωση μπορεί να επιφέρει σοβαρά πλήγματα σε ισχυρότερους αντιπάλους, οι οποίοι διαθέτουν οργανωμένους στρατιωτικούς μηχανισμούς. Παράλληλα παρουσιάζεται το θέμα της προσάρτησης της Κριμαίας στη Ρωσία, το οποίο χρησιμοποιείται ως παράδειγμα κρατικού δρώντα, που εφαρμόζει και υιοθετεί τις τακτικές του υβριδικού πολέμου. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στον τρόπο δράσης της Ρωσίας, που αποτελεί τον κρατικό δρώντα, η οποία για την επίτευξη του στόχου της, έκανε χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων και τακτικών, στο πεδίο των συγκρούσεων. Στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου η Ρωσία, υιοθέτησε τις τακτικές του ψυχολογικού και πληροφοριακού πολέμου. Ακόμη στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η αξιολόγηση του ρόλου του NATO διαδραματίζει στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, για την προστασία του διεθνούς περιβάλλοντος ασφαλείας.

Το NATO ως διεθνής οργανισμός ασφαλείας, είναι υπεύθυνο για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών και την προστασία της παγκόσμιας ασφαλείας και ειρήνης. Για το λόγο αυτό οφείλει να αναπτύξει μηχανισμούς άμυνας αλλά και να προβεί στην εξεύρεση μέσων για την πρόβλεψη και επιτυχημένη αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Το πολεμικό φαινόμενο

α) Γενική θεώρηση του πολεμικού φαινομένου

Η μελέτη της ιστορικής διαδρομής της ανθρωπότητας αποδεικνύει περίτρανα το γεγονός πως το πολεμικό φαινόμενο είναι βαθιά ριζωμένο στην ανθρώπινη φύση και η εξέλιξή του συμβαδίζει με την εξελικτική πορεία του ανθρώπινου είδους. Ως εκ τούτου, ο πόλεμος κάνει αισθητή την παρουσία του σε όλες τις χρονικές περιόδους και διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στο «κοινωνικό γίγνεσθαι».

Από την αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη εποχή, η παρουσία του, είναι έκδηλη σε όλες τις εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου και την ίδια στιγμή ασκεί ουσιαστική επίδραση σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό. Είναι δεδομένο πως ένα από τα βασικά γνωρίσματα της ανθρώπινης φύσης είναι η επιθετικότητα και η τάση επιβολής, χαρακτηριστικά που τροφοδοτούνε αενάως το πολεμικό φαινόμενο, με αποτέλεσμα η ανθρώπινη επιθετικότητα να διοχετεύεται σε διάφορες κατευθύνσεις, τόσο προς το περιβάλλον, όσο και προς το κοινωνικό σύνολο. Αποτέλεσμα αυτής της συμπεριφοράς είναι η πρόκληση πολεμικών συγκρούσεων με αρνητικές επιπτώσεις, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Ο υβριδικός πόλεμος, ως μια μορφή πολέμου, δεν συνιστά κάτι το καινούριο, αλλά αποτελεί έναν παράγοντα που αυξάνει την πολυπλοκότητα των σύγχρονων πολεμικών συγκρούσεων, όπου οι αντιμαχόμενες πλευρές υιοθετούν πληθώρα μέσων και τακτικών για την επίτευξη των στόχων τους. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο υβριδικός πόλεμος χρησιμοποιείται ως όρος για να αποδώσει με ξεκάθαρο τρόπο τα χαρακτηριστικά της πολεμικής σύγκρουσης, έπειτα από τα τρομοκρατικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2009 και τις αλλαγές που αυτά προκάλεσαν στο περιβάλλον ασφαλείας. Οφείλουμε να επισημάνουμε πως μετά από τα καταστροφικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, παρουσιάστηκαν στο προσκήνιο νέες προκλήσεις, οι οποίες θέτουν υπό αμφισβήτηση το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών σε πολλές χώρες του πλανήτη. Ως επακόλουθο της καινούργιας πραγματικότητας, ο όρος υβριδικός πόλεμος έγινε ιδιαίτερα δημοφιλής, όσον αφορά τον τομέα των αμυντικών αναλυτών, οι οποίοι προσπαθούν να τον αξιολογήσουν προκειμένου να τον αξιολογήσουν θετικά. Ο υβριδικός πόλεμος ως όρος δεν γίνεται αποδεκτός από όλους τους αναλυτές και ως εκ τούτου δεν υπάρχει ένας ορισμός καθολικά αποδεκτός σχετικά με τα

χαρακτηριστικά του, με αποτέλεσμα να παρατηρείται πληθώρα διαφορετικών προσεγγίσεων.

Εμπνευστής του όρου υβριδικός πόλεμος είναι ο αμερικάνος ερευνητής Frank Hoffman, που τον χρησιμοποίησε για πρώτη φορά στο έργο του “Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars”. Ωστόσο υπάρχουν ποικίλοι ορισμοί, εκ των οποίων άλλοι παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές αλλά παράλληλα εμπεριέχουν και ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να κρίνεται απαραίτητη η ενδελεχής ανάλυση τους προκειμένου να αποφευχθεί η σύγχυση σχετική με το περιεχόμενο του όρου. Εκτός από τον Frank Hoffman, πολλοί ερευνητές έχουν ασχοληθεί με το θέμα το υβριδικός πόλεμος και έχουν καταγράψει σημαντικό έργο, γύρω από το θέμα αυτό. Οι απόψεις των ερευνητών σχετικά με τον υβριδικό πόλεμο, διαφοροποιούνται σε πολλά σημεία, όπως για παράδειγμα στο γεγονός, αν αυτός αποτελεί μία «καινούρια» κατηγορία πολεμικής σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, υπάρχουν τόσο οι υποστηρικτές του όρου υβριδικός πόλεμος, όσο και οι επικριτές του, γεγονός που παρατηρείται σε όλους τους αμφιλεγόμενους ορισμούς. Έτσι, η ανάλυση όλων των ορισμών των σχετικών με τον όρο υβριδικός πόλεμος, συντελεί στην πληρέστερη κατανόηση του πολύπλοκου θέματος του υβριδικού πολέμου στη σύγχρονη εποχή.

Ο υβριδικός πόλεμος συνδυάζει όλες τις μορφές της πολεμικής σύγκρουσης, όπως θα αναφερθεί στην πορεία της εργασίας, με αποτέλεσμα να συνιστά μια ιδιαίτερος πολύπλοκη μορφή πολεμικής αναμέτρησης. Στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου, η πλευρά που υιοθετεί κάθε φορά τις τακτικές του, προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντίπαλη πλευρά, προκειμένου να καταφέρει να πετύχει τους στόχους της, εκμεταλλευόμενη τα αδύναμα στοιχεία της. Έτσι, το στοιχείο της προσαρμοστικότητας στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο θεμέλιος λίθος για την επιτυχή έκβαση του και εκδηλώνεται με την προσαρμογή των εμπλεκόμενων στις πολεμικές συγκρούσεις στις νέες απαιτήσεις και προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Επιπλέον η πλευρά που αποφασίζει να υιοθετήσει τις τακτικές του υβριδικού πολέμου, συνδυάζει ταυτόχρονα συμβατικά και μη συμβατικά στοιχεία στη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης.

Η χρησιμοποίηση των επιτευγμάτων της τεχνολογίας κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων παίζει σημαντικό ρόλο, που κρίνει την έκβαση της μάχης¹. Εξάλλου είναι γεγονός πως σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής διαδρομής η χρήση καινοτόμων «εργαλείων» στη διεξαγωγή του πολέμου, προσέφερε σημαντική υπεροχή σε αυτούς που τη χρησιμοποίησαν, έναντι του αντιπάλου τους συμβάλλοντας αποτελεσματικά στη θετική έκβαση της πολεμικής σύγκρουσης. Επομένως, υβριδικός πόλεμος μπορεί να είναι κάθε πόλεμος, στον οποίο χρησιμοποιούνται νέα οπικά μέσα ή νέες τεχνολογικές εφαρμογές χωρίς ωστόσο να μεταβάλλεται ο πυρήνας του πολεμικού φαινομένου. Είναι γεγονός πως στις πολεμικές συγκρούσεις του παρελθόντος, κάθε φορά που χρησιμοποιούνταν ορισμένα νέα πολεμικά μέσα, συνέβαινε συνεχής διαφοροποίηση σχετικά με τον τρόπο έκβασης και του αποτελέσματος του πολεμικού φαινομένου. Για το λόγο αυτό, οι σύγχρονες πολεμικές συγκρούσεις ενδέχεται να μην εμφανίζουν ουσιαστικές αλλαγές, ως προς τη γενικότερη φιλοσοφία του πολεμικού φαινομένου, όπως διαμορφώθηκε στο παρελθόν, ενώ οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται, να εντοπίζονται μόνο στο επίπεδο των χρησιμοποιούμενων μέσων, τα οποία επηρεάζονται από την πρόοδο της τεχνολογίας.

Αξίζει να αναφερθεί πως ο υβριδικός πόλεμος έχει τον ίδιο στόχο να πραγματοποιήσει σχετικά με τον πόλεμο, όπως αναφέρεται στον ορισμό του σημαντικού Πρώσου θεωρητικού του πολέμου Carl Von Clausewitz. Ο Clausewitz ορίζει το πολεμικό φαινόμενο: «ως μία πράξη βίας που υποχρεώνει τον αντίπαλο να πράξει κατά τη δική μας βούληση.»² Από αυτόν τον ορισμό γίνεται αντιληπτό πως ο πόλεμος αποτελεί το μέσο όλης της διαδικασίας, ενώ η επιβολή της θέλησης της πλευράς που επιχειρεί τη σύγκρουση αποτελεί τον επιδιωκόμενο στόχο. Το ίδιο ισχύει και στον υβριδικό πόλεμο, εφόσον η πλευρά που τον υιοθετεί επιδιώκει να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της, κάνοντας ανεξαρτήτων χρήση όλων των διαθέσιμων πολεμικών μέσων, με αποτέλεσμα η σύγκρουση να διεξάγεται σε όλα τα διαθέσιμα επίπεδα.

¹ Hoffman Frank G, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 7

² Clausewitz Carl Von, On War (edited & translated by Howard Michael and Peter Paret), Princeton University Press, New Jersey, 1989, σ. 75, όπως παραπέμπεται από τον Ηλία Κουσκουβέλη, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα, ΣΤ΄ έκδοση, 2010, σελ. 324-325.

Το γεγονός πως στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου περιλαμβάνονται καινούριοι όροι, που εμφανίζονται στο διεθνές περιβάλλον, όπως ο όρος υβριδικές απειλές, κρίνεται απαραίτητη η αποσαφήνιση του περιεχομένου των όρων αυτών. Επιπλέον, η προσπάθεια αναζήτησης του τρόπου εξέλιξης του υβριδικού πολέμου αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή και εις βάθος μελέτη του πολύπλοκου φαινομένου. Έτσι, προκειμένου να γίνει κατανοητός ο χαρακτήρας των υβριδικών πολέμων αλλά και ο τρόπος εξέλιξης τους, κρίνεται αναγκαία η ανάλυση ορισμένων μορφών πολεμικών συγκρούσεων, οι οποίες σχετίζονται με την εμφάνιση τους. Ανάμεσα στις μορφές αυτές συμπεριλαμβάνονται ο Πόλεμος Τέταρτης Γενιάς (Fourth Generation Warfare), ο Σύνθετος Πόλεμος (Compound Warfare), ο Απεριόριστος Πόλεμος (Unrestricted Warfare).³

Όλες αυτές οι κατηγορίες πολεμικών συγκρούσεων συμβάλλουν καθοριστικά στην επίπονη προσπάθεια ανάλυσης του όρου υβριδικός πόλεμος, μιας και αποτελούν συστατικά στοιχεία του τα οποία τον καθορίζουν. Για το λόγο αυτό, η μελέτη τους συμβάλλει καθοριστικά στην πλήρη κατανόηση του πολύπλοκου χαρακτήρα του υβριδικού πολέμου. Εξάλλου στη διάρκεια της ιστορίας των πολεμικών συγκρούσεων έχουν χρησιμοποιηθεί μέθοδοι που προσιδιάζουν ανάλογες μεθόδους του υβριδικού πολέμου, γεγονός που λειτούργησε προφητικά σχετικά με την εξέλιξη τους.

β) Ορισμοί του πολεμικού φαινομένου

Η μελέτη του πολέμου αποτελεί ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα για το οποίο απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή από τον μελετητή, προκειμένου να εξαχθούν τα επιδιωκόμενα συμπεράσματα. Το γεγονός πως το πολεμικό φαινόμενο εμφανίζεται σε όλες τις ιστορικές περιόδους δίχως να υπάρχει περίοδος συνεχούς ειρηνικής κατάστασης, όπως συμβαίνει και στη σύγχρονη εποχή, καθιστά επιτακτική την ανάγκη μελέτης του πολεμικού φαινομένου.

Για το λόγο αυτό πολλοί θεωρητικοί έχουν ασχοληθεί με το θέμα της μελέτης του πολεμικού φαινομένου, διατυπώνοντας ερμηνείες και ορισμούς σχετικά με το περιεχόμενο και το σκοπό του. Ως εκ τούτου, η μελέτη του έργου τους συντελεί στη σφαιρική κατανόηση του πολεμικού φαινομένου.

³ Frank G Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 18-23

Σύμφωνα με τον Πρώσο θεωρητικό του πολέμου Carl Von Clausewitz, «ο πόλεμος είναι μια πράξη βίας που υποχρεώνει τον αντίπαλο να πράξει κατά τη δική μας βούληση.»⁴ Από αυτό τον ορισμό διαφαίνεται πως ο πόλεμος αποτελεί το μέσο της διαδικασίας, ενώ η προσπάθεια επιβολής της θέλησης μας αποτελεί τον επιδιωκόμενο σκοπό. Στο έργο «Περί Πολέμου» ο Clausewitz προβαίνει σε μια σημαντική παρατήρηση σχετικά με το φαινόμενο του πολέμου, υποστηρίζοντας ότι είναι «ένα πραγματικό εργαλείο της πολιτικής, η συνέχιση των πολιτικών σχέσεων με άλλα μέσα.» Ταυτόχρονα αναφέρει πως η πολεμική διαδικασία αποτελεί μια πράξη η οποία δεν εμφανίζεται «εκ των ουκ άνευ,» ως κάτι που συμβαίνει από ένστικτο.⁵

Ο Clausewitz στην προσπάθεια μελέτης του πολεμικού φαινομένου αναγνωρίζει πως ο τομέας της πολιτικής αποτελεί έναν αδιάκοπο αγώνα για την απόκτηση της ισχύος.⁶ Έτσι, υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι πρέπει να αποδέχονται τη κατάσταση συνεχούς αναζήτησης της ισχύος η οποία, συνδέεται με την επιθετικότητα της ανθρώπινης φύσης. Ο Clausewitz επισημαίνει πως στη διάρκεια του πολεμικού φαινομένου οι εμπλεκόμενες πλευρές επιδιώκουν συνεχώς να εξυπηρετήσουν τους στόχους τους και να υπερισχύσουν έναντι του αντιπάλου. Ως εκ τούτου, η βασική επιδίωξη κάθε έθνους που επιλέγει την πολεμική οδό για την επίλυση των προβλημάτων του, είναι η επιθυμία εξυπηρέτησης του εθνικού συμφέροντος.

Είναι προφανές πως σε πολλές περιπτώσεις ο πόλεμος χρησιμοποιείται ως ένα υπέρτατο μέσο επικοινωνίας στο Διεθνές Σύστημα, αφού με την διεξαγωγή του η κάθε πλευρά ανακαλύπτει αλλά και αποκαλύπτει τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της στον υπόλοιπο κόσμο. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικός για τους διαμορφωμένους συσχετισμούς ισχύος που υφίστανται στο Διεθνές Σύστημα, οι οποίοι ωστόσο διαφοροποιούνται συνεχώς. Ως εκ τούτου, η έννοια της ισχύος καθορίζει τη θέση του κάθε κράτους στο Διεθνές Σύστημα, το οποίο αποφασίζει τον τρόπο ενέργειας του, ανάλογα τη δυναμική του στον τομέα του πολεμικού φαινομένου.

⁴ Clausewitz Carl Von, *On War* (edited & translated by Howard Michael and Peter Paret), Princeton University Press, New Jersey, 1989, σ. 75, όπως παραπέμπεται από τον Ηλία Κουσκουβέλη, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα, ΣΤ' έκδοση, 2010, σελ. 324-325.

⁵ Clausewitz Carl Von, *On War* (edited & translated by Howard Michael and Peter Paret), Princeton University Press, New Jersey, 1989, σ. 75, όπως παραπέμπεται από τον Ηλία Κουσκουβέλη, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα, ΣΤ' έκδοση, 2010, σελ. 324-325.

⁶ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1998, σ 53

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η άποψη πως ο πόλεμος αποτελεί ένα εργαλείο πολιτικής, πρέπει να αναφερθεί η ακόλουθη διατύπωση πως «η έννοια της ισχύος διαποτίζει την πολιτική επικοινωνία.»⁷ Αυτή η έννοια κατέχει σημαντική θέση στο Διεθνές Σύστημα, καθώς όλοι οι δρώντες του Διεθνούς Συστήματος εμπλέκονται σε έναν αδιάκοπο αγώνα για την απόκτηση μεγαλύτερων φορτίων ισχύος, με αποτέλεσμα την διαπίστωση πως ο τομέας της πολιτικής μπορεί να δημιουργήσει πολεμική κατάσταση. Ως εκ τούτου, οι δρώντες του διεθνούς συστήματος έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν την πολεμική σύγκρουση, προκειμένου να υπηρετήσουν τους στόχους τους.

Σύμφωνα με τον Hedley Bull «ο πόλεμος είναι η οργανωμένη βία που διεξάγεται ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες, ενώ η βία που ασκείται δεν αποτελεί πόλεμο παρά μόνο στην περίπτωση άσκησης εν ονόματι μιας πολιτικής μονάδας εναντίον κάποιας άλλης πολιτικής μονάδας.»⁸ Ο Hedley Bull διαχωρίζει τις διάφορες μορφές της οργανωμένης βίας από την έννοια του πολέμου. Όμως για την πληρέστερη κατανόηση αυτού του ορισμού, κρίνεται σημαντική η αποσαφήνιση της έννοιας της πολιτικής μονάδας την οποία η πλειονότητα των ανθρώπων συνδέει με την έννοια του κράτους. Αρχικά ως πολιτική μονάδα, χαρακτηρίζεται «οποιαδήποτε μορφή οργάνωσης της κοινωνίας κατά την ιστορική εξέλιξη.»⁹

Το κράτος μπορεί να οριστεί ως μια αντικειμενικά νοούμενη έννοια που χαρακτηρίζει τις περισσότερες φορές μια πολιτική μονάδα, η οποία προσδιορίζεται από κάποια συγκεκριμένα στοιχεία, όπως για παράδειγμα, αυτόνομη κυβέρνηση η οποία ασκεί αποτελεσματική εξουσία σε όλη την επικράτεια και τον πληθυσμό.¹⁰ Κατά κύριο λόγο, θεμέλιος λίθος της έννοιας του κράτους είναι η ύπαρξη μιας κεντρικής εξουσίας, η οποία ασκεί έλεγχο σε όλους τους τομείς της επικράτειας. Η έννοια του κράτους με τη μορφή που οι περισσότεροι τη γνωρίζουν, κάνει την εμφάνιση της κατά τη διάρκεια του 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα και παρουσιάζεται ως μια συνέχεια της εξέλιξης των μέχρι τότε δομών εξουσίας. Η προσπάθεια εξέλιξης των εξουσιαστικών δομών οδήγησε «στην δημιουργία ενός μηχανισμού ο οποίος διαθέτει

⁷ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1998, σ 43

⁸ Hedley Bull, *Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, μτφρ: Η. Στροϊκού. επιμ: Ηλίας Κουσκουβέλης, Ποιότητα, Αθήνα, 2001, σ.238

⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σ.326

¹⁰ Θεόδωρος Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις και Δικαιοσύνη*, Παπαζήση, Αθήνα, 2008, σ.66

απόλυτο συγκριτικό πλεονέκτημα ισχύος έναντι οποιουδήποτε άλλου μηχανισμού εξουσίας.»¹¹

Τέλος ο Παναγιώτης Ήφαιστος ορίζει, τον πόλεμο ως «το κοινωνικό φαινόμενο στις κοινωνικές σχέσεις των μελών του συστήματος κρατών που μπορεί να μην έχει ακόμη σταθεροποιηθεί και το οποίο ενδέχεται να μη σταθεροποιηθεί σε καμία στιγμή, λόγω της ανισότητας, τόσο στην ανάπτυξη, όσο και στον τομέα της ισχύος.»¹²

γ) Λόγοι μελέτης του πολεμικού φαινομένου

Η μελέτη του πολεμικού φαινομένου μπορεί να προσφέρει σημαντικές ωφέλειες στο κοινωνικό γίνεσθαι, ανάλογα με τον τρόπο αξιοποίησης και επομένως να συντελέσει καθοριστικά προκειμένου να εξυπηρετηθούν ορισμένοι σημαντικοί σκοποί. Έτσι, η μελέτη του πολεμικού φαινομένου διαχρονικά εξυπηρετεί δύο σκοπούς. Πρώτος σκοπός είναι η τελειοποίηση του πολέμου, προκειμένου οι πολιτικές μονάδες να επιτυγχάνουν τους στόχους τους στη «διεθνή σκακιέρα». Δεύτερος σκοπός που εμφανίζεται κατά κύριο λόγο, στον χώρο των επιστημόνων των Διεθνών Σχέσεων, είναι η προσπάθεια αποφυγής του πολέμου, ο περιορισμός του και για κάποιους ακόμη και η ίδια του η κατάργηση του.¹³ Ωστόσο έχει αποδειχτεί πως η επίδραση της διπλωματίας στον τομέα του πολεμικού φαινομένου είναι περιορισμένη. Ως εκ τούτου, δίνεται βαρύτητα στην βελτίωση της ικανότητας διεξαγωγής του πολέμου, όπως αποδεικνύεται από διάφορες θεωρίες σχετικές με το πολεμικό φαινόμενο.

Είναι αποδεκτό πως το πολεμικό φαινόμενο αποτελεί ένα μέγεθος, το οποίο συνεχώς μεταβάλλεται και εξελίσσεται και ως εκ τούτου, δέχεται συνεχείς αλλαγές, τόσο στον τομέα της τακτικής, όσο και των χρησιμοποιούμενων μέσων, γεγονός που δικαιολογεί την εξελισσόμενη και μη σταθερή μορφή του.

¹¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σ.109

¹² Παναγιώτης Ήφαιστος, Ο Πόλεμος και τα αίτια του-Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας, Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σ.20

¹³ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σ.323

Ως εκ τούτου η δυναμική του πολεμικού φαινομένου απαιτεί τη συνεχή μελέτη του, εγχείρημα που είναι ιδιαίτερα απαιτητικό και πρέπει να αντιμετωπίζεται με την δέουσα σοβαρότητα και υπευθυνότητα, εφόσον επηρεάζει καθοριστικά τον ανθρώπινο βίο. Πολλοί θεωρητικοί έχουν ασχοληθεί με τη μελέτη του πολεμικού φαινομένου διατυπώνοντας ορισμούς για την πληρέστερη κατανόηση του. Για το λόγο αυτό υπάρχουν πολλοί ορισμοί, σχετικοί με τον πόλεμο οι οποίοι εμπεριέχουν όμοια, και διαφορετικά γνωρίσματα. Η μελέτη του πολέμου αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα για τον ερευνητή και ως εκ τούτου θεωρείται αναγκαίο να αντιμετωπίζεται με τη δέουσα σοβαρότητα δίνοντας έμφαση στην ικανότητα διεξαγωγής του.

Για το λόγο αυτό, όταν κάθε πολιτική μονάδα έχει κατανοήσει πλήρως την φύση του πολέμου, γνωρίζει ακριβώς τον τρόπο με τον οποίο επιβάλλεται να κινηθεί στη διεθνή σκακιέρα ώστε να καταφέρει να εξυπηρετήσει αποτελεσματικά τους στόχους της. Την ίδια στιγμή έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα μέσα, τόσο υλικά όσο και μη, όπως για παράδειγμα την στρατηγική, προκειμένου να τα εφαρμόσει στην πολεμική πράξη.

Όμως η ανθρωπότητα δεν μπορεί να ζει συνεχώς κάτω από το φόβο ενός πολέμου, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και για το λόγο αυτό καθίσταται αναγκαία η συστηματική μελέτη του πολεμικού φαινομένου, προκειμένου να περιοριστεί ή σε μια ουτοπική κοινωνία να εξαλειφθεί εντελώς.

Παραφράζοντας τον διεθνολόγο Edward Hallet Carr, η επιθυμία να θεραπευτεί η αρρώστια του Διεθνούς Συστήματος έδωσε στις διεθνείς σχέσεις το έναυσμα και την έμπνευση τους.¹⁴ Στόχος της θεωρίας των διεθνών σχέσεων ήταν να φέρει εις πέρας κάποιον σκοπό και βασική προϋπόθεση αυτής της διαδικασίας ήταν η ανάλυση των γεγονότων, καθώς και η εξαγωγή συμπερασμάτων. Ο Carr “ιστορικός και διεθνολόγος” στο έργο του η «Εικοσαετής Κρίση» υποστήριζε πως «η επιθυμία να θεραπευτεί η αρρώστια του πολιτικού συστήματος έδωσε στην Πολιτική Επιστήμη το έναυσμα και την έμπνευση της». Επιπλέον ο Carr επισημαίνει πως η γενικότερη επιθυμία του ερευνητή των διεθνών σχέσεων για την αντιμετώπιση κάποιου προβλήματος του πολιτικού συστήματος λειτουργεί ως εφιαλτήριο.¹⁵ Έτσι, για την

¹⁴ Edward Hallet Carr, Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Ποιότητα, Αθήνα, 2001, σ.31

¹⁵ Edward Hallet Carr, Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Ποιότητα, Αθήνα, 2001, σ.30-31

επιτυχή αντιμετώπιση και «θεραπεία» οποιουδήποτε προβλήματος στις διεθνείς σχέσεις, κρίνεται απαραίτητη η διαδικασία αναζήτησης των αιτίων που προκαλούν πολεμικές συγκρούσεις, με τρόπο παρόμοιο των φυσικών επιστημών.

Από την παραπάνω παρατήρηση διαπιστώνουμε πως η ενασχόληση με το πολεμικό φαινόμενο από τους ερευνητές των Διεθνών Σχέσεων, έχει έναν απώτερο σκοπό, που δεν είναι άλλος από τη «θεραπεία» αυτής της «καταστροφικής αρρώστιας,» που είναι ο πόλεμος. Έτσι, οι ερευνητές αναζητούν αρχικά τα αίτια πρόκλησης του πολέμου και έπειτα προχωρούν σε μια ενδελεχή ανάλυση η οποία οδηγεί στην εξαγωγή ανάλογων συμπερασμάτων γύρω από το θέμα. Η ανάλυση αυτή επιχειρείται σε όλους τους παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με το πολεμικό φαινόμενο, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα, με τρόπο ανάλογο της δράσης των φυσικών επιστημών. Στη διαδικασία της έρευνας, οι ερευνητές εντοπίζουν αρχικά το πρόβλημα, που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι ο πόλεμος, στη συνέχεια τον αναλύουν λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραμέτρους και τέλος καταλήγουν σε συμπεράσματα που καθορίζουν τον τρόπο αντιμετώπισής του.

δ) Η εξελικτική πορεία του πολεμικού φαινομένου

Από την αρχαιότητα έως και τη σύγχρονη εποχή, ο πόλεμος πέρασε από διάφορα στάδια, όσον αφορά τα μέσα και τις χρησιμοποιούμενες τακτικές, στις οποίες όμως υπήρχαν και ορισμένα σταθερά στοιχεία και στην τακτική της πολεμικής σύγκρουσης. Προκειμένου να γίνει κατανοητό το βασικό γνώρισμα της πολεμικής δραστηριότητας, που είναι η αδιάκοπη εξέλιξη σε όλους τους τομείς, αναγκαία κρίνεται μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του πολεμικού φαινομένου.

Στο πέρασμα των χρόνων, το πολεμικό φαινόμενο έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά, τόσο στο επίπεδο χρησιμοποιούμενων μέσων, όσο και στο επίπεδο της στρατηγικής θεωρίας. Στη σύγχρονη εποχή, κατά τη οποία η ένταση της βίας έχει αυξηθεί απειλητικά, η πολεμική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται ως η προσπάθεια «αποφυγής της σωματικής επαφής με τον εχθρό.»¹⁶ Έτσι, ο κάθε εμπλεκόμενος στο πολεμικό φαινόμενο προσπαθεί με όλες του τις δυνάμεις να προκαλέσει καίρια πλήγματα στην αντίπαλη πλευρά διατηρώντας κάποια απόσταση, δίχως να δώσει δυνατότητα στην αντίπαλη πλευρά να ανταποδώσει τα χτυπήματα με ανάλογο τρόπο.

¹⁶ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1998, σ.350.

Η υιοθέτηση συγκεκριμένης πολεμικής τακτικής διαφοροποιείται ανάλογα με την εποχή και την χρήση των πολεμικών μέσων, τα οποία, εξελίσσονται ανάλογα με την πρόοδο της τεχνολογίας, δημιουργώντας νέα δεδομένα για την επιτυχή διεξαγωγή των πολεμικών συγκρούσεων. Ως εκ τούτου, η πρόοδος της τεχνολογίας επηρεάζει καθοριστικά τον τομέα των πολεμικών μέσων, εφόσον έχει ως βασικό στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους. Για το λόγο αυτό ο μελετητής της ιστορίας του πολέμου εντοπίζει έξι στάδια τα οποία παρουσιάζουν ευκρινώς την εξέλιξη του πολεμικού φαινομένου στο πέρασμα των αιώνων.¹⁷ Έτσι, οι επόμενες παράγραφοι, αντλούν πληροφορίες από το έργο του Μίντση Ι. Γεώργιου και αναφέρονται στα στάδια εξέλιξης του πολεμικού φαινομένου που κατέχει μεγάλη σημασία για την ανθρωπότητα.

Στο πρώτο στάδιο εξέλιξης του πολεμικού φαινομένου, παρατηρείται η σώμα με σώμα μάχη των αντιπάλων για επιβολή, με τη χρήση αιχμηρών οργάνων, όπως για παράδειγμα πέτρες και δόρατα, που ονομάζονται αγγέμαχα όπλα. Στην περίπτωση αυτή η σωματική δύναμη καθώς και η επιδεξιότητα στη χρήση των αγγέμαχων όπλων επηρέαζαν καθοριστικά την έκβαση της μάχης, καθώς αποτελούσαν δύο βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία της.

Με το πέρασμα των χρόνων, στο προσκήνιο της πολεμικής σύγκρουσης εμφανίστηκαν τα εκηβόλα όπλα τα οποία αντικατέστησαν τα αγγέμαχα. Εκηβόλα όπλα ήταν η σφενδόνη, το τόξο, ο καταπέλτης καθώς και το υγρό πυρ που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της Βυζαντινής εποχής. Η χρήση αυτών των όπλων είχε ως αποτέλεσμα την «εξ' αποστάσεως σύγκρουση» των αντιπάλων, γεγονός που δημιούργησε νέα δεδομένα στον τομέα της πολεμικής αναμέτρησης αλλά και νέες προϋποθέσεις, οι οποίες επηρέασαν καθοριστικά την έκβαση των πολεμικών συγκρούσεων, προσφέροντας σημαντικά πλεονεκτήματα στην πλευρά που τις κατείχε.

Κατά τη διάρκεια του 15^{ου} αιώνα, η χρήση της πυρίτιδας για πολεμικούς σκοπούς προκάλεσε μια επανάσταση στον τομέα των πολεμικών συγκρούσεων και προσέδωσε διαφορετικό χαρακτήρα στην μέχρι τότε πολεμική δραστηριότητα. Ως εκ τούτου η σωματική δύναμη έπαψε να είναι ο κυρίαρχος παράγοντας για την επιτυχή

¹⁷ Ι. Γεώργιος Μίντσης, Σύγχρονος Πόλεμος και Ελληνική Στρατηγική Μια μελέτη της Θεωρίας του Πολέμου και Διεθνών Σχέσεων, Ερωδιός, Θεσσαλονίκη, 2005, σ.30-35

έκβαση των πολεμικών συγκρούσεων και αντικαταστάθηκε από τα όπλα. Έτσι η χρήση των όπλων με πυρίτιδα, όπως για παράδειγμα τα τουφέκια και τα κανόνια προξενούσαν μεγάλες υλικές καταστροφές και έπλητταν στόχους σε μεγάλο βεληνεκές, προξενώντας καιρική χτυπήματα στην αντίπαλη πλευρά. Η εμφάνιση αυτής της κατηγορίας πολεμικών μέσων εξακολουθεί να κατέχει σημαντική θέση και στη σύγχρονη εποχή, όσον αφορά τον τομέα της πολεμικής δραστηριότητας, γεγονός που αποδεικνύει την καθοριστική σημασία των μέσων στην εξέλιξη του πολεμικού φαινομένου.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η πρόοδος της τεχνολογίας είχε ως αποτέλεσμα την χρήση αεροπλάνων και υποβρυχίων στη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων, παράλληλα με τα άλλα πολεμικά μέσα. Οι εφευρέσεις των αεροπλάνων και των υποβρυχίων προσέδωσαν έναν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα στον τομέα της στρατηγικής του πολέμου, ο οποίος διαφοροποίησε τον τρόπο της πολεμικής σύγκρουσης. Έτσι, η έως τότε στατική μάχη των χαρακωμάτων του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου εξελίχθηκε σε μια μορφή πολέμου, όπου το στοιχείο της ταχύτητας και των ελιγμών έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην έκβαση της μάχης, όπως αποδείχτηκε στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Η χρήση της ατομικής βόμβας στις 6 Αυγούστου του 1945 σηματοδότησε τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου αλλά αποτέλεσε και την αφετηρία για την είσοδο της ανθρωπότητας στην πυρηνική εποχή, δημιουργώντας νέα δεδομένα στον τομέα των πολεμικών συγκρούσεων. Δεδομένου ότι οι επιπτώσεις της χρήσης των πυρηνικών όπλων είναι ιδιαίτερες ολέθριες, μιας και εξοντώνουν μαζικά ανθρώπινες υπάρξεις και ταυτόχρονα πλήττουν, τόσο το φυσικό περιβάλλον, όσο και την παραγωγή, για μεγάλο χρονικό διάστημα. Για το λόγο αυτό η κατοχή των πυρηνικών όπλων έχει και αποτρεπτική ισχύ, γεγονός που παρέχει σημαντικό πλεονέκτημα σε αυτόν που την κατέχει.¹⁸

Είναι αποδεκτό πως σε όλες τις περιόδους της ιστορίας οι εφευρέσεις χρησιμοποιούνταν αρχικά για την εξυπηρέτηση πολεμικών σκοπών, με στόχο την παροχή πλεονεκτημάτων στον τομέα της μάχης και στη συνέχεια για την πρόοδο των επιστημών και την εξυπηρέτηση των ανθρωπίνων αναγκών σε περίοδο ειρήνης. Έτσι,

¹⁸ Μίντσης Ι. Γεώργιος, Σύγχρονος Πόλεμος και Ελληνική Στρατηγική Μια μελέτη της Θεωρίας του Πολέμου και Διεθνών Σχέσεων, Ερωδίας, Θεσσαλονίκη, 2005, σ.30-35

ενώ η χρήση της ατομικής βόμβας στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έγινε, προκειμένου να προκαλέσει τη λήξη πολέμου, στο μέλλον αποδείχθηκε πως η πυρηνική ενέργεια μπορεί εκτός από πολεμικούς σκοπούς να εξυπηρετήσει και ειρηνικούς σκοπούς, παρέχοντας σοβαρά πλεονεκτήματα, στην ανθρωπότητα ειδικά στον τομέα της ιατρικής και των επιστημών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μετάβαση στον υβριδικό πόλεμο

α) Το πέρασμα στον υβριδικό πόλεμο

Την τελευταία δεκαετία, υπήρξε έντονη συζήτηση αναφορικά με την εξέλιξη του πολεμικού φαινομένου, γεγονός που ενδεχομένως δικαιολογείται, καθώς στο σύγχρονο περιβάλλον παρατηρείται μια γενικότερη έξαρση της βίας, η οποία ενδεχομένως να οφείλεται και στις τεχνολογικές εξελίξεις σχετικά με τον τομέα των στρατιωτικών μέσων, γεγονός που καθιστά το πολεμικό φαινόμενο άκρως καταστροφικό. Εφόσον, τα μέσα που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων εξελίσσονται συνεχώς, η γενικότερη προσπάθεια αποσαφήνισης και μελέτης της πολεμικής δραστηριότητας καθίσταται ένα ιδιαίτερα απαιτητικό εγχείρημα.

Για τον λόγο αυτό, εξετάζεται σε ευρεία κλίμακα το θέμα της συνεχούς εξέλιξης του σύγχρονου πολέμου, όπως άρχισε να διαμορφώνεται με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το 1991. Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου παρατηρήθηκε έντονη αντιπαλότητα και ανταγωνισμός ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, Σοβιετική Ένωση και ΗΠΑ και στους εκάστοτε συμμάχους τους.¹⁹ Η λήξη της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου συμβαδίζει με την παύση του έντονου ανταγωνισμού ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις.

Η χρήση του όρου «Ψυχρός Πόλεμος» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην έκθεση του άγγλου συγγραφέα George Orwell, με τίτλο “You and the Atom Bomb”, σχετικά με τις επιπτώσεις της εισόδου της ανθρωπότητας στη λεγόμενη πυρηνική εποχή που είχε ξεκινήσει δύο μήνες πριν από τη ρίψη της πυρηνικής βόμβας στην Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών. Με την έκθεση αυτή, ο Orwell, θέτει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τις

¹⁹ <https://www.britannica.com/event/Cold-War>

πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις όλης αυτής της κατάστασης που διαμορφώθηκε, στην οποία οι ΗΠΑ αποτελούν μια υπερδύναμη.²⁰

Έτσι, πολλοί μελετητές αναφέρουν πως μετά τη λήξη της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου (1985-1991), η ανθρωπότητα βαδίζει σε μια περίοδο «Επανάστασης του Πολεμικού Φαινομένου». Για το λόγο αυτό ο διακεκριμένος αμερικάνος ερευνητής του Πανεπιστημίου Εθνικής Άμυνας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, Frank Hoffman, παρατηρεί πως το πολεμικό φαινόμενο μπαίνει σε μια περίοδο, όπου κατά τη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης θα παρατηρείται ταυτόχρονη χρήση όλων των μορφών πολέμου από αντιπάλους που θα ενεργούν ευέλικτα. Με τον τρόπο αυτό, οι αντίπαλοι της πολεμικής σύγκρουσης καθίστανται ιδιαίτερα επικίνδunami, εφόσον έχουν κατανοήσει πως θεμέλιος λίθος της επιτυχούς εξέλιξης της σύγκρουσης είναι η χρησιμοποίηση όλων των διαθέσιμων μορφών της πολεμικής δραστηριότητας που θα επιφέρει την ταυτόχρονη ικανοποίηση των επιδιωκόμενων στόχων τους. Η κατηγορία αυτή, σύμφωνα με τον Frank Hoffman ονομάζεται «υβριδικός πόλεμος.»²¹

Είναι γεγονός πως σε όλες τις πολεμικές συγκρούσεις, παρατηρείται η χρήση νέων μέσων σχετικών με την πολεμική δραστηριότητα, γεγονός που προκαλεί διαφοροποίηση στον τομέα αυτό. Ως εκ τούτου, οι σύγχρονες πολεμικές συγκρούσεις ενδέχεται να μην εμφανίζουν ουσιαστικές αλλαγές ως προς τη φιλοσοφία του πολεμικού φαινομένου, σε σχέση με τις προγενέστερες αλλά να παρατηρούνται αλλαγές, μόνο στο επίπεδο των χρησιμοποιούμενων μέσων, γεγονός που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά.

Ο υβριδικός πόλεμος επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο, στην καινοτομία των μέσων πολέμου, που οφείλονται στις τεχνολογικές εξελίξεις γύρω από τα πολεμικά συστήματα, καθώς και στις διαδικασίες εφαρμογής νέων κανόνων και δομών εμπλοκής. Επομένως, υβριδικός πόλεμος είναι κάθε πόλεμος στον οποίο χρησιμοποιούνται νέα οπικά μέσα ή νέες τεχνολογικές εφαρμογές, χωρίς ωστόσο να μεταβάλλεται ο πυρήνας του πολεμικού φαινομένου.

²⁰ <https://blog.oxforddictionaries.com/2015/10/19/cold-war-origin/>

²¹ Frank G Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 5

Οι αναλυτές, που ασχολούνται με το περιβάλλον ασφαλείας των κρατών χρησιμοποιούν ευρέως τον όρο υβριδικός πόλεμος, προκειμένου να απεικονίσουν την «καινούρια» πραγματικότητα στην οποία έχει εισέλθει η ανθρωπότητα, αναφορικά με τον τομέα του πολεμικού φαινομένου. Σε αυτή την πραγματικότητα κυριαρχεί ο συνδυασμός στρατιωτικών καθώς και μη μέσων, με στόχο την πρόκληση σύγχυσης στην αντίπαλη πλευρά, με αποτέλεσμα την εξυπηρέτηση των επιδιώξεων τους. Μελετώντας τη σύγχρονη ιστορία, επισημαίνεται πληθώρα παραδειγμάτων που αποδεικνύουν πως ο υβριδικός πόλεμος δεν αποτελεί κάτι το καινούριο ή ακόμη μια καινούρια ιδέα γύρω από τον τομέα του πολεμικού φαινομένου.²² Επομένως, υπάρχουν κάποιοι αναλυτές που υποστηρίζουν στο έργο τους, πως ο όρος υβριδικός πόλεμος αυτός δεν αποτελεί κάτι το καινούριο.

Η κατηγορία του υβριδικού πολέμου έχει τους ίδιους στόχους να πραγματώσει με εκείνους του κλασικού πολέμου, όπως την ορίζει ο Clausewitz και έχει σχέση με την επίτευξη των πολιτικών σκοπών. Παρά το γεγονός ότι οι δύο αυτές μορφές πολέμου έχουν κοινές επιδιώξεις διαφέρουν την ίδια στιγμή σε μεγάλο βαθμό καθώς χαρακτηρίζονται από διαφορετικά γνωρίσματα.²³

Ο Frank Hoffman, αναφέρει πως η διάκριση ανάμεσα στις κατηγορίες του πολεμικού φαινομένου σε συμβατικού και μη συμβατικού αποτελεί μια εντελώς απλουστευμένη κατάσταση και συνδέεται με την ένταση, καθώς και την έκταση τους. Επομένως η διάκριση του συμβατικού πολέμου ως «μεγάλου» και του μη συμβατικού ως «μικρού» αποτελεί μιαν ιδιαίτερα απλουστευμένη διάκριση. Είναι αποδεκτό πως κατά κύριο λόγο οι μη κρατικοί δρώντες υιοθετούν μεθόδους του μη συμβατικού πολέμου, δηλαδή αυτού που χαρακτηρίζεται και ως «ασυνήθιστου». Αντίθετα, όπως φαίνεται και στο πέρασμα της ιστορίας, τα κράτη τις περισσότερες φορές υιοθετούν τις τακτικές του συμβατικού πολέμου, ώστε να πετύχουν τους στόχους τους. Σε πολλές περιπτώσεις, παρατηρείται η χρήση μη συμβατικών μέσων από την πλευρά των κρατικών δρώντων, οι οποίοι αντιλαμβάνονται πως η υιοθέτηση των μέσων

²² Jan Joel Anderson and Thierry Tardy, Hybrid: What' in a name?, European Union Institute for Policy Studies, p 1

²³ Jagello, Hybrid Warfare: A New Phenomenon in Europe's Security Environment, NATO Information Centre, Ostrava, 2016, p.8

αυτών κρίνεται απαραίτητη για την επίτευξη των στόχων τους και ως εκ τούτου τις υιοθετούν στον τρόπο δράσης τους.²⁴

Τα τελευταία έτη και δη στον 21^ο αιώνα ο υβριδικός πόλεμος και οι ασύμμετρες απειλές κυριαρχούν στα «μοντέρνα» πεδία μάχης αντικαθιστώντας την παραδοσιακή πολεμική αναμέτρηση που θεωρείται παρωχημένη. Με τον τρόπο αυτό η ενδελεχής ανάλυση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του υβριδικού πολέμου κρίνεται απαραίτητη για την αντιμετώπιση αυτής της περίπλοκης «νέας πραγματικότητας», γύρω από το μεταβαλλόμενο και σύνθετο περιβάλλον ασφαλείας.

β) Η έννοια του υβριδικού πολέμου, “Φενάκη ή πραγματικότητα?”

Είναι αποδεκτό πως μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου ανάμεσα στις ΗΠΑ και τη Ρωσία διαφοροποιήθηκε το σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας με την εμφάνιση νέων απειλών και για το λόγο αυτό, προέκυψε η επιτακτική ανάγκη μελέτης του. Έτσι, η προσπάθεια κατανόησης αυτής της αλλαγής είχε ως επακόλουθο την εμφάνιση πολλών όρων και δογμάτων, σχετικά με το πολεμικό φαινόμενο. Ένας από αυτούς τους όρους, που έκανε την εμφάνιση του στο προσκήνιο είναι ο όρος Υβριδικός Πόλεμος, που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τουλάχιστον από το 2005, ώστε να περιγράψει τη στρατηγική που ακολουθήθηκε από τη Hezbollah στον Λίβανο στον πόλεμο του 2006.²⁵

Πριν προχωρήσει η διαδικασία της περαιτέρω ανάλυσης του όρου υβριδικός πόλεμος, αξίζει να αναζητηθεί η ακριβής έννοια του όρου και να εντοπιστούν τα στοιχεία τα οποία προσδίδουν σε οποιονδήποτε πόλεμο τον χαρακτήρα «υβριδικός». Στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία σχετικά με τον όρο υβριδικός πόλεμος, υπάρχουν ποικίλες ονομασίες, όπως για παράδειγμα: ασυνήθιστος πόλεμος (irregular warfare), ασύμμετρος πόλεμος (asymmetric war), μη συμβατικός πόλεμος (unconventional warfare), περιορισμένος πόλεμος (limited war) και διφορούμενος-αμφισβητούμενος πόλεμος (ambiguous warfare). Για το λόγο αυτό, μια σύντομη παρουσίαση αυτών των μορφών πολέμου θα διευκολύνει την κατανόηση του όρου υβριδικός πόλεμος.

²⁴ Frank G Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 5

²⁵ Κωνσταντίνος Παντελής, Ποιος είναι ο σύγχρονος υβριδικός πόλεμος?, ΚΕΔΙΣΑ, 30 Σεπτεμβρίου 2015

<http://kedisa.gr/poios-einai-o-sygxronos-ybridikos-polemos/>

Για την μελέτη του ασυνήθιστου πολέμου(irregular warfare) και του μη συμβατικού πολέμου(unconventional warfare) θα χρησιμοποιηθεί το Λεξικό των Στρατιωτικών Όρων των Ένοπλων Δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, που έχει πάρει την έγκριση του Υπουργείου Άμυνας. Σύμφωνα με αυτό, ως «ασυνήθιστος πόλεμος» χαρακτηρίζεται οποιαδήποτε βίαιη σύγκρουση που διεξάγεται ανάμεσα σε κράτη αλλά και σε μη κρατικούς δρώντες, για την απόκτηση κλίματος νομιμοποίησης και επιρροής, έναντι αντίστοιχων πληθυσμών τους οποίους πλήττουν.²⁶ Ως μη συμβατικός πόλεμος, ορίζεται ο κάθε πόλεμος στον οποίο περιλαμβάνονται δραστηριότητες που δίνουν τη δυνατότητα σε επαναστατικά κινήματα να δράσουν κατά της νόμιμης κυβέρνησης, προκαλώντας εσωτερικά προβλήματα και εξεγέρσεις που οδηγούν στην ανατροπή της νόμιμης κυβέρνησης και στην ανάληψη της εξουσίας από τα επαναστατικά κινήματα. Η αλλαγή αυτή πραγματοποιείται με την χρήση «υπόγειων» μεθόδων, όπως για παράδειγμα με την υιοθέτηση της τακτικής του ανταρτοπόλεμου, σε περιοχές που αρνούνται να συμβιβαστούν στην νόμιμη εξουσία.²⁷

Ο αμφισβητούμενος, διφορούμενος πόλεμος(ambiguous warfare) αποτελεί μία έννοια που χρησιμοποιείται ευρέως από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, από το 1980 μέχρι και τη σημερινή εποχή. Ο αμφισβητούμενος, διφορούμενος πόλεμος παρατηρείται σε συνθήκες κατά τις οποίες ένα κράτος ή ένας μη κρατικός δρώντας έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει δυνάμεις με τέτοιο τρόπο, ώστε να προωθήσει την έμμεση αντιπαράθεση στο πεδίο των συγκρούσεων, με έναν τρόπο ιδιαίτερα παραπλανητικό. Σε αυτή την διαδικασία, το στοιχείο της παραπλάνησης αποτελεί τον θεμέλιο λίθο για την επίτευξη των στόχων σε στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο. Η πλευρά που υιοθετεί αυτές τις μεθόδους και τις τακτικές, ως στόχο έχει να κάμψει το αγωνιστικό φρόνημα του αντιπάλου, ώστε να εμποδίσει τη συμμετοχή του στις πολεμικές επιχειρήσεις και στην άμεση αντιπαράθεση με αυτόν. Οι ενέργειες της Ρωσίας στην Ουκρανία και στην Κριμαία

²⁶ "Joint Publication 1-02 - Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms," March 15, 2015, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf. p.119

²⁷ "Joint Publication 1-02 - Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms," March 15, 2015, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf. p.239

αποτελούν βασικό εκπρόσωπο των μεθόδων και τακτικών του αμφισβητούμενου πολέμου, κατά τη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης.²⁸

Ο όρος ασύμμετρος πόλεμος (asymmetric warfare) χρησιμοποιείται για να περιγράψει την πολεμική σύγκρουση ανάμεσα σε αντιπάλους που κατέχουν άνισες στρατιωτικές δυνάμεις και επιδιώκουν συνεχώς να εκμεταλλευτούν τις αδυναμίες της αντίπαλης πλευράς. Τις περισσότερες φορές, στις συγκρούσεις αυτές χρησιμοποιούνται μέθοδοι και στρατηγικές τακτικές που προέρχονται από την κατηγορία του μη συμβατικού πολέμου, καθώς και του ανταρτοπόλεμου. Κατά τη διάρκεια τους, «η αδύνατη» πλευρά προσπαθεί να χρησιμοποιήσει αυτές τις μεθόδους, ώστε να αντισταθμίσει την αριθμητική αδυναμία της, τόσο σε επίπεδο στρατιωτικών μονάδων όσο, και στην ποιότητα των χρησιμοποιούμενων μέσων.²⁹

Για να προσδιοριστεί ο όρος περιορισμένος πόλεμος (limited war), θα χρησιμοποιηθεί ο τρόπος περιγραφής που δίνει ο Βρετανός αναλυτής των Στρατηγικών Σπουδών Lawrence Freedman. Σύμφωνα με αυτόν, ο περιορισμένος πόλεμος διεξάγεται ανάμεσα σε αντιμαχόμενες πλευρές οι οποίες επιλέγουν να πολεμήσουν, δίχως να επιστρατεύουν όλες τους τις δυνατότητες (οικονομικές, στρατιωτικές) ώστε να μην αυξήσουν την ένταση της πολεμικής αναμέτρησης αλλά ούτε να προκαλέσουν την διεύρυνση της, τόσο στο επίπεδο των στρατιωτικών επιχειρήσεων, όσο και στη χρονική διάρκεια τους. Τις περισσότερες φορές, η ισχυρότερη πλευρά προβαίνει στην υιοθέτηση αυτού του είδους πολέμου για την αντιμετώπιση αντιπάλων με υποδεέστερες δυνατότητες από αυτούς. Συν τοις άλλοις, αξίζει να αναφερθεί πως για την ύπαρξη του περιορισμένου πολέμου, αναγκαίο είναι τα εκάστοτε όρια να έχουν συμφωνηθεί από τις αντιμαχόμενες πλευρές.³⁰

Οι υποστηρικτές του όρου υβριδικός πόλεμος θεωρούν, πως η μορφή αυτή του πολέμου συντελεί στην πλήρη κατανόηση της σύγχρονης πολεμικής

²⁸ Mary Ellen Connell and Ryan Evans, "Russia's 'Ambiguous Warfare' and Implications for the U.S. Marine Corps," CNA Occasional Paper, Strategic Studies (CNA Analysis and Solutions, May 2015), 1, <https://www.cna.org/research/2015/russias-ambiguous-warfare> p. 3

²⁹ Robert R. Tomes, Relearning Counterinsurgency Warfare, Parameters, US Army War College, 2004 <http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/articles/04spring/tomes.pdf>

³⁰ Lawrence Freedman, Ukraine and the Art of Limited War, Survival: Global Politics and Strategy, 1 December 2014, Volume 56, pp. 7-38 <http://www.iiss.org/en/publications/survival/sections/2014-4667/survival-global-politics-and-strategy-december-2014-january-2015-bf83/56-6-02-freedman-6983>

αναμέτρησης. Στον όρο αυτό, συμπεριλαμβάνονται πολλές μορφές πολεμικής σύγκρουσης, τόσο συμβατικές όσο και μη. Η έννοια της υβριδικής απειλής διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια ορισμού του υβριδικού πολέμου, καθώς χαρακτηρίζει όλους εκείνους τους αντιπάλους που χρησιμοποιούν συμβατικά και μη συμβατικά μέσα στο πεδίο της μάχης.

Για το λόγο αυτό κάθε σχεδιαστής άμυνας που επιχειρεί να κατανοήσει την μορφή της σύγχρονης πολεμικής αναμέτρησης μέσα από το πρίσμα του υβριδικού πολέμου ενδεχομένως να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες. Ως εκ τούτου στη σύγχρονη εποχή, μεγάλος αριθμός πολιτικών και αμυντικών σχεδιαστών επιδιώκουν συστηματικά την ακριβή κατανόηση των στοιχείων που συνιστούν τον όρο υβριδικός πόλεμος αλλά και τον τρόπο επίδρασης του στην οργάνωση, τη δράση και τον τρόπο διεξαγωγής της πολεμικής δραστηριότητας από την πλευρά των στρατιωτικών δυνάμεων που την διεξάγουν. Έτσι όλοι όσοι επιζητούν την πλήρη κατανόηση της φύσης της σύγχρονης πολεμικής αναμέτρησης στο πλαίσιο των Υβριδικών Πολέμων ενδεχομένως «να κυνηγούν μία χίμαιρα», καθώς το στοιχείο που χαρακτηρίζει τους Υβριδικούς Πολέμους, δεν είναι κάτι καινούριο αλλά εμπεριέχεται στις κλασικές αρχές του πολέμου, όπως διαμορφώθηκαν και υιοθετήθηκαν στο πέρασμα της ιστορίας.³¹

Οι πόλεμοι που έχουν τη δυνατότητα να προσδιοριστούν με την ονομασία υβριδικοί, είναι αυτοί που χρησιμοποιούν έναν συνδυασμό διαφορετικών πολεμικών μεθόδων και τακτικών. Υπάρχει το ενδεχόμενο η πλευρά που αποφασίζει την χρήση αυτού του συνδυασμού, να χρησιμοποιεί τις συμβατικές μονάδες της με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχουν προστασία στις μη συμβατικές και ασυνήθιστες μονάδες. Ακόμη η πλευρά που υιοθετεί τον συνδυασμό, τόσο συμβατικών όσο και μη μεθόδων, έχει τη δυνατότητα της χρησιμοποίησης των πυρηνικών της δυνάμεων ώστε να εμποδίσει μια οργανωμένη απάντηση από την αντίπαλη πλευρά, όπως, φάνηκε στη σύγκρουση Ρωσίας και Ουκρανίας. Συν τοις άλλοις, κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, η ισχυρή πλευρά μπορεί να υιοθετήσει μεθόδους προπαγάνδας,

³¹ A Critique of Hybrid Warfare in the Light of Russia-Ukraine Crisis and Military Strategy, Hybrid Warfare Research, BEYOND THE HORIZON

προκειμένου να προκαλέσει τη νομιμοποίηση της δράσης των συμβατικών της στρατιωτικών μονάδων.³²

Ο Clausewitz στο έργο του «Περί Πόλεμου» επιχειρώντας να προσδιορίσει τη φύση του πολεμικού φαινομένου, αναφέρει πως υπάρχουν ορισμένες αρχές που τον προσδιορίζουν και παραμένουν αναλλοίωτες στο πέρασμα των χρόνων. Αυτές είναι οι έννοιες του μίσους και της βίας, της πιθανότητας και της προδιάθεσης αλλά και των πολιτικών επιλογών που προκύπτουν από τους ανθρώπους, τις στρατιωτικές μονάδες και απ'όλους όσους βρίσκονται στην εξουσία και παίρνουν τις ανάλογες αποφάσεις. Επιπρόσθετα αναφέρει πως αυτά τα στοιχεία εμφανίζονται ανεξαιρέτως σε όλες τις πολεμικές αναμετρήσεις κάθε εποχής.³³

Η συνεχής εξέλιξη των πολεμικών μέσων, όσο και η εμφάνιση νέων απειλών στο προσκήνιο, καθιστούν αναγκαία την προσπάθεια επανεξέτασης του πολεμικού φαινομένου.³⁴ Από την παραπάνω διαπίστωση, γίνεται αντιληπτό πως όλη η προσπάθεια σχετικά με την προετοιμασία διεξαγωγής πολεμικών αναμετρήσεων στο μέλλον σ' όλες τις περιπτώσεις, αποτελεί σημαντική πρόκληση στον τομέα των στρατιωτικών μονάδων. Αυτό συμβαίνει, επειδή εμφανίζονται νέες απειλές στο περιβάλλον ασφαλείας με το πέρασμα των χρόνων ώστε να επιβάλλεται η επανεξέταση του τρόπου λειτουργίας του στρατιωτικού μηχανισμού.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας για την επιτυχή αντιμετώπιση των εμφανιζόμενων απειλών, η έννοια του στρατιωτικού δόγματος κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο, εφόσον παρουσιάζει τα κύρια στοιχεία του πολεμικού φαινομένου, ενώ ταυτόχρονα ορίζει τις δυνατότητες και τον γενικότερο τρόπο δράσης των στρατιωτικών μονάδων. Για τον ορισμό της έννοιας του δόγματος, θα χρησιμοποιηθεί η ερμηνεία που δίνει το NATO «ως οι θεμελιώδεις αρχές που κατευθύνουν τις πράξεις και τις ενέργειες των στρατιωτικών μονάδων στο πεδίο των επιχειρήσεων, προκειμένου να πετύχουν τις επιδιώξεις τους. Ακόμη στην ερμηνεία αυτή καθίσταται σαφές πως το δόγμα αποτελεί ένα στοιχείο δεσμευτικό, το οποίο ως

³² Hybrid Warfare in the Baltics Threats and Potential Responses, Andrew Randin, Rand Corporation, 2017, p. 5 και την εκεί παραπομπή σε NATO official noted, Putin "is willing to burn his own house down." Interview with NATO official, Mons, June 17, 2015.

³³ Carl Von Clausewitz, On War, ed. Michael Howard and Peter Paret, Princeton University Press, 1976, p.184

³⁴ MacGregor Knox and Wiliamson Murray, eds., The Dynamics of Military Revolution 1300-2050, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p175

επί το πλείστον, υποχρεούται κατά την εφαρμογή του στις πολεμικές αναμετρήσεις, να υφίσταται πλήρη έλεγχο, καθώς αποτελεί ένα ζήτημα καίριας σημασίας.»³⁵

Στη σύγχρονη εποχή, τίθεται επί τάπητος σε ευρεία κλίμακα το θέμα του αν η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα «νέο» είδος πολέμου, που ορίζεται ως υβριδικός πόλεμος. Το θέμα αυτό βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και ως εκ τούτου πολλοί αναλυτές τον θεωρούν ως «νέα» κατηγορία πολέμου και επομένως αποτελούν τους υποστηρικτές του, ενώ άλλοι υποστηρίζουν πως ο υβριδικός πόλεμος δεν αποτελεί κάποια καινούρια κατηγορία πολεμικού φαινομένου και επομένως δεν δέχονται τον όρο ως κάτι «νέο».

Στην προσπάθεια ανάλυσης του όρου υβριδικός πόλεμος, οι περισσότεροι αναλυτές δίνουν έμφαση στον τρόπο δράσης των αντιπάλων κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, που χρησιμοποιούν ταυτόχρονα συμβατικά και μη μέσα, προκειμένου να πετύχουν τους σκοπούς τους είτε πολιτικούς είτε στρατιωτικούς. Η υιοθέτηση από τις αντίπαλες παρατάξεις συμβατικών και μη μέσων ενδέχεται να χαρακτηριστεί ως κάποιου είδους πρόκληση, ενώ σε καμία περίπτωση αυτό το ενδεχόμενο δεν θεωρείται ως κάτι πρωτοεμφανιζόμενο, εφόσον έχει υιοθετηθεί και χρησιμοποιηθεί το συνδυαστικό στοιχείο που παρουσιάζεται στον Υβριδικό Πόλεμο στις πολεμικές τακτικές και στα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν σε προγενέστερες πολεμικές συγκρούσεις.³⁶

Ο όρος υβριδικός πόλεμος δεν επιδέχεται κάποιο συγκεκριμένο ορισμό, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιείται ευρέως από τους Δυτικούς αναλυτές, οι οποίοι τον αντιμετωπίζουν με διάφορους τρόπους, προκειμένου να παρουσιάσουν τις διαφοροποιούμενες καταστάσεις της σύγχρονης πολεμικής αναμέτρησης. Τις περισσότερες φορές όμως, ο όρος υβριδικός πόλεμος χρησιμοποιείται για να περιγράψει όλο το φάσμα της πολεμικής σύγκρουσης χρησιμοποιώντας πληθώρα στρατιωτικών, οικονομικών, εγκληματικών και πληροφοριακών μέσων για την επίτευξη των επιδιωκόμενων πολιτικών στόχων.

³⁵ North Atlantic Treaty Organization, AAP-06 (2013), NATO Glossary of Terms and Definitions, http://www.academia.edu/10269177/AAP-6_NATO_Glossary_of_Terms_and_Definitions_2013

³⁶ Christopher Paul, Confessions of a Hybrid Warfare Skeptic, SMALL WARS JOYRNAL, March 3, 2016

Ορισμένοι αναλυτές χρησιμοποιούν τον όρο υβριδικός πόλεμος, προκειμένου να περιγράψουν το σύνολο των ασυνήθιστων και μη συμβατικών τακτικών που χρησιμοποιούνται στο ίδιο θέατρο επιχειρήσεων, ενώ άλλοι τον χρησιμοποιούν προκειμένου να παρουσιάσουν το στρατιωτικό δόγμα που προωθεί την Νέα Γενιά, Πολεμικής Αναμέτρησης, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον αρχηγό του Ρωσικού στρατιωτικού επιτελείου.³⁷

Οι υποστηρικτές της έννοιας του Υβριδικού Πόλεμου, χρησιμοποιούν τον όρο αυτό, προκειμένου να περιγράψουν τις πολεμικές συγκρούσεις που χαρακτηρίζονται τόσο από συμβατικές όσο και μη συμβατικές τακτικές, με επακόλουθο τη δημιουργία ενός «νέου» είδους πολέμου. Κύριος υποστηρικτής και βασικότερος εκπρόσωπος του όρου του Υβριδικού Πολέμου είναι ο Frank Hoffman όπως αποδεικνύεται σε όλο του το έργο και ειδικά στο Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars.

Αξίζει να σημειωθεί πως η προσφορά του στην κατανόηση της έννοιας του Υβριδικού Πολέμου κρίνεται σπουδαία, καθώς πολλοί την θεωρούν ως τον θεμέλιο λίθο για την εμπειρισταωμένη και καθολική μελέτη του.

Από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές των υβριδικών πολέμων ο Frank Hoffman τους ορίζει ως ένα είδος πολεμικής αναμέτρησης στην οποία χρησιμοποιείται ένας συνδυασμός συμβατικών, όσο και μη μέσων και τακτικών, προκειμένου να επιτευχθούν οι εκάστοτε πολιτικές επιδιώξεις.

Στον αντίποδα, οι επικριτές του όρου υβριδικός πόλεμος υποστηρίζουν πως οποιαδήποτε απειλή μπορεί να προσδιοριστεί ως «υβριδική», σε περίπτωση που δεν περιορίζεται σε μια μορφή πολεμικής σύγκρουσης αλλά χρησιμοποιεί όλο το φάσμα της πολεμικής σύγκρουσης. Έτσι, βασική προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό οποιασδήποτε απειλής ως υβριδικής, είναι η μη ύπαρξη μιας απλής μορφής πολεμικής σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που όλες οι εμφανιζόμενες απειλές έχουν τη δυνατότητα να χαρακτηριστούν ως «υβριδικές», δημιουργείται σύγχυση και παρουσιάζονται εμπόδια στην γενικότερη προσπάθεια κατανόησης του

³⁷ Hybrid Warfare in the Baltics Threats and Potential Responses, Andrew Randin, Rand Corporation, 2017, p. 5 https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1577.html και την εκεί παραπομπή σε Peter Pindják, "Deterring Hybrid Warfare: A Chance for NATO and the EU to Work Together?" NATO Review, 2014 και σε Frank Hoffman, "On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats," War on the Rocks, July 28, 2014

σύγχρονου πολέμου, με αποτέλεσμα ο όρος Υβριδικός Πόλεμος να χάνει την αξία του.³⁸

Με τον τρόπο αυτό πολλές ανόμοιες περιπτώσεις συγκρούσεων ενδεχομένως να καταλήγουν στην χρήση του όρου υβριδικές, παρά το γεγονός ότι σε αυτές εμπεριέχονται διαφορετικά σημαντικά στοιχεία που προκύπτουν από τη μελέτη τους. Έτσι, ο συνδυασμός των συμβατικών και μη συμβατικών στοιχείων κατά τη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων ενδεχομένως να προσφέρει πολλές ωφέλειες στην περαιτέρω μελέτη της σύγχρονης πολεμικής αναμέτρησης.³⁹

Σ' όλη την ιστορική διαδρομή της ανθρωπότητας, είναι δεδομένη η υιοθέτηση ασύμμετρων τακτικών, που βασικό χαρακτηριστικό έχουν τη συνεχή προσπάθεια εκμετάλλευσης των αδύνατων σημείων της αντίπαλης πλευράς και ως εκ τούτου την εφαρμογή ενός συνδυασμού συμβατικών και μη συμβατικών τακτικών στην αντιμετώπιση του αντιπάλου.

Στη σύγχρονη εποχή με την εμφάνιση του κυβερνοπολέμου και της εκτεταμένης χρήσης του, λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας σε πολλές πολεμικές αναμετρήσεις, σε καμία περίπτωση δεν συντελεί στη διαφοροποίηση της φύσης του πολεμικού φαινομένου αλλά αντιθέτως το διευρύνει προς μία νέα κατεύθυνση.⁴⁰ Επιπλέον σε αρκετές περιπτώσεις ο όρος υβριδικός πόλεμος χρησιμοποιείται με ασάφεια και συνδέεται συνήθως με την χρήση ενός συνδυασμού ασυνήθιστων αλλά και συμβατικών πολεμικών τακτικών στο θέατρο των επιχειρήσεων. Ωστόσο αυτός ο συνδυασμός τακτικών και χρησιμοποιούμενων μέσων, που παρατηρείται στη σύγχρονη εποχή, αξίζει να αναφερθεί πως εντοπίζεται και σε πολεμικές συγκρούσεις του παρελθόντος, όπως στη διάρκεια της Αμερικάνικης επανάστασης αλλά και στην εποχή των Ναπολεόντειων Πολέμων, γεγονός που αποδεικνύει ότι δεν αποτελεί κάτι νέο στο πλαίσιο των πολεμικών συγκρούσεων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.⁴¹

³⁸ Hybrid War-Does it even exist?, Dr. Damien Van Puyvelde, NATO Review, 2016, <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/>

³⁹ Christopher Paul, Confessions of a Hybrid Warfare Skeptic, SMALL WARS JOYRNAL, March 3, 2016

⁴⁰ Hybrid War-Does it even exist?, Dr. Damien Van Puyvelde, NATO Review, 2016, <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/>

⁴¹ John Mecklin, The evolving threat of hybrid war, Published Online: 21August 2017, Taylor Francis Online, p298-299, και την εκεί παραπομπή σε Small Wars Journal, Hybrid War: Old Concept, New

Για το λόγο αυτό, η διαπίστωση «ότι τα πάντα είναι υβριδικά» που χρησιμοποιείται ευρέως στη σύγχρονη εποχή, δημιουργεί ένα πρόβλημα στη μελέτη του πολεμικού φαινομένου, γιατί ενώ φαίνεται πως προσφέρει καινούρια στοιχεία στον τομέα της σύγχρονης πολεμικής σύγκρουσης, στην πράξη δεν προσφέρει τίποτα το καινούριο. Έτσι, ο σύγχρονος πόλεμος σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί κάτι το «νέο», αλλά παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά στον τομέα της πολεμικής σύγκρουσης με εκείνα του παρελθόντος.

Το πρόβλημα που προκύπτει από τον ορισμό των υβριδικών απειλών, εστιάζεται στον συνδυασμό και την χρήση τακτικών, που υιοθετούν άμεσα την πρόκληση βίας κατά τη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης, δίχως να συμπεριλαμβάνει μεθόδους και τακτικές, που δεν συνδέονται με την έκλυση του στοιχείου της βίας. Ως εκ τούτου, στον τομέα της πολεμικής οι υβριδικές απειλές δεν χρησιμοποιούν πράξεις οικονομικής και χρηματοοικονομικής φύσεως, καθώς και ανατρεπτικές πολιτικές πράξεις στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η εκμετάλλευση εμπορικών οργανισμών και Μη Κυβερνητικών Ομάδων. Συν τοις άλλοις στις απειλές δεν εμπεριέχονται επιχειρήσεις που εκτείνονται στον τομέα της πληροφόρησης οι οποίες για την επίτευξη των στόχων τους χρησιμοποιούν ψεύτικες ηλεκτρονικές διευθύνσεις και προωθούν άρθρα στον τύπο.⁴²

Για το λόγο αυτό, οι σχεδιαστές της άμυνας οφείλουν να μην επαναπαύονται στη διαπίστωση «τα πάντα είναι υβριδικά» αλλά να δώσουν έμφαση στις προσπάθειες σαφούς προσδιορισμού της φύσης της ενδεχόμενης απειλής αλλά και την κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Έτσι προκειμένου οι πολύπλευρες εμφανιζόμενες απειλές του σύγχρονου μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος ασφαλείας να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, αναγκαία κρίνεται η υιοθέτηση μιας στρατηγικής αντιμετώπισης, που θα λαμβάνει υπόψη όλες τις περίπλοκες συνθήκες που καθορίζουν τις σύγχρονες πολεμικές συγκρούσεις, ώστε να προβούν στη λήψη κατάλληλων μέτρων και ελιγμών για την επιτυχή αντιμετώπιση τους.

Είναι γεγονός, ότι οι συμβατικές πολεμικές αναμετρήσεις του 20^{ου} αιώνα ανάμεσα στα κράτη, που κατείχαν σαφώς οργανωμένες στρατιωτικές δυνάμεις,

Techniques, Alex Deep, 2 March 2015 <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques>

⁴² Christopher Paul, Confessions of a Hybrid Warfare Skeptic, SMALL WARS JOYRNAL, March 3, 2016 και την εκεί παραπομπή σε Frank Hoffman p.4

αποτελούν παρελθόν. Ωστόσο στη σημερινή εποχή, ακόμα και οι ισχυρότεροι στρατιωτικοί μηχανισμοί, όπως για παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και του Ισραήλ, μπορούν να δεχθούν πλήγματα, όταν αντιμετωπίζουν μη συμβατικούς, ασυνήθιστους αντίπαλους, οι οποίοι υιοθετούν ασύμμετρες τακτικές, ώστε να πετύχουν τους στόχους τους. Η σύγκρουση του Ισραήλ με τη Hezbollah δεν αντιπροσωπεύει σε καμία περίπτωση την ήττα των Ισραηλινών στρατιωτικών δυνάμεων αλλά προβάλλει ένα γενικότερο κλίμα αντικατάστασης του παραδοσιακού πολέμου από ένα καινούργιο.⁴³

Έτσι, οι παραδοσιακοί πόλεμοι αντικαταστάθηκαν από τον υβριδικό πόλεμο του οποίου η ταχύτατη εξάπλωση και διάδοση αποτελεί ένα παράγοντα που προκαλεί δυσκολίες στον τομέα οργάνωσης της άμυνας κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα. Στο νέο είδος πολέμου ενυπάρχουν πολλά καινούρια στοιχεία, που διαφοροποιούν τον τρόπο της πολεμικής δραστηριότητας. Κατά τη διάρκεια του, οι μελλοντικοί αντίπαλοι έχουν τη δυνατότητα να υιοθετούν ευέλικτες τακτικές για την επίτευξη των στόχων τους και σε καμία περίπτωση δεν θα υιοθετούν «τακτικές των αδύναμων», όπως για παράδειγμα την κίνηση υποχώρησης στα βουνά. Έτσι θα χρησιμοποιούν τακτικές που θα διακρίνονται από το στοιχείο της ευελιξίας, της ακρίβειας και της αποτελεσματικότητας, ώστε να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους.

Όσο αφορά τον τομέα διεξαγωγής επιχειρήσεων, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις στο πλαίσιο των υβριδικών πολέμων όπως θα αναφερθεί στην πορεία της εργασίας. Είναι γεγονός πως στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου οι επιχειρήσεις τις περισσότερες φορές εμφανίζονται σε πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα, καθώς προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα στην αδύναμη πλευρά, όπως για παράδειγμα δυσκολίες αναγνώρισής τους από τον αντίπαλο. Έτσι οι μελλοντικοί αντίπαλοι επιδιώκουν να νικήσουν τις αντίπαλες κυβερνήσεις και την ίδια στιγμή να προκαλέσουν σοβαρές δυσκολίες, θέτοντας σε αμφισβήτηση το πνεύμα της ελευθερίας.⁴⁴ Με τον τρόπο αυτό καθίστανται προφανές, ότι οι συνέπειες αυτής της νέας κατηγορίας πολέμου επηρεάζουν το θέατρο επιχειρήσεων των πολεμικών συγκρούσεων και τον τρόπο σκέψης των αντίπαλων πλευρών.

⁴³ Cohen, p 53 όπως παραπέμπεται στον Frank G Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 43

⁴⁴ Frank G Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 43

Η ραγδαία εξάπλωση των υβριδικών πολέμων επηρεάζει καθοριστικά τον οργανωτικό τομέα του πολεμικού φαινομένου και ως εκ τούτου, κρίνεται απαραίτητη η εμβριθής ανάλυση τους. Στην κατανόηση του χαρακτήρα του υβριδικού πολέμου σημαντικό ρόλο παίζει η μελέτη του τρόπου των πολεμικών συγκρούσεων κατά τη διάρκεια προγενέστερων ιστορικών περιόδων, εφόσον αυτές αποτελούν συστατικά στοιχεία τους. Όμως η κατηγορία του υβριδικού πολέμου διακρίνεται από καινούρια στοιχεία σχετικά με το πολεμικό φαινόμενο και για το λόγο αυτό για την κατανόηση του επιβάλλεται, η υιοθέτηση καινοτόμας και δημιουργικής σκέψης προκειμένου να αντιμετωπιστούν αναλόγως.

Ο Arquilla, σπουδαίος Αμερικάνος θεωρητικός του πολέμου ο οποίος ασχολείται με ζητήματα ασυνήθιστων και μη κανονικών πολεμικών δραστηριοτήτων, διαπιστώνει πως παρά το γεγονός ότι η ιστορική μελέτη του χαρακτήρα των πολέμων είναι σημαντική, η αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών που χαρακτηρίζονται από ποικίλους και ασυνήθιστους τρόπους δραστηριοποίησης, προϋποθέτει πρωτοποριακή σκέψη.⁴⁵ Αυτό συμβαίνει επειδή οι νέες απειλές διακρίνονται από έναν ιδιαίτερο σύνθετο χαρακτήρα, που έχει, ως επακόλουθο η αντιμετώπιση τους να αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα που προϋποθέτει ριζική αλλαγή, στον τρόπο σκέψης στον ευρύτερο στρατιωτικό τομέα.

Ο στρατηγός Ralph Peters, προειδοποίησε τους στρατιωτικούς σχεδιαστές του Δυτικού κόσμου και έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου διαπιστώνοντας πως είναι απαραίτητο, να προετοιμάζονται για ένα είδος πολέμου εναντίον κυβερνήσεων ή οργανισμών που θα είναι διατεθειμένοι να διεξάγουν πόλεμο, σε διάφορους τομείς που έως τότε ήταν απαγορευτικοί και πέρα από κάθε φαντασία.⁴⁶

Ο Δυτικός τρόπος στρατιωτικής σκέψης που κύριος εκπρόσωπος είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, προωθεί κατά κύριο λόγο τον συμβατικό τρόπο πολέμου και ως εκ τούτου είναι ευάλωτος και ανοργάνωτος στο να προσαρμοστεί

⁴⁵ Arquilla, "The end of was we knew it", p.369, παραπέμπεται στον Hoffman Frank G, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 43

⁴⁶ Ralph Peters, War of Blood and Faith: The conflicts That Will Shape The Twenty-First Century, Mechanisburg, PA: Stackpole, 2007, p3 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 44

στις διαφοροποιήσεις του πολεμικού φαινομένου. Έτσι, η σύγκρουση με τις υβριδικές απειλές θέτει συνεχώς σε αμφισβήτηση τα Αμερικάνικα συμφέροντα ασφαλείας, καθώς δεν θα διεξάγονται πλέον πόλεμοι τις αρεσκείας τους⁴⁷.

Από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα, το Δυτικό στρατιωτικό δόγμα που εκπροσωπείται από την Αμερικάνικη στρατηγική κουλτούρα παρουσιάζει μικρότερο εύρος όσο αφορά, τον τομέα της πολεμικής αναμέτρησης. Οι εμφανιζόμενες απειλές στο πλαίσιο τους, είναι σύνθετες και για το λόγο αυτό απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να επιτευχθεί η αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Έτσι, προκειμένου να προσαρμοστεί η Αμερικάνικη πλευρά στις εξελίξεις και στις νέες απαιτήσεις του περιβάλλοντος ασφαλείας, οφείλει να αυξήσει σημαντικά το στοιχείο του επαγγελματικού χαρακτήρα των στρατιωτικών μονάδων και την ίδια στιγμή να ενισχύσει τις διάφορες δυνατότητες τους, μέσα σε ένα πλαίσιο ευρύτερο του συμβατικού.⁴⁸

Σε καμία περίπτωση, οι στρατιωτικές δυνάμεις δεν πρέπει να δίνουν έμφαση στην διεξαγωγή μόνο πολέμων της αρεσκείας τους αλλά πρέπει να διευρύνουν τα συμφέροντα ασφαλείας τους, ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται σε όλο το φάσμα του πολέμου. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται να μη δίνουν βαρύτητα μόνο στη διεξαγωγή συμβατικών επιχειρήσεων που χαρακτηρίζει τον πόλεμο ανάμεσα στα κράτη, καθώς οποιαδήποτε τέτοια τακτική θα υπονόμευε το πολύπλοκο περιβάλλον ασφαλείας.

γ) Προάγγελοι του υβριδικού πολέμου

1) Νέοι πόλεμοι: Μετά το τέλος των κλασικών πολεμικών αναμετρήσεων ένα νέο είδος πολέμου κάνει την εμφάνισή του στο προσκήνιο το οποίο για να προσδιοριστεί παίρνει την ονομασία «Νέοι Πόλεμοι» από τον συγγραφέα Munkler Herfried στο βιβλίο του με τίτλο «οι νέοι πόλεμοι.» Οι νέοι πόλεμοι αποτελούν ένα καινούριο είδος πολέμου, το οποίο διαφοροποιείται από την παραδοσιακή μορφή

⁴⁷ Jeffery Record, "The American Way of War, "Cultural Barriers to Successful Counterinsurgency," Washington, D.C., CATO Institute, Policy Analysis. NO. 577, September 1, 2006 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 44

⁴⁸ Conrad C. Crane, Avoiding Vietnam: The U.S Army's Response to Defeat in Southeast Asia, Carlisle, PA: Army War College, Strategic Studies Institute, February, 2003 όπως παραπέμπεται στον Frank G Hoffman Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 44

πολεμικών αναμετρήσεων ανάμεσα στα κράτη με σαφώς καθορισμένες στρατιωτικές δυνάμεις, όπου οι αντιμαχόμενες πλευρές είχαν κατά κύριο λόγο ως στόχο να κάμψουν τον αντίπαλο και να επικρατήσουν έναντι του.

Κατ' αρχάς, οι Νέοι Πόλεμοι διεξάγονται έχοντας ως θεμέλιο λίθο τις αρχές του ανταρτοπόλεμου. Στην περίπτωση αυτή, το πεδίο των μαχών δεν είναι συγκεκριμένο, είναι απέραντο και σε καμία περίπτωση δεν περιορίζεται τοπικά. Ειδοποιός διαφορά των νέων πολέμων είναι η απουσία της καθοριστικής μάχης, κατά την οποία οι αντιμαχόμενες πλευρές προσπαθούν συνεχώς, με όλες τους τις δυνάμεις να υπερισχύσουν του αντιπάλου. Κατά τη διάρκεια της καθοριστικής αυτής μάχης, οι εμπλεκόμενοι στην πολεμική σύγκρουση συγκεντρώνουν όλες τους τις δυνάμεις κατευθύνοντας τον στρατηγικό τους σχεδιασμό προς αυτό τον στόχο.

Στους νέους πολέμους, οι εμπλεκόμενες παρατάξεις ασπάζονται τις αρχές του «επί μακρόν ανθεκτικού πολέμου» που έχει διατυπώσει ο Μάο Τσε Τουνγκ, καθώς και τις αρχές του ανταρτοπόλεμου. Έτσι, όσο αφορά το δόγμα του «επί μακρόν ανθεκτικού πολέμου», η πλευρά των ανταρτών κάνει χρήση της τακτικής της οπισθοχώρησης και του διασκορπισμού, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους, δηλαδή την επιβολή έναντι ενός αντιπάλου υπέρτερου σε πολλούς τομείς, όπως του στρατιωτικού εξοπλισμού και της αριθμητικής υπεροχής. Με τον τρόπο αυτό ο ασθενέστερος αντίπαλος προσπαθεί να πλήξει τον ισχυρότερο, χρησιμοποιώντας τις τακτικές που έχουν προηγουμένως αναφερθεί, ώστε να αναλώσει σταδιακά τις δυνάμεις του ισχυρότερου αντιπάλου, προκειμένου να πετύχει μια στρατηγική ισορροπία και να εξισορροπήσει τις αδυναμίες του.

Με τον τρόπο αυτό, η ασθενέστερη πλευρά μετά την εξουδετέρωση των δυνάμεων της ισχυρής πλευράς, έχει τη δυνατότητα να προβεί σε επίθεση και να προκαλέσει καίρια πλήγματα. Στην περίπτωση των νέων πολέμων οι εμπλεκόμενες πλευρές ασπάζονται τις αρχές της στρατηγικής άμυνας που εμπνεύστηκε ο Μάο, κάνοντας χρήση του στοιχείου της στρατιωτικής βίας, ώστε να μπορέσουν να επιτύχουν τους σκοπούς αυτοσυντήρησής τους. Σε καμία περίπτωση οι αντιμαχόμενες πλευρές δεν επιδίωκαν να τερματίσουν την πολεμική αναμέτρηση επιδιώκοντας μία και μόνο μεγάλη μάχη η οποία θα έκρινε την έκβαση της σύγκρουσης.

Εφόσον οι διαφορετικοί τρόποι διεξαγωγής του πολέμου στηρίζονται σε οικονομίες διαφορετικά οργανωμένες, υπάρχει η δυνατότητα οι αντιμαχόμενες πλευρές να αντλούν τη δυναμική τους από διαφορετικούς τομείς της οικονομίας. Ως εκ τούτου, σχετικά με τους νέους πολέμους, πρέπει να αναφερθεί πως η οικονομία τους χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά εισαγωγών και από μία αποκεντρωμένη διοίκηση, με αποτέλεσμα οι νέοι πόλεμοι να διεξάγονται σε περιοχές, όπου η παγκοσμιοποίηση κάνει αισθητή την παρουσία της.

Ένα χαρακτηριστικό των νέων πολέμων είναι το γεγονός πως η λήξη των εχθροπραξιών συμβαίνει, όταν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού συμπεριφέρεται και δραστηριοποιείται σαν να επικρατεί περίοδος ειρήνης. Όμως, σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει το ενδεχόμενο σε περίοδο ειρήνης να υπάρχει δυσαρέσκεια στο εσωτερικό της κοινωνίας, με αποτέλεσμα το ξέσπασμα του πολέμου.⁴⁹

2)Ο πόλεμος τέταρτης γενιάς(*fourth generation warfare*): Στα τελευταία έτη της δεκαετίας του 1980, οι θεωρητικοί της κατηγορίας του πολέμου τέταρτης γενιάς διαπίστωσαν σημαντικές αλλαγές στον χαρακτήρα και στη φύση του πολεμικού φαινομένου. Ως εκ τούτου, με το πέρασμα των χρόνων, μεγάλος αριθμός στρατιωτικών αναλυτών επεσήμανε πως η θεωρία των Πολέμων της Τέταρτης Γενιάς δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς δεν προέβλεπε επακριβώς την κατάσταση διαφοροποίησης της πολεμικής σύγκρουσης, με αποτέλεσμα να τεθεί υπό αμφισβήτηση. Την ίδια στιγμή οι θεωρητικοί υποστηρικτές αυτής της κατηγορίας πολέμου έθεταν τις βάσεις για την περαιτέρω εξέλιξη, λαμβάνοντας υπόψη πάντοτε τις δικές τους και μόνο προβλέψεις.⁵⁰

Οι πόλεμοι της τέταρτης γενιάς παρουσιάζονται, ως προάγγελοι του υβριδικού πολέμου, καθώς έχουν κοινά χαρακτηριστικά με αυτούς, ενώ όπως ήταν αναμενόμενο, η θεωρία τους έχει τόσο σφοδρούς επικριτές, όσο και υποστηρικτές. Οι υποστηρικτές της θεωρίας του πολέμου τέταρτης γενιάς ορίζουν επακριβώς τον θολό και δυσδιάκριτο χαρακτήρα της «μελλοντικής» πολεμικής σύγκρουσης και εντοπίζουν κυρίως τη δυσκολία αναγνώρισης της πολεμικής από την ειρηνική περίοδο. Παράλληλα οι υποστηρικτές της θεωρίας του πολέμου τέταρτης γενιάς

⁴⁹ ΧΕΡΦΡΙΝΤ ΜΥΝΚΛΕΡ, Οι Νέοι Πόλεμοι, Καστανιώτη, Αθήνα, 2005, σ. 32-35

⁵⁰ STEVEN C. WILLIAMSON, FROM FOURTH GENERATION WARFARE TO HYBRID WAR, U.S Army War College, Carlisle, 2009, p. 7

δίνουν έμφαση στο ρόλο της πολιτικής βούλησης, της έννοιας της νομιμότητας αλλά και της κουλτούρας.⁵¹

Βασικός άξονας της θεωρίας αυτής, ήταν η συντονισμένη προσπάθεια πρόκλησης προβλημάτων στο αντίπαλο κράτος, όσο αφορά το επίπεδο της διοίκησης και διακυβέρνησης του, με επακόλουθο την εμφάνιση και ταχύτατη εξάπλωση μη κρατικών δρώντων. Έτσι, οι μη κρατικοί δρώντες έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα του κράτους, εφόσον επιδείξουν την ανάλογη πολιτική βούληση. Επομένως, ο ρόλος της έννοιας της πολιτικής βούλησης και της αδιάκοπης προσπάθειας για εσωτερική αποδυνάμωση του κράτους, αποτελούν τον θεμέλιο λίθο όλης αυτής της δραστηριότητας από την πλευρά των μη κρατικών δρώντων. Η πλευρά που υιοθετεί τις μεθόδους του πολέμου τέταρτης γενιάς, χρησιμοποιεί ποικιλία μεθόδων και τακτικών, τόσο συμβατικών όσο και μη συμβατικών, όπως για παράδειγμα την τρομοκρατία, προκειμένου να υποβαθμίσει τη βούληση του αντίπαλου κράτους και επιδιώκει συνεχώς να προκαλέσει κάποια κρίση στο εσωτερικό της κοινωνίας, ώστε να πετύχει τους στόχους του.⁵²

Ο T.X Hammes, εμπνευστής της έννοιας των πολέμων τέταρτης γενιάς υποστήριζε ότι «η υπέρτερη πολιτική βούληση, όταν χρησιμοποιείται με τον κατάλληλο και αποτελεσματικό τρόπο, μπορεί να υπερνικήσει ισχυρότερες δυνάμεις τόσο σε οικονομικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο.» Έτσι, οι «αδύναμες» πλευρές θα έχουν τη δυνατότητα να πετύχουν καίρια πλήγματα σε ισχυρότερους αντιπάλους, με επακόλουθο η έννοια της σύγκρουσης να τίθεται σε διαφορετικές βάσεις.⁵³

Οι υποστηρικτές του Πολέμου Τέταρτης Γενιάς δεν απορρίπτουν την ύπαρξη και χρήση των μη συμβατικών μεθόδων διεξαγωγής πολέμου και ταυτόχρονα μια γενικότερη «επιστροφή» στο μεσαιωνικό μοντέλο σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, δεν δίνουν τη δέουσα σημασία στην άποψη του Clausewitz, που υποστήριζε πως «ο

⁵¹ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 18

⁵² On this point see Wiliam S. Lind, “The will doesn’t triumph,” in Terrif, Karp, and Karp, eds., Global Insurgency and the Future of Armed Conflict, New York, NY: Routledge Press, 2007, p. 101-104 όπως παραπέμπεται στον Frank G Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 18

⁵³ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 18

πόλεμος είναι κάτι παραπάνω από χαμαιλέοντας», καθώς συνεχώς εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις περιστάσεις της κάθε εποχής.⁵⁴

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως υπάρχει μια σοβαρή διαφορά στη θεωρία των πολέμων τέταρτης γενιάς, σε σχέση με τη θεωρία του Clausewitz, που παρουσιάζει τον πόλεμο, ως έναν αγώνα της θέλησης των ανθρώπων.⁵⁵ Έτσι, στους πολέμους τέταρτης γενιάς κυριαρχεί η αντίληψη που προωθεί την επίτευξη στόχων με έμμεσο τρόπο και όχι μόνο με τη βοήθεια των στρατιωτικών δυνάμεων, με αποτέλεσμα να αμφισβητείται σημαντικά ο χαρακτήρας της σύγκρουσης.

3) *Σύνθετοι-συνδυαστικοί πόλεμοι (Compound wars)*: Στο πέρασμα της ιστορίας είναι αποδεκτό πως υπάρχουν πολεμικές αναμετρήσεις οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη χρήση συμβατικών και μη συμβατικών μέσων και τακτικών. Έτσι και η κατηγορία των σύνθετων πολέμων χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός στρατιωτικού συνδυασμού ανάμεσα σε διαφορετικές δυνάμεις, τόσο συμβατικές όσο και μη συμβατικές.⁵⁶

Στην κατηγορία των σύνθετων πολέμων συμπεριλαμβάνονται όλες οι συγκρούσεις, που διακρίνονται από την ύπαρξη συμβατικών και μη συμβατικών δυνάμεων, οι οποίες διεξάγονται ταυτόχρονα σε διαφορετική όμως κατεύθυνση.⁵⁷ Έτσι, το αποτέλεσμα των πολεμικών συγκρούσεων προκύπτει από τη δυνατότητα, που έχουν οι αντιμαχόμενοι, να εκμεταλλεύονται τα πλεονεκτήματα της κάθε μονάδας, ώστε να πετύχουν τους στόχους τους. Στην περίπτωση αυτή το μη συμβατικό τμήμα των εμπλεκομένων στην πολεμική σύγκρουση στρέφεται εναντίον των αδύναμων περιοχών του αντιπάλου, ενώ το συμβατικό τμήμα στρέφεται εναντίον των δυνάμεων ασφαλείας της αντίπαλης πλευράς. Κατά κύριο λόγο, οι συμβατικές

⁵⁴ Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20

⁵⁵ Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20 και την εκεί παραπομπή σε Carl von Clausewitz, *On War*, Michael Howard and Peter Paret, eds. and trans., Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976, p. 77, See also Christopher Daase, "Clausewitz and Small Wars," in Hew Strachan and Andreas Herberg-Rothe, eds., *Clausewitz in the Twenty-First Century*, New York, NY: Oxford University Press, 2007

⁵⁶ Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20

⁵⁷ Thomas Huber, *Compound Wars: The Fatal Knot*, Fort Leavenworth, KS: Command and General Staff College, 1996, όπως παραπέμπεται Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20

δυνάμεις επιδιώκουν συνεχώς να εξαναγκάσουν τον αντίπαλο να οργανώσει εκ νέου τον τομέα της άμυνας ή να επιφέρει καίρια πλήγματα, χρησιμοποιώντας επιθετικές δραστηριότητες.⁵⁸

Στο παρελθόν, παρατηρούνται πολλά παραδείγματα σύνθετων πολέμων. Ένας από αυτούς είναι ο πόλεμος της Αμερικάνικης ανεξαρτησίας, κατά τον οποίο οι συμβατικές δυνάμεις του στρατηγού Ουάσινγκτον έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα των πολεμικών συγκρούσεων. Ένα άλλο παράδειγμα σύνθετου πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικές επιχειρήσεις αποτελεί ο πόλεμος του Βιετνάμ, στη διάρκεια του οποίου συγκρούστηκαν οι μη συμβατικές δυνάμεις των Βιετκονγκ με τις δυνάμεις του Βορείου Βιετναμέζικου Στρατού που χαρακτηρίζονταν από καθαρά συμβατικές δυνατότητες.

Για το λόγο αυτό, για μεγάλο χρονικό διάστημα μετά τη λήξη του πολέμου του Βιετνάμ, οι Αμερικάνοι που πολέμησαν στο μέτωπο αυτό εξέφραζαν σοβαρές αμφιβολίες, σχετικά με το τι είδους πόλεμο διεξήγαγαν και ηττήθηκαν.⁵⁹ Ο συνδυαστικός πόλεμος διακρίνεται από πληθώρα χαρακτηριστικών, τα οποία δεν παρουσιάζουν ευκρινώς το περιεχόμενο του, καθώς διακρίνονται από χρήση συμβατικών, όσο και μη συμβατικών μέσων και τακτικών.

4) *Απεριόριστος πόλεμος-πόλεμος πέρα από τα όρια (unrestricted warfare)*: Η πολεμική κατηγορία που ονομάζεται «πόλεμος πέρα από τα όρια» ή αλλιώς και απεριοριστος πόλεμος αποτελεί πνευματικό «τέκνο» των Κινέζων συνταγματαρχών Quiao και Wang⁶⁰ οι οποίοι με τη θεωρία τους προκάλεσαν σοβαρές ανακατατάξεις στον τομέα των πολεμικών συγκρούσεων, καθώς υποστήριζαν και προωθούσαν αλλαγή σχετικά με το πεδίο της στρατιωτικής σύγκρουσης.

⁵⁸ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 20

⁵⁹ Η καλύτερη πηγή για τον πόλεμο είναι από τον Andrew F. Krepinevich, The Army in Vietnam, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1986, όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 21

⁶⁰ Liang, Unrestricted Warfare, όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 22

Με την τακτική του απεριόριστου πολέμου, καταρρίπτεται και τίθεται σε αμφισβήτηση η ιδέα πως ο πόλεμος αποτελεί μια δραστηριότητα, που διεξάγεται αποκλειστικά στον στρατιωτικό τομέα, με αποτέλεσμα να έρχεται σε αντίθεση με τις ιδέες των Δυτικών στρατιωτικών σχεδιαστών.⁶¹

Οι εμπνευστές της θεωρίας του απεριόριστου πολέμου συνέταξαν ένα κατάλογο αξιωμάτων, τα οποία παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τη φύση και τον χαρακτήρα της πολεμικής δραστηριότητας. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνεται το στοιχείο του πολέμου εναντίον όλων σε όλα τα διαθέσιμα περιβάλλοντα, της συγχρονίας και της ασυμμετρίας.(*omni-directionality, synchrony, asymmetry*)⁶²

5) *Αξιώματα του απεριόριστου πολέμου: Omni-directionality*: Το αξίωμα αυτό υποστηρίζει ότι οι στρατηγοί κατά τη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης οφείλουν να εντοπίζουν όλα τα ενδεχόμενα πεδία μάχης χωρίς να κάνουν διακρίσεις. Έτσι μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο σχεδιασμός των πολεμικών συγκρούσεων καθιστά αναγκαία τη χρήση όλων των διαθέσιμων πολεμικών μέσων, ώστε να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι. Ακόμη, ο στρατηγός στις συνθήκες αυτές οφείλει να λαμβάνει συνεχώς υπόψη πως όλοι οι παραδοσιακοί τομείς πολεμικής σύγκρουσης ανεξαιρέτως (ξηρά, θάλασσα, αέρας) καθώς και ο τομέας της πολιτικής, της οικονομίας, του πολιτισμού μπορούν να θεωρηθούν πεδία μάχης ανά πάσα στιγμή. Όμως σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνεται επιλογή πεδίων σύγκρουσης και τομέων διεξαγωγής των πολεμικών επιχειρήσεων, εφόσον όλα τα πεδία και τομείς μπορούν να αποτελούν ένα εν δυνάμει «πολεμικό θέατρο».

Synchrony: Το αξίωμα της συγχρονίας προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες και στοιχεία για τη μορφή της πολεμικής σύγκρουσης κατά τη διάρκεια του απεριόριστου πολέμου. Στο πλαίσιο αυτού του αξιώματος, οι συνταγματάρχες της κάθε πλευράς οφείλουν να διεξάγουν επιχειρήσεις σε διαφορετικά πολεμικά θέατρα, την ίδια χρονική στιγμή, ώστε να πετύχουν τους επιδιωκόμενους στόχους. Έτσι, παρατηρείται

⁶¹ Liang, *Unrestricted Warfare*, p 190 όπως παραπέμπεται στον Hoffman Frank G, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 23

⁶² Liang, *Unrestricted Warfare*, p 204-216 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 23

έλλειψη φάσεων στην πολεμική διαδικασία, με επακόλουθο οι πολλαπλές μάχες να έχουν συνέπειες ταυτόχρονα και με γρήγορο τρόπο.

Asymmetry: Η ασυμμετρία αποτελεί ένα αξίωμα με βαρύνουσα σημασία ,εφόσον παρουσιάζεται σε όλα τα πεδία των μαχών, ενώ αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των πολέμων της σύγχρονης εποχής που διεξάγονταν μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Το στοιχείο της ασυμμετρίας, στο πλαίσιο του απεριόριστου πολέμου, ξεπερνά το συμβατικό πλαίσιο και το διευρύνει συνεχώς.

Έτσι, η προσπάθεια διεύρυνσης του προβληματισμού γύρω από τον πόλεμο «δίχως όρια», θέτει σε αμφισβήτηση τον παραδοσιακό και συμβατικό τρόπο σκέψης σχετικά με την πολεμική σύγκρουση. Οι Κινέζοι θεωρητικοί του πολέμου υποστήριζαν την πραγματικότητα του απεριόριστου πολέμου και κατανόησαν τις επιπτώσεις αυτής της κατάστασης. Ως εκ τούτου, οι Δυτικοί στρατιωτικοί σχεδιαστές της άμυνας αντιμετώπισαν δυσκολίες στην κατανόηση και προσαρμογή των πολεμικών συγκρούσεων στην κατηγορία του απεριόριστου πολέμου. Για το λόγο αυτό, οι Δυτικοί σχεδιαστές άμυνας οφείλουν να εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στο επιχειρησιακό επίπεδο του πολέμου, κάνοντας ανάλογες προσαρμογές, χωρίς να προσπαθούν να επεκτείνουν συνεχώς το εύρος του πολεμικού φαινομένου.⁶³

Ο πόλεμος πέρα από τα όρια είναι εξαιρετικά απαιτητικός και δύσκολος, με επακόλουθο πολλές φορές οι στρατιώτες να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, κατά τη διεξαγωγή και προετοιμασία του. Συμπερασματικά, σε όλες τις περιπτώσεις απεριόριστου πολέμου η πολεμική αναμέτρηση πρέπει να διεξάγεται και να κερδίζεται σε όλα τα διαθέσιμα πεδία και πολλές φορές σε πεδία πέρα από αυτά.⁶⁴

Ορισμένοι θεωρητικοί των δυνάμεων της αεροπορίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής προσπάθησαν να αποσαφηνίσουν το περιεχόμενο ενός μελλοντικού πολέμου, με ανάλογα χαρακτηριστικά διεξάγοντας μια συζήτηση

⁶³ Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 23-24

⁶⁴ *Unrestricted Warfare*, p 153 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 24

σχετικά με το είδος του συνδυαστικού πολέμου, το οποίο καλούνται να αντιμετωπίσουν κάτω από την επίδραση του Κινέζικου στρατιωτικού τρόπου σκέψης.⁶⁵ Πολλοί Αμερικάνοι στρατηγικοί σχεδιαστές έχουν μελετήσει τις διαφορετικές μορφές πολεμικής σύγκρουσης, όπως για παράδειγμα του οικονομικού πολέμου. Έτσι, όλες οι μελλοντικές πολεμικές συγκρούσεις στο επίπεδο αυτό θα έχουν τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τα σύγχρονα δίκτυα υπολογιστών, τα τραπεζικά συστήματα και τις επιχειρήσεις πληροφορίας προκειμένου, να επιτύχουν στους στόχους τους.

Ο προβληματισμός των Αμερικάνων θεωρητικών εντοπίζεται στην Κινέζικη στρατηγική που συνήθως μεταφράζεται ως “Assassin’s Mace.” Η στρατηγική αυτή συνδέεται κατά κύριο λόγο, με την προσπάθεια συνεχούς ανάπτυξης εξελιγμένων οπλικών συστημάτων και μεθόδων που επιδιώκουν να προκαλέσουν πλήγματα στις εμφανείς αδυναμίες του Δυτικού τρόπου πολεμικής σύγκρουσης. Επομένως, η στρατηγική “Assassin’s Mace” παρέχει τη δυνατότητα στην αδύναμη πλευρά να προκαλέσει πλήγματα στην ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη και να την υπερνικήσει.⁶⁶

Συνοψίζοντας, η στρατηγική “Assassin’s Mace” δίνει μεγάλη βαρύτητα στην ανάπτυξη των οπλικών συστημάτων και στην εξεύρεση τρόπων, προκειμένου να πληγούν οι αδυναμίες του Δυτικού τρόπου σκέψης, σχετικά με τη δομή και δράση του στρατιωτικού μηχανισμού. Με τον τρόπο αυτό, η υιοθέτηση της στρατηγικής θα προσφέρει την δυνατότητα στην εκάστοτε αδύναμη πλευρά να νικήσει οποιονδήποτε ισχυρότερο στρατιωτικά αντίπαλο, με τη βοήθεια των επιτευγμάτων της σύγχρονης τεχνολογίας, στοιχείο που αποτελεί βασικό γνώρισμα της κατηγορίας των υβριδικών πολέμων.

⁶⁵ James Callard and Peter Faber, “An Emerging Synthesis for a New Way of War: Combinational Warfare and Future Innovation,” *Georgetown Journal of International Affairs*, Winter/Spring 2002, pp.61-68 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 24

⁶⁶ Βλ. Department of Defense Annual Report to Congress, *Military Power of the People’s Republic of China*, 2006 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 25

δ) Στρατηγικές δημιουργίας ασυμμετριών

Οι στρατηγικές δημιουργίας ασυμμετριών εμφανίζονται στο προσκήνιο από το τέλος του 20^{ου} αιώνα και έπειτα, με αποτέλεσμα να υφίστανται και στη σύγχρονη εποχή. Χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι των ασυμμετριών αποτελούν ο ανταρτοπόλεμος και η τρομοκρατία, στρατηγικές που ενώ έχουν τον ίδιο στόχο δηλαδή να προκαλέσουν πλήγματα στον εχθρό, παρουσιάζουν και σημαντικές διαφορές. Οι στρατηγικές αυτές προσδίδουν νέα δυναμική στο πολεμικό φαινόμενο, όσον αφορά τον τομέα της σύγκρουσης, καθώς η «αδύναμη» πλευρά θα μπορεί με τον τρόπο αυτό να προκαλεί πλήγματα σε ισχυρότερο αντίπαλο ο οποίος υπερισχύει σε πολλούς τομείς.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ απέδειξε περίτρανα τον τρόπο, με τον οποίο η αδύναμη πλευρά μπόρεσε να προκαλέσει σημαντικά πλήγματα στον αντίπαλο, ο οποίος είχε σαφέστατα τεχνολογική υπεροπλία, κάνοντας χρήση της τακτικής ανταρτοπόλεμου. Στην περίπτωση του Βιετνάμ, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αν και κατείχαν σαφέστατο τεχνολογικό πλεονέκτημα, δεν μπόρεσαν να το εκμεταλλευτούν επ' ωφελεία τους.⁶⁷ Έτσι έγινε φανερό, το γεγονός πως οποιαδήποτε υπερδύναμη θα μπορούσε να ηττηθεί σε μια ενδεχόμενη πολεμική σύγκρουση, σε περίπτωση που ο αντίπαλος έκανε χρήση διαφορετικών πολεμικών μέσων, στα οποία αυτή δεν θα ήταν επαρκώς προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει, καθώς στην περίπτωση αυτή τα πεδία των συγκρούσεων διαφοροποιούνται σημαντικά.

Είναι αποδεκτό, ότι στη σύγχρονη εποχή κανένα κράτος δεν μπορεί να αντισταθεί στη στρατιωτική υπεροπλία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, εφόσον αυτή υπερέχει σε όλα τα στρατιωτικά μέσα, όπως για παράδειγμα της στρατιωτικής τεχνολογίας. Για το λόγο αυτό, καθίσταται αναπόφευκτο το φάσμα της ήττας και της συντριβής οποιασδήποτε χώρας, που επιλέγει να ξεκινήσει πολεμική σύγκρουση μαζί της. Έτσι, προκειμένου, να αντισταθμιστεί η στρατιωτική υπεροπλία των ΗΠΑ από τους αντιπάλους τους, υιοθετείται σε ευρεία κλίμακα η χρήση της τακτικής του ανταρτοπόλεμου. Η χρήση της τακτικής του ανταρτοπόλεμου χρησιμοποιήθηκε κυρίως στην περίοδο κατάρρευσης της αποικιοκρατίας, κατά την

⁶⁷Herfried Munkler, ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ, Καστανιώτη, Αθήνα, 2005, σ. 48-49

οποία μεγάλος αριθμός κρατών προσπαθούσε να αποκτήσει την ανεξαρτησία του και έκτοτε χρησιμοποιείται σε μεγάλη κλίμακα και με πολλούς τρόπους.⁶⁸

Βασικός στόχος του ανταρτοπόλεμου σε αντίθεση με τον κλασικό πόλεμο, είναι η προσπάθεια αύξησης των απωλειών της ισχυρότερης πλευράς, τόσο σε αριθμό θυμάτων όσο και στην πρόκληση υλικών ζημιών, προκειμένου να αυξηθεί η γενικότερη πίεση, που ασκεί η αδύναμη πλευρά, όπως συνέβη στην περίπτωση της αποικιοκρατίας, που είχε ως αποτέλεσμα την απόσυρση των κατοχικών στρατευμάτων και την ανεξαρτησία των αποικιών. Κατά τη διάρκεια του ανταρτοπόλεμου, οι αντάρτες επιδιώκουν να παρατείνουν τη σύγκρουση και να προκαλούν συνεχώς μεγαλύτερες απώλειες στην αντίπαλη πλευρά, γεγονός που τους καθιστά ιδιαίτερα απειλητικούς. Το γεγονός ότι ο παρατείνεται ο χρόνος διεξαγωγής των συγκρούσεων λειτουργεί προς όφελός των ανταρτών, αποδεικνύοντας πως όταν δεν εξολοθρεύονται ολοκληρωτικά, προκαλούν στον αντίπαλο μεγαλύτερα πλήγματα, που τον οδηγούν στην επιθυμία λήξης των εχθροπραξιών.

Ο Raymond Aaron, ένας από τους σημαντικότερους μελετητές του πολεμικού φαινομένου κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, έκανε την ακόλουθη εύστοχη παρατήρηση, προκειμένου να αποδείξει πως η δημιουργία ασυμμετρίας επιδρά στο πλαίσιο της πολεμικής σύγκρουσης. Ανέφερε δηλαδή, πως «οι αντάρτες όταν δεν ηττώνται στρατιωτικά, κερδίζουν τον πόλεμο, ενώ οι αντίπαλοι τους, όταν δεν κερδίζουν κάποια αποφασιστική μάχη, χάνουν τον πόλεμο, τόσο πολιτικά όσο και στρατιωτικά.»⁶⁹

Συμπερασματικά, όλες οι θεωρίες σχετικά με το πολεμικό φαινόμενο προσφέρουν χρήσιμα στοιχεία για τη μελέτη και κατανόηση των υβριδικών πολέμων, καθώς χαρακτηρίζονται από γνωρίσματα τα οποία εμφανίζονται στους υβριδικούς πολέμους. Έτσι πολλές φορές, οι αντίπαλοι στη διάρκεια των υβριδικών πολέμων επηρεάζονται από τις θεωρίες που προαναφέρθηκαν και επιλέγουν να τις προσαρμόσουν στην πολεμική τακτική τους, ώστε να πετύχουν το στόχο τους στο επιχειρησιακό πεδίο.

⁶⁸ Herfried Munkler, Οι Νέοι Πόλεμοι, Καστανιώτη, Αθήνα, 2005, σ. 51

⁶⁹ Aron Raymond, Frieden und Krieg Eine Theorie der Staatenwelt, Φρανκφούρτη/Μάιν, 1963, σ.48 ,ο.π στον Herfried Munkler, Οι Νέοι Πόλεμοι, Καστανιώτη, Αθήνα, 2005, σ. 52-53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Προκλήσεις της «Νέας Εποχής»

α) Το πλαίσιο δημιουργίας τους

Στον 21^ο αιώνα, υπάρχουν ποικίλες προκλήσεις σχετικά με το πολεμικό φαινόμενο, που κάνουν το περιβάλλον ασφαλείας ιδιαίτερα πολύπλοκο, όπως για παράδειγμα τρομοκρατικές και ασύμμετρες απειλές με επιπτώσεις καταστροφικές. Η εμφάνιση όλων αυτών των απειλών προκαλεί σημαντικές τριβές στους κόλπους των στρατιωτικών αναλυτών και δημιουργεί αμφιβολίες, όσο αφορά τον τρόπο στρατιωτικής οργάνωσης, που θα ανταποκρίνεται με επιτυχία στις καινούργιες απειλές. Ο προβληματισμός των στρατιωτικών αναλυτών έγκειται στο αν τα κράτη οφείλουν να προετοιμάζονται για μια σύγκρουση με αντίπαλους, που χρησιμοποιούν συμβατικές τακτικές χρησιμοποιώντας τις παραδοσιακές τακτικές, της πολεμικής αναμέτρησης ή με αντίπαλους, που θα χρησιμοποιούν ασυνήθιστες τακτικές.

Στη σύγχρονη εποχή, ως χώροι διεξαγωγής των πολεμικών συγκρούσεων δεν θα είναι καθορισμένα αυστηρά τα πεδία μάχης αλλά θα εκτείνονται απεριόριστα, καθώς δεν θα διαφοροποιούνται οι μορφές της πολεμικής σύγκρουσης εφόσον όλα τα διαθέσιμα μέσα θα επιστρατεύονται για την εξουδετέρωση του αντιπάλου. Έτσι οι μελλοντικοί αντίπαλοι θα χρησιμοποιούν όλες τις μορφές πολέμου συμβατικές και μη, εφόσον θα επιδιώκουν συνεχώς να εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες της αντίπαλης πλευράς. Ανάμεσα στις μορφές του πολεμικού φαινομένου, όπως ήδη έχει αναφερθεί, μπορούν να συμπεριληφθούν και οι τρομοκρατικές ενέργειες, ενώ τα τρομοκρατικά δίκτυα ενδεχομένως μπορούν να προσφέρουν στήριξη στην πλευρά, που τα υποθάλλει.

Τον 21^ο αιώνα, οι συγκρούσεις των αντιπάλων θα χαρακτηρίζονται από ένα «υβριδικό μίγμα» παραδοσιακών αλλά και ασυνήθιστων τακτικών, στη διάρκεια των οποίων θα ενυπάρχει συστηματική οργάνωση των εμπλεκόμενων, με στόχο την επιτυχή εκτέλεση των πολεμικών ενεργειών. Επιπλέον, ο τομέας της τεχνολογίας κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, θα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο που θα κρίνει την έκβαση της μάχης.⁷⁰ Για το λόγο αυτό, οι αντίπαλες πλευρές θα προσπαθούν να χρησιμοποιούν τις εφευρέσεις της τεχνολογίας στον τομέα των

⁷⁰ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 7

οπλικών συστημάτων, προκειμένου να επιτύχουν αύξηση της αποτελεσματικότητας τους.

Με την κατάρρευση των δίδυμων πύργων την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, σηματοδοτήθηκε το τέλος μια εποχής και η είσοδος σε μια νέα εποχή, που χαρακτηρίζεται από τη χρήση ασυνήθιστων πολεμικών τακτικών, οι οποίες προσδίδουν μια εντελώς νέα μορφή στο πολεμικό φαινόμενο. Κατά κύριο, τα «θύματα» σε θεωρητικό επίπεδο ήταν οι διεξοδικές συζητήσεις, σχετικά με την αλλαγή του χαρακτήρα της πολεμικής σύγκρουσης.⁷¹

β) Υβριδικές απειλές

Ο όρος υβριδικές απειλές έκανε την εμφάνιση του στο διεθνές προσκήνιο έπειτα από τις σημαντικές επιτυχίες, που είχε η Hezbollah έναντι των Ισραηλινών στρατιωτικών δυνάμεων, κατά τη διάρκεια του δευτέρου πολέμου στο Λίβανο το 2006.⁷² Ο ορισμός των υβριδικών απειλών χρησιμοποιήθηκε για να παρουσιάσει έναν μη κρατικό δρώντα, που κατέχει στρατιωτικές δυνατότητες, οι οποίες συνδέονται με την κρατική υπόσταση, όπως συνέβη για παράδειγμα με τη χρήση πυραύλων Katyusha από την πλευρά της Hezbollah, προκειμένου να πλήξει το Ισραήλ.⁷³ Επιπλέον ο ορισμός υβριδικές απειλές περιλαμβάνει χαμηλής έντασης συγκρούσεις, που απειλούν την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια στις οποίες συμπεριλαμβάνονται: Ο κυβερνοπόλεμος, οι ασύμμετρες απειλές, οι τρομοκρατικές ενέργειες, η δράση του οργανωμένου εγκλήματος, η πειρατεία καθώς και η κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής. Όλες αυτές οι πολυδιάστατες απειλές μπορούν να θεωρηθούν ως απότοκα του κλίματος της παγκοσμιοποίησης, που επικρατεί στην σημερινή εποχή.⁷⁴

⁷¹ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 11-12

⁷² Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 37

⁷³ Matthews Matt, We were caught unprepared: the 2006 Hezbollah-Israeli War, The Long War Series Occasional Paper No 26, Fort Leavenworth, KS,: US Army Combined Arms Center, Combat Studies Institute Press , 2008, σ. 17

⁷⁴ *Sascha Dominik Bachman Hakan Gunneriusson, HYBRID WARS: The 21st CENTURY'S NEW THREATS TO GLOBAL PEACE AND SECURITY, p78*

Οι υβριδικές απειλές ορίζονται ως αυτές που προέρχονται από αντίπαλους, που έχουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν και να υιοθετούν συμβατικές και μη συμβατικές τακτικές και μέσα στα πεδία των συγκρούσεων, ώστε να εξυπηρετήσουν τους στόχους τους.

Οι υβριδικές απειλές που αντιμετωπίζει το σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας είναι πολύπλοκες και ως εκ τούτου, διαμορφώνουν μια διαφορετική μορφή πολέμου, αυτή του υβριδικού, που ανταποκρίνεται στις εξελίξεις και τις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας στον τομέα των πολεμικών συγκρούσεων. Για την πληρέστερη κατανόηση του όρου των υβριδικών απειλών, κρίνεται απαραίτητη η διασαφήνιση του περιεχομένου τους και των συνιστωσών τους.

Εφόσον οι υβριδικοί πόλεμοι είναι πολυδιάστατοι, οι υβριδικές απειλές που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια τους, ενδέχεται να προέρχονται από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες. Σύμφωνα με τον Frank Hoffman, υβριδική απειλή συνιστά κάθε αντίπαλος που εφαρμόζει όλες τις τακτικές και είδη του πολέμου την ίδια στιγμή, προκειμένου να πετύχει τις επιδιώξεις του, δηλαδή χρησιμοποιεί συμβατικές και μη συμβατικές μεθόδους και ενδεχομένως μπορεί να προβεί σε τρομοκρατικά χτυπήματα. Κατά τη διάρκεια της ιστορικής διαδρομής της ανθρωπότητας, εμφανίστηκαν πολεμικές αναμετρήσεις που διακρίνονταν από συμβατικές και μη συμβατικές μεθόδους και τακτικές στη διεξαγωγή τους ,σε διαφορετικά θέατρα επιχειρήσεων αλλά και σε εντελώς διαφορετικούς συνδυασμούς. Αντίθετα στις υβριδικές απειλές, η χρήση και ο συνδυασμός των διαφορετικών μεθόδων και τακτικών της πολεμικής σύγκρουσης πραγματοποιούνται στην ίδια μονάδα και στο ίδιο πεδίο μάχης, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται καθοριστικά όλα τα επίπεδα της σύγκρουσης, τόσο στο ψυχολογικό, όσο και στον φυσικό τομέα.

Ακόμη στις υβριδικές απειλές οι συμβατικές και μη συμβατικές δυνατότητες, που εντοπίζονται στην ίδια μονάδα, στο ίδιο πεδίο μάχης, διαχέονται σε όλα τα επίπεδα της πολεμικής σύγκρουσης και προκαλούν σύγχυση στους αντιπάλους, σχετικά με τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση τους. Για το λόγο αυτ οι μελλοντικές πολεμικές συγκρούσεις θα χαρακτηρίζονται από σύνθετη οργάνωση στην τακτική τους αλλά και ποικιλία πολεμικών τακτικών και μέσων, προκειμένου να εκμεταλλεύονται αποτελεσματικά τις αδυναμίες της αντίπαλης πλευράς.

Με τον τρόπο αυτό, οι υβριδικές απειλές έχουν συνδυαστικό χαρακτήρα, εφόσον χρησιμοποιούν και υιοθετούν συμβατικές και μη συμβατικές δυνατότητες, κατά τη διεξαγωγή των πολεμικών συγκρούσεων. Οι μη συμβατικές δυνάμεις των υβριδικών απειλών θα προσπαθούν να λειτουργούν συνεχώς, ως ένας πρωταγωνιστικός παράγοντας για την έκβαση των επιχειρήσεων, με στόχο να καταστήσουν το μη συμβατικό τους τμήμα, ιδιαίτερα καθοριστικό στην έκβαση των πολεμικών συγκρούσεων.⁷⁵

Όσο αφορά το οργανωτικό επίπεδο, οι υβριδικές απειλές παρουσιάζουν ιεραρχημένη πολιτική δομή, ενώ τα μέσα που χρησιμοποιούν είναι υβριδικά, τόσο στην μορφή, όσο και στον τρόπο λειτουργίας τους. Στον 21^ο αιώνα, στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου, οι υβριδικές απειλές θα επιδιώκουν τη συνεχή εκμετάλλευση και πρόσβαση στις σύγχρονες στρατιωτικές εφευρέσεις, όπως για παράδειγμα τη χρήση συστημάτων κρυπτογράφησης, προκειμένου να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους. Η καταστροφική δύναμη των υβριδικών απειλών θα αυξάνεται κατακόρυφα με ή χωρίς την στήριξη από τους κρατικούς δρώντες.⁷⁶

Συνοψίζοντας, οι υβριδικές απειλές αποτελούν έναν πολύ επικίνδυνο εχθρό για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια, λόγω του πολύπλοκου χαρακτήρα τους, που απαιτεί την διαρκή επαγρύπνηση και την αναζήτηση νέων τρόπων αποτελεσματικής αντιμετώπισης τους.

γ) Οικονομικός πόλεμος

Για τον όρο οικονομικό πόλεμο, θα χρησιμοποιηθεί ο ορισμός που χρησιμοποιείται στο Oxford English Dictionary, ως «μιας οικονομικής στρατηγικής που βασίζεται στη χρήση όλων των μέσων για την υποβάθμιση της οικονομίας της αντίπαλης πλευράς.»⁷⁷

Ο οικονομικός πόλεμος περιλαμβάνει την χρήση οικονομικών μέσων έναντι μιας χώρας, προκειμένου να πλήξει την αντίπαλη οικονομία και ως εκ τούτου να

⁷⁵ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 8

⁷⁶ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ. 28-30

⁷⁷ https://en.oxforddictionaries.com/definition/economic_war

μειώσει τη στρατιωτική και πολιτική δύναμη της. Στο πλαίσιο του οικονομικού πολέμου, παρατηρείται χρήση οικονομικών μέτρων, που έχουν ως στόχο να αναγκάσουν την αντίπαλη πλευρά να διαφοροποιήσει την πολιτική της και τη στάση της ή και να υποβαθμίσει την ικανότητα οικονομικών σχέσεων με τις υπόλοιπες χώρες. Επιπλέον, ο οικονομικός πόλεμος, είναι γνωστός με την ονομασία «λευκός πόλεμος» όρος που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε ένα άρθρο της εφημερίδας The Economist, τον Μάιο του 1939 και συμβαδίζει ταυτόχρονα με την οικονομική ανάπτυξη της ανθρωπότητας.⁷⁸

Οι εμπλεκόμενες χώρες, κατά τη διάρκεια του οικονομικού πολέμου επιδιώκουν αδιάκοπα να υποβαθμίσουν την οικονομία του εκάστοτε αντιπάλου με τον αποκλεισμό του από την πρόσβαση του στους αναγκαίους οικονομικούς και τεχνολογικούς πόρους ή την παρεμπόδιση στη σύναψη σχέσεων με άλλες χώρες. Ως εκ τούτου, οι χώρες που υιοθετούν τις μεθόδους του οικονομικού πολέμου επιδιώκουν συνεχώς να εμποδίσουν την αντίπαλη πλευρά να επωφεληθεί από τις οικονομικές σχέσεις με άλλες χώρες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τις περισσότερες φορές η έννοια του οικονομικού πολέμου χαρακτηρίζεται ως υπόθεση κρατικών δρώντων, ειδικά κατά τη διάρκεια του λεγόμενου μαζικού πολέμου το κάθε κράτος χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα μέσα ανεξαρτήτως, όπως για παράδειγμα τόσο τον στρατιωτικό μηχανισμό, όσο και την οικονομία, προκειμένου να πετύχει τους στόχους του στην πολεμική σύγκρουση.

Οι τακτικές του οικονομικού πολέμου δεν αποτελούν κάτι νέο, καθώς παρατηρούνται στην αρχαιότητα, όπως συνέβη για παράδειγμα κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου(431-404 π.Χ) στην σύγκρουση ανάμεσα στην Σπάρτη και στην Αθήνα. Στη σύγχρονη εποχή οι πλευρές που υιοθετούν τις μεθόδους του οικονομικού πολέμου επιστρατεύουν όλα τα διαθέσιμα μέσα, προκειμένου να προκαλέσουν πίεση στις ουδέτερες χώρες, από τις οποίες οι αντίπαλες πλευρές ενδεχομένως να έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν, με την λήψη πρώτων υλών και υλικών αγαθών. Έτσι, με τις ενέργειες αυτές παρεμποδίζουν τους εν δυνάμει αντιπάλους από τον εφοδιασμό τους, με απαραίτητα αγαθά και επομένως να περιορίσουν τις δυνατότητες στο τομέα διεξαγωγής του πολεμικού φαινομένου. Η

⁷⁸ Robert Deakin Luke, Analysis of the relationship between the protection of Financial Information Infrastructure and Australia's National Security, Information Research Centre Faculty of Information Technology, Queensland University of Technology, June 2003, p 123

βασικότερη τακτική του οικονομικού πολέμου κατά τη διάρκεια του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα, είναι το λεγόμενο εμπάργκο, δηλαδή ο εμπορικός αποκλεισμός που μπορεί να είναι σε όλα τα αγαθά ανεξαιρέτως ή σε μερικά υλικά τα οποία κρίνονται απαραίτητα για τη διεξαγωγή του πολεμικού φαινομένου.

Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής μαζί με τους σύμμαχους τους έκαναν χρήση της τακτικής του εμπάργκο προς την Σοβιετική Ένωση, προκειμένου να εμποδίσουν την απόκτηση ηλεκτρονικών υπολογιστών, τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού αλλά και άλλων τεχνολογικών επιτευγμάτων με υψηλή οικονομική και στρατιωτική αξία. Έτσι εμπόδισαν την Σοβιετική Ένωση από την απόκτηση σημαντικών στρατηγικών αγαθών, που ενδεχομένως να ενίσχυαν την αποτελεσματικότητα της στον στρατιωτικό και οικονομικό τομέα.

Η επιτυχία των μεθόδων και τακτικών του οικονομικού πολέμου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα από τις δυνατότητες που έχει η εκάστοτε αντίπαλη πλευρά που τις υιοθετεί να παράγει η ίδια τα αγαθά που δεν μπορεί να προμηθευτεί, λόγω του εμπάργκο ή να τα προμηθεύεται από τις άλλες χώρες. Συμπερασματικά, ο οικονομικός πόλεμος αποτελεί ένα σχετικά «φτηνό» τρόπο επίτευξης των επιθυμητών αποτελεσμάτων, σε αντίθεση με την πολεμική σύγκρουση, η οποία προϋποθέτει την δαπάνη μεγάλων χρηματικών ποσών.

Ακόμη η αποτελεσματικότητα των τακτικών και των μεθόδων του οικονομικού πολέμου περιορίζεται από την ικανότητα της αντίπαλης κυβέρνησης για την επαρκή αναδιανομή του εγχώριου πλούτου προς κάποιους τομείς, όπως για παράδειγμα του στρατιωτικού μηχανισμού, προκειμένου να λειτουργήσει αυτή η κατάσταση, ως αντίβαρο για τις μειώσεις στις δυνατότητες, που προκλήθηκαν από της απώλειες στα «απαγορευμένα» αγαθά.⁷⁹

Οι μέθοδοι και οι τακτικές, που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του οικονομικού πολέμου, έχουν ως στόχο να επέμβουν στην οικονομία της αντίπαλης πλευράς περιορίζοντας την αποτελεσματικότητα της αντίπαλης οικονομικής διαδικασίας. Κατά κύριο λόγο, ο οικονομικός πόλεμος μπορεί να προσδιοριστεί σαν

⁷⁹ Encyclopedia Britanica, στο λήμμα economic warfare, <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare>

έναν εθνικό τομέα, που προωθεί οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες επηρεάζουν τα οικονομικά συστήματα των αντιπάλων, προκειμένου να επιτύχει την απόκτηση της πολιτικής βούλησης σε αυτούς. Υπάρχουν ποικίλες τακτικές και μέθοδοι του οικονομικού πολέμου, όπως για παράδειγμα η άρνηση της εισόδου των αντιπάλων στις αγορές με την επιβολή εμπάργκο, η υποβάθμιση της αποτελεσματικότητας των αγορών του αντιπάλου και με τη χειραγώγηση των εμπορικών συναλλαγών με τρίτες ή ουδέτερες χώρες προκειμένου να επιτευχθεί η υποβάθμιση των ξένων αγορών. Επίσης υπάρχουν περίπλοκες στρατηγικές και τακτικές στο πλαίσιο του οικονομικού πολέμου, όπως για παράδειγμα η προσπάθεια ενός κράτους που υιοθετεί τις μεθόδους του για τη δημιουργία οικονομικής εξάρτησης από κάποια άλλη χώρα, προκειμένου να αποκτήσει πολιτική ισχύ γύρω από αυτό. Έτσι σε αυτή την περίπλοκη στρατηγική συμπεριλαμβάνεται η προσπάθεια δημιουργίας μια τεχνητής σχέσης εξάρτησης, δια μέσου μιας ελεγχόμενης αγοράς για τον έλεγχο των εξαγωγών. Επίσης το κράτος που υιοθετεί αυτή την τακτική του οικονομικού πολέμου επιδιώκει να αποκτήσει το μονοπώλιο στην παροχή συγκεκριμένων αγαθών⁸⁰.

δ) Ενεργειακός πόλεμος

Για να επιτευχθεί η αποσαφήνιση του χαρακτήρα του ενεργειακού πολέμου, κρίνεται αναγκαία η αποσαφήνιση του όρου «ενεργειακή ασφάλεια», που κατέχει σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο του. Έτσι, για την αποσαφήνιση του όρου της ενεργειακής ασφάλειας θα χρησιμοποιηθεί ο ορισμός που δίνει ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας ο οποίος την ορίζει ως «την αδιάκοπη διαθεσιμότητα των ενεργειακών πόρων σε προσιτή τιμή». Η ενεργειακή ασφάλεια έχει πολλές πτυχές: Αρχικά την μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια που σχετίζεται με τις έγκαιρες επενδύσεις για την παροχή ενέργειας, ταυτόχρονα με την οικονομική ανάπτυξη και τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος.⁸¹

Η κατηγορία του ενεργειακού πολέμου περιστρέφεται γύρω από την χρήση και τη διατήρηση των ενεργειακών πόρων, κατά τη διάρκεια μιας πολεμικής σύγκρουσης. Αποτελεί μια εκδοχή της κατηγορίας του οικονομικού πολέμου, στην

⁸⁰ Robert Deakin Luke, Analysis of the relationship between the protection of Financial Information Infrastructure and Australia's National Security, Information Research Centre Faculty of Information Technology, Queensland University of Technology, June 2003, p 127-130

⁸¹ <https://www.iea.org/topics/energysecurity/>

οποία οι βιομηχανικές ικανότητες και οι φυσικοί πόροι των αντιμαχόμενων πλευρών χρησιμοποιούνται, ώστε να πετύχουν αλλαγές στον τομέα της πολιτικής και της ανάλογης δραστηριοποίησης. Ο όρος «ενεργειακή ασφάλεια» έχει την ικανότητα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα πλήγματα και τις επιθέσεις, στο πλαίσιο του ενεργειακού πολέμου. Κάθε κράτος, που αποφασίζει να προστατέψει τις ενεργειακές του πηγές, έχει δύο επιλογές, αφενός να έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει πολλαπλές πηγές ενέργειας, που θα του παρέχουν τη δυνατότητα για συνεχή πρόσβαση στην ενέργεια, χωρίς να παρατηρείται κάποια διακοπή, σε περίπτωση που κάποια πηγή ενέργειας περιοριστεί. Η άλλη επιλογή εντοπίζεται στο έργο προστασίας των ενεργειακών της αποθεμάτων, ώστε να πετύχει την ενίσχυση της εγχώριας παραγωγής ενεργειακών πόρων.

Κρίνεται αναγκαίο, να αναφερθεί πως η κατηγορία του ενεργειακού πολέμου δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση ένα νέο φαινόμενο, καθώς υπάρχουν ανάλογα παραδείγματα στο πέρασμα της ιστορικής διαδρομής. Η κατηγορία του ενεργειακού πολέμου εμφανίστηκε στο προσκήνιο για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, στην αυγή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και επηρέασε σημαντικά το πολεμικό φαινόμενο στη σύγχρονη εποχή.

Η μετάβαση στη χρησιμοποίηση του υδρογονάνθρακα ως πηγής ενέργειας πραγματοποιήθηκε, όταν ο Βρετανός Winston Churchill αποφάσισε να προβεί σε σχεδιασμό των πλοίων του Βασιλικού Στόλου ώστε να χρησιμοποιούν πετρέλαιο αντί για κάρβουνο ως καύσιμο. Ωστόσο αυτή η αλλαγή δημιούργησε προβλήματα, καθώς έκανε τον στόλο ευάλωτο, σχετικά με το θέμα του ανεφοδιασμού σε απομακρυσμένες περιοχές. Παρά το γεγονός αυτό, η μετάβαση στη χρήση του πετρελαίου ως καύσιμο έδωσε τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν ταχύτερα πλοία με μικρό αριθμό πληρώματος, γεγονός που τα έκανε πιο αποτελεσματικά στην εξυπηρέτηση των πολεμικών στόχων. Έτσι μετά από αυτή την αλλαγή, η ενεργειακή ασφάλεια κατέστη αναγκαία και το πετρέλαιο εξελίχθηκε σε ένα στρατηγικό αγαθό με τεράστια σημασία.

Κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, παρατηρείται πληθώρα παραδειγμάτων της κατηγορίας του ενεργειακού πολέμου, εξαιτίας του κλίματος παγκοσμιοποίησης που χαρακτηρίζει και τον τομέα της οικονομίας. Ως ενεργειακή πρώτη ύλη, το ρώσικο φυσικό αέριο αποτέλεσε το 23% του φυσικού αερίου που χρησιμοποίησε η Ευρώπη

το 2012, με αποτέλεσμα πολλές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης να είναι εξαρτημένες από την ρώσικη παροχή φυσικού αερίου. Έτσι όταν κατά την περίοδο 2006-2009 η Ρώσικη πλευρά σταματά την παροχή αερίου στην Ουκρανία, να δημιουργείται σημαντικό πρόβλημα. Με ανάλογο τρόπο, η Ρωσία εξαρτάται από την Ευρώπη για τον ανεφοδιασμό της σε υδρογονάνθρακα. Η εναλλαγή των πηγών παροχής ενέργειας ενδεχομένως να μειώσει την εξάρτηση ορισμένων χωρών από την Ρωσία, όσο αφορά τον τομέα του φυσικού αερίου. Για το λόγο αυτό οι ευρωπαίοι ηγέτες επεδίωκαν να αντιμετωπίσουν αυτό το κλίμα εξάρτησης κατά την «αυγή» της Ουκρανικής κρίσης.⁸²

ε) Ψυχολογικός πόλεμος

Για τον ορισμό των ψυχολογικών επιχειρήσεων, θα χρησιμοποιηθεί ο ενδεικτικός ορισμός που δίνεται από τη Βορειοατλαντική Συμμαχία : Ως «οι σχεδιασμένες ενέργειες, που χρησιμοποιούν μεθόδους επικοινωνίας και άλλα μέσα τα οποία απευθύνονται σε συγκεκριμένο κοινό, προκειμένου να επηρεάσουν τις αντιλήψεις, καθώς και συμπεριφορές προκειμένου να πετύχουν πολιτικούς και στρατιωτικούς σκοπούς.»⁸³ Στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, τα χρησιμοποιούμενα μέσα έχουν ως σκοπό να μεταδίδουν μηνύματα, ώστε να επηρεάσουν τους αποδέκτες με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι. Ακόμη τα μηνύματα που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, ενδεχομένως να έχουν απευθύνονται τόσο σε πολιτικές, όσο και στρατιωτικές μονάδες.

Ο σκοπός των ψυχολογικών επιχειρήσεων σύμφωνα με έναν από τους πιο έμπειρους χειριστές των ψυχολογικών επιχειρήσεων, τον Lawrence Dietz, που υπηρέτησε στον τομέα των ψυχολογικών επιχειρήσεων της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, είναι «να επηρεάσει τη συμπεριφορά του στόχου.»⁸⁴

⁸²Encyclopedia Britannica, στο λήμμα energy warfare
<https://www.britannica.com/topic/Energy-Warfare-2002279#ref324208>

⁸³ planned activities using methods of communication and other means directed at approved audiences in order to influence perceptions, attitudes and behaviour, affecting the achievement of political and military objectives, Allied Joint Doctrine for Psychological Operations, Allied Joint Publication-3.10.1, σ. 1-1

⁸⁴ Σπυρίδων Λίτσας, Ιλιάδα και διεθνής πολιτική: Μια θεωρητική προσέγγιση, σ. 237

Στη σύγχρονη εποχή, η πρόοδος της τεχνολογίας και η διείσδυση των μέσων μαζικής επικοινωνίας στην κοινωνία έχουν καταστήσει ευκολότερη τη διαδικασία του ψυχολογικού πολέμου και τις μεθόδους των ψυχολογικών επιχειρήσεων αποτελεσματικότερες. Ως εκ τούτου, υπάρχουν νέες μορφές στο πλαίσιο του, οι οποίες είναι ευρέως διαδεδομένες, όπως για παράδειγμα προπαγανδιστικά φυλλάδια, ραδιοφωνικά μηνύματα στη γλώσσα του αντιπάλου, ενώ η ραγδαία εξέλιξη του διαδικτύου αποτελεί ένα μέσο με τεράστια δυναμική. Το διαδίκτυο έχει μεγάλη επιρροή στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, καθώς προβάλλει σημαντικά μηνύματα, τόσο οπτικά όσο και ακουστικά, με επακόλουθο να κάνουν ευκολότερο το γενικότερο έργο της εκάστοτε προπαγάνδας. Η δυναμική του ψυχολογικού πολέμου αποτελεί ένα συνδυασμό που στοχεύει συνεχώς στη δημιουργία ψυχολογικής φόρτισης της κοινής γνώμης, καθώς οι άνθρωποι κάτω από την πίεση του ψυχολογικού παράγοντα λαμβάνουν αποφάσεις, δίχως να αναλώνονται σε δεύτερες σκέψεις.

Η μέθοδος της προπαγάνδας αποτελεί τη σημαντικότερη τεχνική του ψυχολογικού πολέμου, η οποία χρησιμοποιείται ευρέως στο πλαίσιο της πολεμικής σύγκρουσης με σκοπό να «σπάσει» το ηθικό της αντίπαλης πλευράς και να υπερνικήσει τη θέληση της για να πολεμήσει και να αντισταθεί. Έτσι, η μέθοδος της προπαγάνδας έχει ως στόχο να ενισχύσει τα στρατιωτικά, τα πολιτικά και τα οικονομικά μέτρα στο πλαίσιο της πολεμικής σύγκρουσης από την πλευρά που επιλέγει την υιοθέτηση της, ώστε να φέρει εις πέρας τις επιδιώξεις της. Επίσης η χρήση της έχει ως στόχο την ενίσχυση του ηθικού των συμμάχων και των μαχητών στο θέατρο των πολεμικών επιχειρήσεων και ως εκ τούτου προκαλεί αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους.⁸⁵

Οι ψυχολογικές επιχειρήσεις δεν αποτελούν κάποιο καινούριο φαινόμενο, καθώς, όπως αναφέρει ο Σπυρίδων Λίτσας, λαμβάνουν χώρα από την αρχαιότητα, αλλά οι κλασικοί θεωρητικοί της στρατηγικής δεν έδωσαν τη δέουσα σημασία.⁸⁶ Ως εκ τούτου, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα, όπου υπάρχει πληθώρα παραδειγμάτων που τις υιοθετούν, όπως για παράδειγμα συνέβη με τον μεγάλο κατακτητή Genghis Khan, ο οποίος κατά τη διάρκεια των κατακτήσεων

⁸⁵ Encyclopedia Britanica, στο λήμμα psychological warfare

⁸⁶ Σπυρίδων Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές, Ποιότητα, Αθήνα, 2010 σ. 310

του άφηνε να διαρρεύσει και να διαδοθεί η φήμη πως στο στράτευμα του υπάρχει μεγάλος αριθμός φοβερού ιππικού, ώστε να προκαλέσει το φόβο των αντιπάλων. Έτσι σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν κάποια νέα μέθοδο στον τομέα των ψυχολογικών επιχειρήσεων που κάνει την εμφάνιση της στη σύγχρονη εποχή.

Ένα ακόμη παράδειγμα χρήσης των μεθόδων του ψυχολογικού πολέμου εντοπίζεται στις ενέργειες του Ρουμάνου πρίγκιπα Βλαντ Γ΄, γνωστού στην ιστορία ως Βλαντ «ο παλουκωτής», ο οποίος αναγνωρίζεται ως ένας «ένθερμος» υποστηρικτής του ψυχολογικού πολέμου. Κατά τη διάρκεια του 15^{ου} αιώνα ο Βλαντ φυλακίστηκε από το 1442 για μεγάλο χρονικό διάστημα ως πολιτικός κρατούμενος των Οθωμανών. Για το λόγο αυτό ο Βλαντ ανέπτυξε σφοδρό μίσος εναντίον των Οθωμανών, όπως φαίνεται από την φρικτή τακτική του παλουκώματος των αντίπαλων στρατιωτών το 1462 όταν Οθωμανός σουλτάνος διείσδυσε στην επικράτεια του επιδιώκοντας να κατακτήσει την πρωτεύουσα του κράτους. Ωστόσο όλες οι πληροφορίες οι σχετικές με την τακτική του Βλαντ έχουν υποστηριχτεί από τους αντιπάλους τους οι οποίοι ανέφεραν πως ο Βλαντ τις χρησιμοποίησε προκειμένου να προκαλέσει το φόβο στις ψυχές των αντιπάλων επειδή είχε επίγνωση του γεγονότος πως ο αντίπαλος υπερείχε σε πολλούς τομείς. Εφόσον είχε γνώση πως οι δυνάμεις για την αντιμετώπιση του αντιπάλου ήταν περιορισμένες αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τις μεθόδους του ψυχολογικού πολέμου. Η τακτική αυτή παρά τη βανουσότητα της αποδεικνύεται ως μια επιτυχημένη τακτική ψυχολογικού πολέμου στο πεδίο των πολεμικών συγκρούσεων.⁸⁷

Οι περισσότεροι σύγχρονοι πολεμικοί μηχανισμοί διαθέτουν ειδικές μονάδες εκπαιδευμένες και προετοιμασμένες για τη συμμετοχή στη διεξαγωγή του ψυχολογικού πολέμου και στις τακτικές του. Στη διάρκεια της σύγχρονης ιστορίας, υπάρχουν πολλά ανάλογα παραδείγματα για την ύπαρξη τέτοιου είδους μονάδων, όπως για παράδειγμα συνέβη στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, τόσο από την πλευρά των Γερμανών, όσο και από την πλευρά των Συμμάχων. Ένα ακόμη παράδειγμα αυτής της πραγματικότητας αποτελεί το παράδειγμα του Ernesto “Che” Guevara στη Λατινική Αμερική, που αναγνώριζε τον ψυχολογικό πόλεμο, ως ένα σημαντικό τμήμα στην επιτυχή έκβαση των συμβατικών πολεμικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό, βασικός στόχος των ψυχολογικών επιχειρήσεων, είναι «να κερδίσουν τις καρδιές και

⁸⁷ <https://listverse.com/2016/12/11/10-ancient-psychological-warfare-tactics/>

τα μυαλά» των αντιπάλων, δηλαδή τον συναισθηματικό και νοητικό τομέα της αντίπαλης πλευράς. Έτσι, το κέντρο βαρύτητας της πολεμικής σύγκρουσης στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, καθίσταται το συναισθηματικό και νοητικό τμήμα της αναμέτρησης, τόσο σε επιχειρησιακό, τακτικό τομέα, όσο και στον σχεδιασμό και την εφαρμογή του.

Η μέθοδος της προπαγάνδας αποτελεί την χαρακτηριστικότερη τακτική, που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου. Έτσι, η τακτική αυτή είναι από τη φύσης της ένα μέσο ελέγχου των μέσων μαζικής επικοινωνίας, προκειμένου να επηρεάσει προς την κατεύθυνση που επιθυμεί την κοινή γνώμη. Επίσης όλες οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται με την βοήθεια των μέσων μαζικής επικοινωνίας, παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις ομάδες, τις οποίες στρέφεται η προπαγάνδα. Με τον τρόπο αυτό, η γνώση των πληροφοριών συντελεί στην επιτυχή χρήση της μεθόδου της προπαγάνδας.

Ο ψυχολογικός πόλεμος διαχωρίζεται σε επίπεδα από αυτούς, που υιοθετούν τις τακτικές του, ώστε να εντοπίζουν τους τομείς και τη χρονική περίοδο, κατά την οποία η προπαγάνδα τίθεται σε εφαρμογή. Έτσι ο ψυχολογικός πόλεμος, διαχωρίζεται σε δύο κατηγορίες, τον στρατηγικό και τον τακτικό. Ο στρατηγικός ψυχολογικός πόλεμος χρησιμοποιείται ώστε να αποδώσει τη χρήση των μέσων μαζικής επικοινωνίας, που απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό, σε μια συγκεκριμένη έκταση. Αντίθετα με τον στρατηγικό ψυχολογικό πόλεμο, ο τακτικός ψυχολογικός πόλεμος δηλώνει μια άμεση σύνδεση με τις πολεμικές επιχειρήσεις και την ίδια στιγμή έχει ως βασική στόχευση τη συνθηκολόγηση της αντίπαλης πλευράς. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας χρησιμοποιούνται σε ευρεία κλίμακα στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Επίσης η διάδοση των φυλλαδίων προπαγάνδας αποτελεί μια αρκετά γνωστή τακτική του ψυχολογικού πολέμου. Ακόμη οι μέθοδοι και οι τακτικές, που υιοθετούνται στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, δεν πρέπει να είναι σύνθετες, προκειμένου να επιτύχουν όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα και ως εκ τούτου, ορισμένες απλές κινήσεις μπορούν να επιφέρουν ευνοϊκότερα αποτελέσματα προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι, ορισμένες κινήσεις όσο παλαιού τύπου και αν φαίνονται, όπως για

παράδειγμα η χρησιμοποίηση βιαιοπραγιών και διαφόρων φρικαλεοτήτων εις βάρος του άμαχου πληθυσμού ενδέχεται να πλήξουν το ηθικό της αντίπαλης πλευράς⁸⁸.

ζ) Πληροφοριακός πόλεμος

We live in an age that is driven by information. Technological breakthroughs . . . are changing the face of war and how we prepare for war.

--William Perry

Secretary of Defense((1994-1997)

Για την επιτυχή ανάλυση του όρου πληροφοριακός πόλεμος, αναγκαία κρίνεται η αποσαφήνιση του όρου πληροφοριακό περιβάλλον. Για το λόγο αυτό, Θα χρησιμοποιήσουμε τον ορισμό που αναφέρεται στο λεξικό των στρατιωτικών όρων του αμερικάνικου τμήματος άμυνας. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, το πληροφορικό περιβάλλον συνιστούν το σύνολο των ατόμων, των οργανισμών, των συστημάτων τα οποία συλλέγουν, επεξεργάζονται ή και ενεργούν γύρω από τις διαθέσιμες πληροφορίες.⁸⁹ Το πληροφοριακό περιβάλλον έχει ως βασική λειτουργία να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, καθώς και τον τρόπο άσκησης της διοίκησης εκ μέρους, όσων έχουν υψηλόβαθμες θέσεις στο επιχειρησιακό επίπεδο των πολεμικών συγκρούσεων. Ταυτόχρονα, έχουν στη διάθεση τους μεγάλο εύρος πληροφοριών να το αξιοποιήσουν ανάλογα στον τομέα των επιχειρήσεων. Στη σύγχρονη εποχή, το διεθνές περιβάλλον επιτρέπει τη συνεργασία και τη διανομή όλων των πληροφοριών σε παγκόσμια κλίμακα σε απεριόριστο βαθμό, εφόσον παρατηρείται ραγδαία εξέλιξη στον τομέα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.⁹⁰

Ο όρος «πληροφοριακό περιβάλλον» αποτελεί κάτι το νέο, παρά το γεγονός ότι το πληροφοριακό περιβάλλον, ως πεδίο μάχης, έχει ήδη χρησιμοποιηθεί. Είναι αποδεκτό, πως η πληροφορία κατέχει απεριόριστη δύναμη σε ποικίλους τομείς και ως εκ τούτου επηρεάζει τον στρατιωτικό σχεδιασμό και τις πολεμικές επιχειρήσεις. Σε όλη τη διάρκεια της πολεμικής ιστορίας, οι στρατιωτικοί μηχανισμοί κάθε φορά επιδίωκαν να αποκτήσουν πλεονεκτήματα έναντι του αντιπάλου μέσω ενεργειών, που στόχευαν να επηρεάσουν την αντίληψη και συμπεριφορά του αντιπάλου, στο πλαίσιο

⁸⁸ <https://www.britannica.com/topic/psychological-warfare>

⁸⁹ Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms, 8 February 2010, p 110

⁹⁰ STRATEGY FOR OPERATIONS IN THE INFORMATION ENVIRONMENT, DEPARTMENT OF DEFENCE, June 2016, p 3

της πολεμικής σύγκρουσης. Στη σύγχρονη εποχή, η μαζική διάδοση των τεχνολογιών της επικοινωνίας, καθώς και η ύπαρξη τεράστιου όγκου πληροφοριών, λόγω της ύπαρξης ασύρματων δικτύων έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση περίπλοκων απειλών γύρω από τον στρατιωτικό τομέα. Όλες αυτές οι εμφανιζόμενες απειλές επιδιώκουν να υιοθετήσουν τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και της επικοινωνίας, ώστε να επηρεάσουν την παγκόσμια κοινή γνώμη και να επιτύχουν τους στόχους τους.⁹¹

Ο πληροφοριακός πόλεμος αντιπροσωπεύει μια πολύπλοκη μορφή πολέμου η οποία βρίσκεται στη σύγχρονη εποχή σε άνοδο, λόγω της ταχύτατης εξέλιξης της τεχνολογίας. Η κατηγορία του πληροφοριακού πολέμου προκάλεσε σημαντικές διαφωνίες στον κύκλο των σχεδιαστών άμυνας. Το γεγονός πως στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρείται ραγδαία ανάπτυξη του κλάδου της τεχνολογίας και της διάδοσης των πληροφοριών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία της «επανάστασης της πληροφορίας» επηρέασε τους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για το λόγο αυτό, παρατηρούνται διαφοροποιήσεις γύρω από τον τρόπο σκέψης και δράσης των ανθρώπων στην καθημερινή τους ζωή, ενώ την ίδια στιγμή εμφανίζονται απειλές στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας, οι οποίες προσπαθούν συνεχώς να επωφεληθούν από την παγκόσμια εξέλιξη στον τομέα, της τεχνολογίας και την εκμετάλλευση της πληροφορίας για την επίτευξη των στρατιωτικών στόχων.

Ο Joseph Nye, πολιτικός επιστήμονας, υποστηρίζει πως η έννοια της επανάστασης της πληροφορίας δεν αποτελεί κάτι το πρωτόγνωρο και κάποιο καινούριο φαινόμενο, καθώς σε πολλές περιόδους της ιστορίας έχει χρησιμοποιηθεί, όπως για παράδειγμα συνέβη με τη εφεύρεση της τυπογραφίας από τον Gutenberg, κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα. Ωστόσο η σύγχρονη επανάσταση της πληροφορίας αποτελεί κάτι το ιδιαίτερο, καθώς μεταβάλλει τη φύση της εξουσίας σε μεγάλο βαθμό. Στη σύγχρονη εποχή, η επανάσταση της πληροφορίας βασίζεται στην ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας με την εφεύρεση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και την γενικότερη πρόοδο στον τομέα της επικοινωνίας, που έχει ως επακόλουθο την μείωση του κόστους, της δημιουργίας, της επεξεργασίας και της διάδοσης των πληροφοριών. Στη σημερινή εποχή, λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, οι πληροφορίες διαδίδονται γρηγορότερα και σε ευρεία κλίμακα, συγκριτικά με τα παρελθόν. Εξαιτίας αυτής της

⁹¹ STRATEGY FOR OPERATIONS IN THE INFORMATION ENVIROMENT, DEPARTMENT OF DEFENCE, June 2016, FOREWORD

προόδου στον τομέα των πληροφοριών, εμφανίστηκαν στο προσκήνιο πέρα από τα κράτη και μη κρατικοί δρώντες οι οποίοι επιχείρησαν να αποκτήσουν εξουσία και την ίδια στιγμή να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους. Έτσι οι μη κρατικοί δρώντες δραστηριοποιούνται ενεργά πλέον στο διεθνές περιβάλλον, κάνοντας χρήση όλων των επιτευγμάτων της τεχνολογίας ώστε να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους.⁹² Σε πρώτη φάση βασικό χαρακτηριστικό του πληροφοριακού πολέμου είναι το χαμηλό κόστος για την έναρξη των επιχειρήσεων στο πλαίσιο του. Η εφαρμογή των μεθόδων του πληροφοριακού πόλεμου από την πλευρά που αποφασίζει να τον υιοθετήσει δεν καθιστά αναγκαία την καταβολή υπέρογκων ποσών, καθώς μοναδική προϋπόθεση για την υιοθέτηση αυτής της τακτικής είναι η πρόσβαση σε δίκτυα. Έτσι, γίνεται φανερό, η οικονομική αντίθεση σε σχέση με την απόκτηση οπλικών συστημάτων προηγμένης τεχνολογίας, που το κόστος είναι ιδιαίτερα υψηλό. Η έναρξη του πληροφοριακού πολέμου συμπίπτει με την υιοθέτηση μεθόδων που στοχεύουν στην άρνηση εισόδου σε δίκτυα, καθώς και σε συστήματα ελέγχου με τη βοήθεια καινοτόμων λογισμικών κρυπτογράφησης, σε αυτούς που αποφασίζουν την χρησιμοποίησή τους, ως πολεμικού μέσου.

Η κατηγορία του πληροφοριακού πολέμου προκαλεί σύγχυση στους εμπλεκόμενους αντιπάλους, ενώ την ίδια στιγμή αποτελεί έναν παράγοντα που προκαλεί δυσκολίες στη διάκριση της προέλευσης των εμφανιζόμενων απειλών αλλά και των επιθέσεων. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζεται δυσκολία στον προσδιορισμό της απειλής, σχετικά με την προέλευση της, δηλαδή αν προέρχεται από το εσωτερικό της χώρας ή από κάποια ξένη χώρα. Ταυτόχρονα προκύπτει ένα ακόμη πρόβλημα σχετικό με την προσπάθεια εντοπισμού του επίκεντρου της επίθεσης αλλά και αυτών που την προκαλούν. Συν τοις άλλοις, η κατηγορία του πληροφοριακού πολέμου καθιστά περίπλοκη και εμποδίζει την παραδοσιακή επιβολή των νόμων στο εσωτερικό της χώρας που δέχεται την επίθεση και ως εκ τούτου, το ζήτημα της εθνικής ασφάλειας αντιμετωπίζει προβλήματα και εισέρχεται σε κρίση.⁹³

Ο πληροφοριακός πόλεμος αποτελεί ένα βασικό συστατικό των πολεμικών συγκρούσεων, κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, λόγω της συνεχούς εξέλιξης της τεχνολογίας. Τα όπλα και οι τακτικές που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του

⁹² Joseph Nye, *The Information Revolution and Soft Power*, 2014, p 19

⁹³ Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson, *Strategic Information Warfare: A New Face of War*, RAND CORPORATION

πληροφοριακού πολέμου έχουν ποικίλους στόχους, όπως για παράδειγμα οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς. Ο πληροφοριακός πόλεμος μπορεί να πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με τις πολεμικές επιχειρήσεις προκαλώντας δυσκολίες σχετικά με τον καθορισμό της περιόδου ειρήνης, κρίσης και εχθροπραξιών. Αναγκαίο κρίνεται, να αναφερθεί πως η πραγμάτωση των επιχειρήσεων αυτού του είδους πολέμου έχουν ως βασική προϋπόθεση την γνώση του τρόπου δράσης της αντίπαλης πλευράς.

Κύριος στόχος του πληροφοριακού πολέμου είναι η πρόκληση δυσκολιών στον τρόπο λήψης αποφάσεων από την αντίπαλη πλευρά. Οι τακτικές που υιοθετούνται σε αυτό το είδος πολέμου, εκτείνονται σε τρία επίπεδα. Αρχικά στο επίπεδο των πληροφοριακών συστημάτων τα οποία περιέχουν, μεταφέρουν και αποθηκεύουν τις διαθέσιμες πληροφορίες. Οι επιθέσεις σε τέτοιου είδους συστήματα τις περισσότερες φορές προκαλούν τεχνικές βλάβες. Δευτερευόντως, οι επιθέσεις στον πληροφοριακό πόλεμο ενδέχεται να στρέφονται στο επίπεδο διαχείρισης των πληροφοριών, το οποίο σχετίζεται με τη διαδικασία της επεξεργασίας των πληροφοριών με επακόλουθο τη δημιουργία λειτουργικών επιπτώσεων. Τέλος οι επιθέσεις οι επιθέσεις να στρέφονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, που αποτελεί μια διαδικασία διανοητική, καθώς στο πλαίσιο της παρατηρείται συνεχής επεξεργασία των διαθέσιμων πληροφοριών.⁹⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Προσαρμογή στην «καινούργια» πραγματικότητα

α) Τρόποι αντιμετώπισης υβριδικών απειλών γενικά

Είναι αποδεκτό ότι το σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας εξελίσσεται συνεχώς, ενώ οι απειλές που έρχονται στο προσκήνιο είναι πολύπλοκες, καθώς διαθέτουν σύνθετα και πρωτόγνωρα χαρακτηριστικά που κάνουν την αντιμετώπιση τους δύσκολο εγχείρημα. Όμως, παρά τα εμφανιζόμενα προβλήματα των κρατών, οι

⁹⁴ L. Scott Johnson, *Toward a Functional Model of Information Warfare*, CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, LIBRARY <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/97unclass/warfare.html#rft3>

υβριδικές απειλές μπορούν να αντιμετωπιστούν, μόνο με την πραγματοποίηση κινήσεων προσαρμοσμένων στις νέες προκλήσεις. Για το λόγο αυτό, η χώρα που αντιμετωπίζει το φάσμα των υβριδικών απειλών πρέπει να πάρει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το πολυδιάστατη απειλή.

Ο βασικός τρόπος αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών είναι η δημιουργία και η οργάνωση δυνάμεων αντιμετώπισης τους, με τρόπο πλήρως προσαρμοζόμενο στα νέα δεδομένα. Απαραίτητη κρίνεται η χρησιμοποίηση δυνάμεων αντιμετώπισης των απειλών, που θα έχουν ευρύ πεδίο δράσης εφόσον στο σύγχρονο πόλεμο ενυπάρχουν επιχειρήσεις διαφόρων τύπων, που διευρύνονται συνεχώς. Βασικός εκπρόσωπος αυτής της δύναμης αποτελούν οι Πεζοναύτες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, όπως φαίνεται από τον τρόπο δράσης τους, σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής τους.

Οι δυνάμεις αυτές, προκειμένου να ανταποκριθούν, στις σύνθετες απειλές πρέπει να επιτύχουν μια ισορροπία ανάμεσα στις συμβατικές δυνατότητες της Ψυχροπολεμικής Περιόδου και στις μη συμβατικές, που αποτελούν βασικό γνώρισμα των «μικρών πολέμων.»Για το λόγο αυτό, παρατηρείται η δημιουργία μονάδων με κύριο γνώρισμα τη δυνατότητα διεξαγωγής ποικίλων επιχειρήσεων, όπως για παράδειγμα αποστολές διατήρησης της ειρήνης και παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, ανάλογα με τις καταστάσεις και τις συνθήκες που επικρατούν στο περιβάλλον.

Απαραίτητο είναι, κάθε στρατιωτική δύναμη που στοχεύει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, να διακρίνεται από ποικίλους συνδυασμούς ώστε να ανταποκρίνεται στις απειλές και στις απαιτήσεις που προκύπτουν με άμεση ενεργοποίηση. Επιπλέον, για την επιτυχή αντιμετώπιση των απειλών, κρίνεται αναγκαία η δημιουργία μονάδων γενικού περιεχομένου που σε καμία περίπτωση δεν θα περιορίζονται σε έναν και μόνο τομέα δράσης⁹⁵. Συν τοις άλλοις, οι δυνάμεις αυτές είναι σημαντικό να χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της

⁹⁵ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 46-47

ευελιξίας, του επαγγελματισμού και ταυτόχρονα να έχουν αξιόλογη δυναμική στον τομέα της σύγκρουσης⁹⁶.

Συνοψίζοντας, η ύπαρξη επαγγελματικών και οργανωμένων δυνάμεων που προετοιμάζονται συνεχώς για την διεξαγωγή επιχειρήσεων οποιασδήποτε μορφής αποτελεί τον πιο ενδεδειγμένο τρόπο αντιμετώπισης του υβριδικών απειλών. Έτσι, αυτές οι μονάδες θα έχουν τη δυνατότητα, να εκμεταλλεύονται όλα τα διαθέσιμα μέσα που κατέχουν, προκειμένου να αντιμετωπίσουν με τον πιο ενδεδειγμένο τρόπο αποτελεσματικά, κάθε εμφανιζόμενη απειλή.

Οι αλλαγές που προκαλεί ο υβριδικός πόλεμος, όσο αφορά την «κοινωνία» της πληροφόρησης, γίνονται εύκολα αντιληπτές και έχουν μεγάλη σημασία. Η έγκαιρη αντιμετώπιση κάθε «νέας» απειλής προϋποθέτει την καίρια και ενδεδειγμένη παρατήρηση της, προκειμένου να έρθουν στο προσκήνιο όλες οι πληροφορίες που σχετίζονται μ' αυτήν. Έτσι, η έννοια της πλήρους και αξιόπιστης πληροφόρησης αποκτάει μεγάλη σημασία. Είναι αποδεκτό, καθώς το σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας μεταβάλλεται συνεχώς και αποκτά σύνθετο χαρακτήρα, η έννοια της πληροφορίας να παίζει τον έναν σημαντικό στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Για το λόγο αυτό, η συστηματική μελέτη οποιασδήποτε απειλής στο τομέα της ασφάλειας στοχεύει στη συλλογή και εκμετάλλευση όλων των απαραίτητων πληροφοριών, οι οποίες θα διοχετευτούν, στους μελλοντικούς στρατηγούς, προκειμένου αυτοί να προσαρμόσουν ανάλογα τη στρατηγική τους ώστε να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις απειλές. Ως εκ τούτου, στις επιχειρήσεις του μέλλοντος, οι στρατηγοί ενδέχεται να έχουν τη δυνατότητα πρόσληψης διαφόρων πληροφοριών από ποικίλες πηγές πέρα από τις παραδοσιακές.⁹⁷

⁹⁶ Stephen D. Krasner and Carlos Pasxual, "Adressing State Faillure," Foreign Affairs, Vol. 84, July/August 2005, pp. 153-163, όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 47

⁹⁷ G.I Wilson, John P.Sullivan, and Hal Kempfer, "The Changing Nature of Warfare Requires New Intelligence-Gathering Techniques," in Louise I. Gerdes, ed., Espionage and Intelligence Gathering, Farmington Hills, MI: Greenhaven Press, 2004 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 47

Συνοψίζοντας, γίνεται φανερό πως η έννοια της πληροφόρησης στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας μπορεί να συνεπικουρήσει καθοριστικά στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε υβριδικής απειλής και να αποτελέσει έναν βασικό τρόπο αντιμετώπισης των εμφανιζόμενων προβλημάτων. Δεδομένου ότι, ο υβριδικός αντίπαλος είναι απρόβλεπτος, καθώς χρησιμοποιεί πρωτόγνωρα μέσα και σύνθετες τακτικές, η έννοια της εκμετάλλευσης της πληροφορίας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στον εντοπισμό και στην αντιμετώπιση του.

Η εμφάνιση των υβριδικών απειλών προϋποθέτει μια αλλαγή στον τομέα της οργανωτικής κουλτούρας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά. Η μονάδα των Πεζοναυτών των Ηνωμένων Πολιτειών αποδείχτηκε στο πέρασμα της ιστορίας ως η πιο ενδεδειγμένη απάντηση στις απειλές του εξελισσόμενου περιβάλλοντος ασφαλείας. Ωστόσο, κρίνεται επιτακτικό, οι Πεζοναύτες να διευρύνουν συνεχώς τον τομέα δράσης τους και την ίδια στιγμή να αναπροσαρμόσουν τη πολεμική τακτική τους σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν επιτυχώς τις πολύπλοκες απειλές.

Οι Πεζοναύτες, προκειμένου να προσαρμοστούν αναλόγως στις καινούργιες συνθήκες, οφείλουν να λειτουργούν ταυτόχρονα, ως δυνάμεις πραγματοποίησης ποικίλων επιχειρήσεων, τόσο πολιτικού, όσο και στρατιωτικού χαρακτήρα.

Για να επιτύχει σε αυτό τον τομέα, η κάθε μονάδα οφείλει να προσαρμοστεί πλήρως στις νέες εμφανιζόμενες απειλές, υιοθετώντας κάποια γνωρίσματα. Αρχικά, είναι αναγκαίο, να διακρίνεται από την επιλογή διεξαγωγής πολεμικών συγκρούσεων εκ του σύνεγγυς και την ίδια στιγμή να διακατέχεται από πνεύμα ετοιμότητας, προκειμένου να προστατεύει μεγάλο αριθμό άμαχων σε πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι μονάδες αυτές πρέπει να βρίσκονται σε πλήρη εγρήγορση ώστε να συγκρούονται με αντίπαλους που υιοθετούν τόσο μη συμβατικές, όσο και τακτικές ασυμμετρίας.⁹⁸

Εξίσου σημαντική κρίνεται, η προσπάθεια ριζικής αναθεώρησης του στρατιωτικού τρόπου σκέψης ώστε να επιτευχθεί η πλήρης προσαρμογή της στο πολύπλοκο χαρακτήρα των υβριδικών απειλών. Ο πόλεμος στο Βιετνάμ αποτελεί

⁹⁸ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 49

βασικό παράδειγμα μη συμβατικού πολέμου, ο οποίος προκάλεσε σημαντικά κενά γύρω από τον τομέα των στρατιωτικών δογμάτων. Για το λόγο αυτό, γίνονται μεγάλες προσπάθειες ώστε να καλυφθούν επαρκώς αυτές οι αδυναμίες.

Για τον λόγο αυτό, επιβάλλεται η ριζική αναθεώρηση των δογμάτων, εξαιτίας των ραγδαίων αλλαγών που προκαλούν οι υβριδικές απειλές, οι οποίες διακρίνονται από έντονη προσαρμοστικότητα στις αλλαγές του σύγχρονου περιβάλλοντος. Έτσι, η γενικότερη αναθεώρηση του περιβάλλοντος ασφαλείας θα καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από ερωτήματα του τύπου: Ποιος είναι ο αντίπαλος, ποιος ο τρόπος οργάνωσης του, ποιοι οι λόγοι για τους οποίους πολεμά και ποιοι είναι οι τρόποι και οι τακτικές που υιοθετεί στο πεδίο της σύγκρουσης;⁹⁹

Προκειμένου, να επιτευχθεί η αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών σε όλους τους τομείς, πρέπει να επιβληθούν αλλαγές, τόσο στον τομέα της εκπαίδευσης, όσο και της επιμόρφωσης των δυνάμεων αντιμετώπισής τους. Για το λόγο αυτό οι δυνάμεις αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών είναι αναγκαίο, να δέχονται ανάλογη εκπαίδευση και επιμόρφωση, ώστε να αυξήσουν τη δυναμική τους στο πεδίο των συγκρούσεων.

Αρχικά, ο τομέας της επιμόρφωσης των δυνάμεων ασφαλείας, ενδέχεται να είναι μια μακροχρόνια διαδικασία με βασική στόχευση την ενίσχυση του πνεύματος ετοιμότητας και εγρήγορσης. Είναι αποδεκτό, πως οι γνωστικές απαιτήσεις που καθορίζουν το περιβάλλον των υβριδικών πολέμων, είναι πολλές και ως εκ τούτου, κρίνεται απαραίτητη η καλλιέργεια των πνευματικών ικανοτήτων στις δυνάμεις αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών, με επακόλουθο τη διευκόλυνση της δραστηριοποίησής τους στο «ομιχλώδες» επιχειρησιακό περιβάλλον. Έτσι, οι δυνάμεις αυτές έχουν τη δυνατότητα αποτελεσματικής προσαρμογής στις απαιτήσεις του «άγνωστου» περιβάλλοντος.¹⁰⁰

Μια ακόμα σημαντική επίπτωση των υβριδικών πολέμων, που πρέπει να αναλυθεί, είναι η γενικότερη αλλαγή στον τρόπο εκμετάλλευσης των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματική εκμετάλλευση τους. Έτσι, στη σύγχρονη εποχή παρατηρείται μια συνεχής προσπάθεια

⁹⁹ David J. Kilcullen, "Counter-insurgency Redux," Survival Winter 2006-2007, F.G Hoffman, "Neo-Classical Counter-insurgency?" Parameters, Summer 2006, p.p 71-87

¹⁰⁰ David C. Gompert, Heads We Win: The Cognitive Side of Counterinsurgency, Santa Monica, C.A: RAND, Counterinsurgency Occasional Paper 1, 2007

εκμετάλλευσης των ΜΜΕ, ώστε να επιτευχθεί η χειραγώγηση και η κινητοποίηση των μαζών, προκειμένου με τον τρόπο αυτό, να ενισχυθούν οι υβριδικές απειλές.

Ως εκ τούτου το ψυχολογικό τμήμα του πολέμου, αποκτά μεγάλη σημασία, καθώς συνδέεται με τον γενικότερο έλεγχο του τρόπου σκέψης της αντίπαλης πλευράς αλλά και του συνολικού πληθυσμού.¹⁰¹

Στη σύγχρονη εποχή, πολλές μεμονωμένες ομάδες στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, επιδιώκουν να προωθήσουν και να χρησιμοποιήσουν συνεχώς μεθόδους προπαγάνδας, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους στόχους τους. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα τέτοιων κινήσεων, ειδικά στη Μέση Ανατολή που έχουν ως στόχο την ενίσχυση του ριζοσπαστικού τρόπου σκέψης και δράσης, με βασική επιδίωξη την προσπάθεια δημιουργίας ενός αντί-Δυτικού τρόπου σκέψης.

Η ραγδαία διάδοση και εκμετάλλευση των τεχνολογιών της πληροφορίας, δίνει τη δυνατότητα σε μεγάλο αριθμό μη κανονικών αντιπάλων να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά τους με την μελέτη και μεταφορά «διδασμάτων» από διάφορα «θέατρα» επιχειρήσεων, όπως για παράδειγμα των πολέμων σε Ιράκ και Αφγανιστάν. Με τον τρόπο αυτό, οι αντίπαλοι τις περισσότερες φορές δρουν με αυτόνομο τρόπο και επίσης διακατέχονται από μια ευκαιριακή λογική για την μάθηση νέων τακτικών.¹⁰²

Συνοψίζοντας, κρίνεται αναγκαία η μελέτη των διαφόρων επικοινωνιακών στρατηγικών και η υιοθέτηση τους στο τρόπο δράσης, προκειμένου να επιτευχθεί η εξουδετέρωση των υβριδικών απειλών. Ακόμη, στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας, η έννοια της επιτυχίας θα είναι όλο και λιγότερο ζήτημα επιβολής της βούλησης μιας πλευράς προς την αντίπαλη και περισσότερο μια κατάσταση διαμόρφωσης και επηρεασμού της γνώμης, τόσο των φίλων όσο και των εχθρών. Επομένως, η

¹⁰¹ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 51-52

¹⁰² Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 53

γενικότερη αντίληψη που θα δημιουργείται πλέον στην παγκόσμια κοινή γνώμη θα αποδεικνύεται σημαντικότερη από τα ίδια τα αποτελέσματα στα πεδία των μαχών.¹⁰³

γ) Παράδειγμα μη κρατικής υβριδικής απειλής-Η περίπτωση της Hezbollah

Η σύγκρουση της Hezbollah με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ μελετάται σε πολλές στρατιωτικές ακαδημίες σε όλο τον κόσμο, ως παράδειγμα υβριδικής απειλής στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου. Για την πλήρη κατανόηση της σύγκρουσης αυτής, απαραίτητη κρίνεται μια προσέγγιση διαφορετική, σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής αλλά και επίτευξης της νίκης.¹⁰⁴ Η δράση της Hezbollah στον 2^ο Πόλεμο στο Λίβανο και η σύγκρουση της με τις Ισραηλινές στρατιωτικές δυνάμεις αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα «υβριδικού πολέμου». Επίσης οι επιτυχίες του στρατού της Hezbollah στο πλαίσιο της πολεμικής σύγκρουσης με το Ισραήλ, παρουσιάζουν εμφανέστατα τον τρόπο με τον οποίο ένας μη κρατικός οργανισμός μπορεί να προκαλέσει σημαντικά πλήγματα έναντι ενός οργανωμένου στρατού, οποιουδήποτε κρατικού δρώντα.¹⁰⁵ Ακόμη η δράση της Hezbollah αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα υβριδικού αντιπάλου και είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί δείχνει στους μελλοντικούς αντιπάλους τον τρόπο με τον οποίο μια «μικρή» οργάνωση μπορεί να προκαλέσει πλήγματα στους ισχυρότερους αντιπάλους, που διαθέτουν οργανωμένους στρατιωτικούς μηχανισμούς.

Ένας μεγάλος αριθμός πολεμικών συγκρούσεων συντελεί στην κατανόηση καθώς και την γνώση του χαρακτήρα των μοντέρνων υβριδικών αντιπάλων. Ανάμεσα σε αυτές, συγκαταλέγεται ο πόλεμος στο Αφγανιστάν το 1980 και οι συγκρούσεις στην Τσετσενία¹⁰⁶. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, διακρίνονται και εντοπίζονται

¹⁰³ David S. Cloud, "Gates says Military Faces more Unconventional Wars," New York Times, October 11, 2007 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 53

¹⁰⁴ As quoted by Molly Moore, "Israel Confronts "New Kind of War", " The Washington Post, August 9, 2000, p.A11 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 35

¹⁰⁵ Russell W. Glenn, "THOUGHTS ON HYBRID CONFLICT", Small Wars Journal, :2009, σ188-196

¹⁰⁶ Steven Coll, Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan and Bin Laden from the Soviet Invasion to September 10, 2001, New York, NY: Penguin, 2004, On the Chechens see Anatoly Kulikov, "The First Battle of Grozny," in Russel Glenn, ed., Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-first Century, Santa Monica, CA: RAND, 2001 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 35

συμβατικές και μη τακτικές, τρομοκρατικές ενέργειες και εγκληματική δραστηριότητα. Όμως, παρά την ποικιλομορφία στον τρόπο των πολεμικών συγκρούσεων, δεν προκύπτει σε καμία περίπτωση ένας πολυδιάστατος χαρακτήρας. Επίσης, σε καμία περίπτωση στις παραπάνω συγκρούσεις δεν παρατηρούμε σημαντική εκμετάλλευση των τεχνολογιών της πληροφορίας, σε βαθμό που υιοθετείται στις σύγχρονες πολεμικές αναμετρήσεις. Έτσι, στις παραπάνω περιπτώσεις παρατηρείται η δραστηριοποίηση της πρώτης γενιάς των υβριδικών μαχητών, που μπορούν να λειτουργήσουν ως τα πρωτότυπα για τους μελλοντικούς αντιπάλους.¹⁰⁷

Η σύγκρουση της Hezbollah με τον στρατιωτικό μηχανισμό του Ισραήλ, το καλοκαίρι του 2006, προκάλεσε μια νέα αντίληψη, σχετικά με την μορφή της πολεμικής σύγκρουσης, καθώς αποτέλεσε το πιο εμφανές παράδειγμα υβριδικού αντιπάλου όπως, αποδείχτηκε από τη συνολική δράση της. Με ηγέτη τον Hassan Nassrallah, η Hezbollah χρησιμοποιούσε πολλές στρατιωτικές τακτικές που συνδέονταν με την έννοια του οργανωμένου κράτους, όπως για παράδειγμα την κατοχή και εκτόξευση σημαντικού αριθμού πυραύλων. Η δράση της εκπροσωπεί τον τρόπο, με τον οποίο οι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να εκμεταλλευτούν τις αδυναμίες του Δυτικού στρατιωτικού τρόπου σκέψης, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους.¹⁰⁸

Η Hezbollah με τον τρόπο οργάνωσης της, αποτελεί τον χαρακτηριστικότερο εκπρόσωπο της κατηγορίας των σύγχρονων υβριδικών απειλών, οι οποίες αυξάνονται συνεχώς και εμφανίζονται σε πολλές περιπτώσεις πολεμικών συγκρούσεων. Η σύγκρουσή της Hezbollah, με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ στο Βόρειο Λίβανο αποδεικνύει περίτρανα τις σημαντικές αδυναμίες του Ισραήλ, ενώ την ίδια στιγμή επηρεάζει τους Αμερικανούς σχεδιαστές άμυνας.

Στην σύγκρουση της Hezbollah με το Ισραήλ, οι Ισραηλινές στρατιωτικές δυνάμεις αναγνώρισαν την άρτια εκπαίδευση των μονάδων στο «θέατρο των

¹⁰⁷ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 35

¹⁰⁸ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 35

επιχειρήσεων», καθώς και την αξιολογη ικανότητα δράσης. Αυτό φάνηκε από το γεγονός ότι στο πεδίο των συγκρούσεων δεν παρέμεναν σταθερά σε ένα σημείο αλλά μετακινούνταν συνεχώς, πραγματοποιώντας ελιγμούς ώστε να αναμειγνύονται με τον άμαχο πληθυσμό και να προκαλούν δυσκολίες στον εντοπισμό και στην εξουδετέρωση από την αντίπαλη πλευρά των Ισραηλινών δυνάμεων

. Ο Ισραηλινός στρατηγός Hanoch Daub υποστήριζε, πως «η Hezbollah εκπαιδευόταν στη διεξαγωγή ανταρτοπόλεμου από έναν οργανωμένο στρατό» και πως βασικό γνώρισμα της ήταν η ύπαρξη πειθαρχίας σε πολλούς τομείς, όπως και η αξιολογη δύναμη κρούσης που συνεπικουρείτο από την πρόοδο της τεχνολογίας. Από το παράδειγμα αυτό γίνεται αντιληπτό, πως κατά τη διάρκεια του υβριδικού πολέμου, η υβριδική απειλή έχει τη δυνατότητα να υιοθετεί, τόσο μη συμβατικές όσο και συμβατικές τακτικές που συνήθως συνδέονται με μια οργανωμένη κρατική στρατιωτική μηχανή.¹⁰⁹

Στη διάρκεια αυτής της σύγκρουσης ο χώρος διεξαγωγής των επιχειρήσεων από την πλευρά της Hezbollah κάλυπτε όλα τα διαθέσιμα περιβάλλοντα(αέρας, θάλασσα) πέρα από το παραδοσιακό περιβάλλον, που αποτελούσε η στεριά. Ως εκ τούτου, αποδείχθηκε ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των συγκρούσεων, καθώς αυτές πλέον μπορούσαν να διεξαχθούν σε όλα τα διαθέσιμα περιβάλλοντα¹¹⁰. Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, η πλευρά των αμυνόμενων υιοθετούσε συνδυασμούς τακτικών στο πεδίο της μάχης, ώστε να μπορέσει να αυξήσει την αποτελεσματικότητα των δράσεων της.

Ως εκ τούτου, η οργάνωση της Hezbollah, έδωσε μεγάλη βαρύτητα στην ανάπτυξη συστημάτων σχετικών με τον τομέα της πληροφόρησης, γεγονός που διαδραματίζει στο μέλλον σημαντικό ρόλο ως «θέατρο των επιχειρήσεων». Επιπλέον σε πολλές περιπτώσεις, ανέπτυξε συστήματα παρακολούθησης κινητών συσκευών μεγάλου αριθμού Ισραηλινών στρατιωτών, ενώ την ίδια στιγμή επιχειρούσε να

¹⁰⁹ Captain Hanoch Daub quoted in Greg Myre, "Israel's Wounded Describe Surprisingly Fierce, Well-Organized and Elusive Enemy," New York Times, August 12, 2006, p. A5 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 37

¹¹⁰ Mat Hilburn, "Hezbollah's Surprise," Seapower, September 2006, pp.10-12 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 37

αποκωδικοποιήσει τη ραδιοφωνική συχνότητα των Ισραηλινών δυνάμεων ώστε να τους προκαλέσει περεταίρω δυσκολίες.¹¹¹

Κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Λίβανο, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας επηρέασαν καθοριστικά το αποτέλεσμα της σύγκρουσης, εφόσον μετέδιδαν σε ζωντανή σύνδεση σκληρές εικόνες από τα πεδία των μαχών που απεικόνιζαν τη φρίκη του πολέμου. Για παράδειγμα ανάμεσα σε αυτές εμφανίζονταν εικόνες από βομβαρδισμένα χωριά και εκτοξεύσεις πυραύλων, με σκοπό την πρόκληση σημαντικών ψυχολογικών επιπτώσεων στην αντίπαλη πλευρά. Οι εικόνες από τις πολεμικές επιχειρήσεις μεταδίδονταν σε ζωντανή μετάδοση σε όλο τον κόσμο, που συνειδητοποιούσε την βαναυσότητα της σύγχρονης πολεμικής αναμέτρησης.¹¹²

Υπάρχουν πολλές απόψεις, όπως και ισχυρισμοί, που θέτουν σε αμφισβήτηση τη νίκη του Nassrallah κάτω, από στρατιωτικούς καθαρά όρους, για διάφορους λόγους, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια. Αρχικά, ο ηγέτης της Hezbollah μετά το πέρας των επιχειρήσεων παραδέχτηκε, πως, εάν γνώριζε τον τρόπο αντίδρασης της Ισραηλινής πλευράς, δεν θα διέταζε σε καμία περίπτωση να γίνουν επιθέσεις με πυραύλους και ούτε απαγωγές Ισραηλινών στρατιωτών. Ωστόσο, βέβαιο είναι πως οι Ισραηλινές στρατιωτικές δυνάμεις δέχτηκαν σημαντικά πλήγματα, σχετικά με την αξιοπιστία τους, ενώ την ίδια στιγμή η Hezbollah βγήκε κερδισμένη σε ιδεολογικό επίπεδο, καθώς μπορούσε πλέον να εκμεταλλευτεί τις πολιτικές επιπτώσεις των επιχειρήσεων, οι οποίες μεγεθύνονταν από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.

Όμως παρά το γεγονός αυτό, η οργάνωση της Hezbollah δέχτηκε πλήγματα σε μεγάλο μέρος των επιχειρησιακών δυνάμεων κρούσης, που αποτελούσαν την αρτιότερα εκπαιδευμένη μονάδα της, γύρω από τον τομέα του στρατού ξηράς, σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ την ίδια στιγμή χρησιμοποίησε μεγάλο αριθμό πυραύλων που είχε στην κατοχή της. Αντίθετα το Ισραήλ είχε μικρότερες απώλειες

¹¹¹ Mohamed Bazzi, "Hezbollah cracked the code", *Newsday.com*, September 18, 2006. Accessed at www.newsday.com/news/nationalworld/world.ny-wocode184896831sept,18,0,4008301818.story?coll=ny-worldnews-print όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 38

¹¹² Marvin Kalb, "The Israeli-Hezbollah War of 2006: The Media as a Weapon in Assymetrical Conflict," Faculty Research Working Paper RWPO7-012, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, February 2007, p.4 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 38

συγκριτικά με την Hezbollah, καθώς όλες οι επιχειρήσεις του συνεπικουρούνταν από ένα μεγάλο αριθμό αεροπορικών δυνάμεων και αρμάτων. Οι υπηρεσίες πληροφόρησης της Ισραηλινής πλευράς λειτούργησαν με λανθασμένο τρόπο, όπως ακριβώς συνέβη και με την διεξαγωγή των επιχειρήσεων αλλά και τη γενικότερη προετοιμασία τους.¹¹³

Στην περίπτωση αυτής της σύγκρουσης, το πλεονέκτημα της Hezbollah δεν έγκειται στην τεχνολογία δυνατότητα να προετοιμάσει το έδαφος και των τακτικών για έναν και μόνο αναγνωρισμένο αντίπαλο. Επίσης η Hezbollah εκτόξευσε μεγάλο αριθμό πυραύλων Katushyas και Kornet, που προκαλέσουν δυσκολίες στην παρέμβαση των Ισραηλινών. Ωστόσο, οι περισσότεροι πύραυλοι πέτυχαν σημαντικά στρατηγικά αποτελέσματα, τόσο στο φυσικό επίπεδο της μάχης, αλλά και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς προκάλεσαν την αναγκαστική εκκένωση πολλών πόλεων στο βόρειο τμήμα του Ισραήλ.¹¹⁴

Όταν ο απόστρατος στρατηγός Ralph Peters επισκέφτηκε το Λίβανο, κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, διαπίστωσε πως «οι μονάδες της Hezbollah αποτελούσαν ένα μίγμα ανταρτών και τακτικών δυνάμεων, αντιπροσωπεύοντας τη μορφή υβριδικού αντιπάλου που οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής θα αντιμετώπιζαν με μεγάλη συχνότητα στο μέλλον.»¹¹⁵

Οι επιτυχίες της Hezbollah, κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Λίβανο, είχαν ως επακόλουθο πολλές οργανώσεις να προσπαθούν να μιμηθούν και να υιοθετήσουν αναλόγως τον τρόπο δράσης της. Το Ισραηλινό Ινστιτούτο για την αντιμετώπιση των κρουσμάτων τρομοκρατίας, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη τις επιχειρήσεις της Hezbollah και τον τρόπο δράσης, της κατέληξε στο συμπέρασμα, πως την διέκρινε ένα στοιχείο που την καθιστούσε μοναδική σε σχέση με τους υπόλοιπους

¹¹³ For an early take on the conflict see David Makovsky and Jeffrey White, "Lessons and Implications of the Israel-Hizbullah War: A preliminary Assesment," Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus #60, October 2006

¹¹⁴ Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 39

¹¹⁵ Ralph Peters, "Lessons from Lebanon : The new model terrorist army," Armed Forces Journal International, October 2006, p39: Thom Shanker, "A New Enemy Gains on the U.S.," New York Times, p B1., όπως παραπέμπεται Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 39

στρατιωτικούς οργανισμούς οι οποίοι χρησιμοποιούσαν τις τακτικές ανταρτοπολέμου. Αυτό το στοιχείο της μοναδικότητας έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί το πρώτο επαναστατικό κίνημα, που κατέχει δυνατότητες παραδοσιακού στρατού, πάντοτε όμως στο ευρύτερο πλαίσιο του ανταρτοπόλεμου. Συν τοις άλλοις, αποτελεί την πρώτη οπλισμένη οργάνωση που υπηρετεί αποσχιστικές τάσεις και έχει στη διάθεση της στρατηγικά όπλα.¹¹⁶

Μεγάλος αριθμός τόσο μη κρατικών όσο και κρατικών οργανισμών, προσπάθησε να «μιμηθεί» τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της Hezbollah στον στρατιωτικό τομέα. Διεθνικοί οργανισμοί ,μη κρατικές οργανώσεις επηρεάστηκαν από τον δράση της αλλά και κάποια κράτη, όπως το κράτος της Συρίας. Το κράτος της Συρίας αξιολογεί θετικά την Hezbollah και μελετά τον τρόπο δράσης της στο «θέατρο των επιχειρήσεων», δίνοντας βαρύτητα στην υιοθέτηση των τακτικών της. Για το λόγο αυτό, επενδύει σημαντικά χρηματικά ποσά για την απόκτηση ανάλογων δυνατοτήτων στον τομέα της μάχης, όπως την κατοχή τακτικών κατευθυνόμενων πυραύλων, προκειμένου να αυξήσει την αποτελεσματικότητα της στον στρατιωτικό τομέα. Ακόμη, δίνει βαρύτητα στην εκπαίδευση του σώματος των καταδρομέων της στις τακτικές ανταρτοπολέμου στο ευρύτερο αστικό περιβάλλον, το οποίο εφεξής θα αποτελεί το σύγχρονο πεδίο μάχης.¹¹⁷

Για την ενίσχυση της παγκόσμιας ασφάλειας και αποτελεσματικής αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών, η στρατιωτική ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής οφείλει να μελετήσει αυτή την περίπτωση καθώς η δράση της Hezbollah αποτελεί το βασικό πρωτότυπο των υβριδικών αντιπάλων, σύμφωνα με τον απόστρατο Αμερικάνο στρατηγό Ralph Peters και άλλους αναλυτές. Οι Ισραηλινές στρατιωτικές δυνάμεις, κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Πόλεμου στο Λίβανο, ενήργησαν σύμφωνα με τον Αμερικάνικο τρόπο σκέψης στον τομέα των επιχειρήσεων με μικρή επιτυχία, εφόσον ο πόλεμος αυτός δεν ήταν απλώς ένας ανταρτοπόλεμος με ταυτόχρονη υιοθέτηση παραδοσιακών τακτικών αλλά ένας συγκερασμός διαφόρων μορφών πολεμικής σύγκρουσης.¹¹⁸ Για την αντιμετώπιση

¹¹⁶ Jonathan Figchel, " Hamas and the Hizbullah experience" Institute for Counter-Terrorism, Accessed at www.ict.org.il/apage/6957.php.

¹¹⁷ The Jerusalem Post website, "Israel Officials Warn pf "Unprecedented" Military Buildup by Syria," April 13,2007

¹¹⁸ Elias Hanna, "Leassons Learned from the Recent War in Lebanon," Military Review, September-October 2007, p.86: Daniel Byman and Steven Simon, "The No-Win Zone: An After-Action Report from

αυτής της αναδυόμενης απειλής, απαραίτητη κρίνεται, η αναθεώρηση των παραδοσιακών μορφών στρατηγικής και η υιοθέτηση νέων που θα ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στα νέα δεδομένα.

Τέλος οι προσεγγίσεις Δυτικού τύπου αναφορικά με τον στρατιωτικό τομέα ,που στοχεύουν στη δημιουργία κατάστασης «σοκ και δέους» στον αντίπαλο αλλά και η σύγκρουση σε διαφορετικά μέτωπα κρίνονται αναποτελεσματικές, για την αντιμετώπιση ενός αντιπάλου, όπως η Hezbollah.¹¹⁹ Ωστόσο, η πλήρης ανάλυση της περίπτωσης της Hezbollah ενδέχεται να βοηθήσει, τόσο το Ισραήλ όσο και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στην απόκτηση χρησίμων πληροφοριών για την αντιμετώπιση ανάλογων αντιπάλων στο μέλλον.

δ) Παράδειγμα υβριδικού πολέμου από κρατικό δρόντα: Η προσάρτηση της Κριμαίας

-Δημιουργία της Ουκρανικής κρίσης

Η Ουκρανική κρίση ξεκίνησε από τον ανταγωνισμό της Ρωσίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, σχετικά με τον μελλοντικό προσδιορισμό της Ουκρανίας σε γεωπολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Οι ρίζες αυτής της κρίσης τοποθετούνται το 2008, έπειτα από τη διεξαγωγή του πολέμου της Ρωσίας έναντι της Γεωργίας και σηματοδότησε τη λήξη της προοπτικής διεύρυνσης της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας για τις χώρες της Γεωργίας και Ουκρανίας. Αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης ήταν η έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, που είχε ως επακόλουθο την αύξηση του κλίματος εμπιστοσύνης σε τοπικές συμφωνίες. Έτσι, η κρίση αυτή οδήγησε την Ρωσία και την Ε.Ε σε εντελώς διαφορετικά συμπεράσματα από τον πόλεμο και από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Ακόμη η Ρωσία από την πλευρά της έκανε σοβαρές προσπάθειες για να φέρει κάτω από την σφαίρα επιρροής χώρες, όπως η Ουκρανία

Lebanon,” National Interest, November/December 2006, pp.55-61 ‘όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 41

¹¹⁹ Yedidia Gnoll-Yaari and Haim Assa, Diffused Warfare: The concept of Virtual Mass, Tel Aviv, Israel: Yediot Ahanorot Press, 2007 όπως παραπέμπεται στον Frank G. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007, σ 41

και άλλες πρώην σοβιετικές χώρες, ώστε να αποκομίσει οικονομικά οφέλη και να ενισχύσει τη θέση της στο Διεθνές Σύστημα, έναντι των υπόλοιπων «ανταγωνιστών.»¹²⁰

Τον Νοέμβριο του 2013 ξέσπασαν διαδηλώσεις στην Ουκρανία προκειμένου οι Ουκρανοί να εκφράσουν τη δυσαρέσκεια τους έναντι του εν ενεργεία προέδρου Viktor Yanukovich, σχετικά με την απόφαση του, να ακυρώσει την εμπορική συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενέργεια που είχε ως στόχο να την φέρει πιο κοντά στην Ρωσία. Επομένως, με αυτή του την κίνηση ο πρόεδρος Yanukovich επεδίωξε να συμμαχήσει η χώρα του με τη Ρωσία και επομένως να αναπτύξει οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς με αυτήν. Οι διαδηλώσεις προβλήθηκαν ευρέως από τα Διεθνή Μέσα Ενημέρωσης, κατά την στιγμή που η αστυνομία της χώρας επιχείρησε να τις εξουδετερώσει, με αποτέλεσμα να προβεί σε πολλές συλλήψεις, καθώς και τραυματισμό των διαδηλωτών.¹²¹

Τον Ιανουάριο του 2013 η κατάσταση στην Ουκρανία άρχισε να βγαίνει εκτός ελέγχου και ως εκ τούτου στο Ουκρανικό Κοινοβούλιο ψηφίστηκε νόμος εναντίον των διαδηλώσεων, με επακόλουθο να υπάρξει κλιμάκωση τους με την ύπαρξη βιαιότερων συγκρούσεων. Οι διαδηλώσεις είχαν ως στόχο, πέρα από το να εκφράσουν την γενικότερη δυσαρέσκεια, να επιτύχουν την καταδίκη των βίαιων γεγονότων από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Μετά από την ψήφιση αυτής της νομοθεσίας εναντίον των διαδηλώσεων, η αστυνομία άνοιξε πυρ έναντι των διαδηλωτών, με αποτέλεσμα να βρουν το θάνατο δύο διαδηλωτές που αποτελούσαν τις πρώτες «επίσημες» απώλειες των γεγονότων.¹²² Σε διάστημα λιγότερο των δύο μηνών μετά από την ψήφιση του νόμου κατά των διαδηλώσεων, η Ουκρανική κυβέρνηση αναγκάστηκε να υποχωρήσει και

¹²⁰ Dmitri Trenin, THE UKRANIAN CRISIS AND THE RESUMPTION OF GREAT-POWER RIVALRY, CARNEGIE MOSCOW CENTER, July 2014, p.4

¹²¹ "Ukraine Crisis Timeline", BBC News, April 23, 2014 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>

¹²² "Ukraine Protests: Two Protests Killed in Kiev Clashes", BBC News, April 23, 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-25838962>

να αλλάξει τακτική μπροστά στον κίνδυνο των εντονότερων και βιαιότερων συγκρούσεων.¹²³

Η έκρυθμη αυτή κατάσταση προκάλεσε τριβές στην Ουκρανική ηγεσία, με επακόλουθο την παραίτηση του πρωθυπουργού Azarov και σημαντικού αριθμού του επιτελείου. Επίσης το Κοινοβούλιο ανακοίνωσε πως θα παρείχε αμνηστία στους διαδηλωτές, μόνο με την προϋπόθεση να εγκατέλειπαν τις διαδηλώσεις και να εκκενώσουν τα κυβερνητικά κτίρια που είχαν καταλάβει. Επίσης ο πρόεδρος Yanukovich προκειμένου να περιορίσει τις διαδηλώσεις, ανακοίνωσε πως θα προέβαινε σε σημαντικές παραχωρήσεις προς τους ηγέτες της αντίπαλης πλευράς, ελευθερώνοντας 234 διαδηλωτών που είχαν συλληφθεί, κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων.¹²⁴

Η ειρηνική περίοδος που επιδίωξε να εγκαταστήσει ο πρόεδρος Yanukovich δεν διήρκησε πολύ, καθώς ξεκίνησαν συγκρούσεις εκ νέου ανάμεσα στους διαδηλωτές και την αστυνομία και σε λιγότερο από 48 ώρες είχαν βρει τον θάνατο 88 άνθρωποι, στην πρωτεύουσα της Ουκρανίας. Τα διεθνή μέσα ενημέρωσης μετέδιδαν συνεχώς εικόνες, όπου πρωταγωνιστούσαν ελεύθεροι σκοπευτές που φορούσαν στολές και πυροβολούσαν το πλήθος, ενώ ήταν έντονη η παρουσία των αστυνομικών δυνάμεων.¹²⁵

Τέλος την 21^η Φεβρουαρίου 2013, ο πρόεδρος Yanukovich υπέγραψε συμφωνία με τους ηγέτες της αντίπαλης πλευράς και την επόμενη μέρα «εξαφανίστηκε» από την πρωτεύουσα, ενώ το Κοινοβούλιο είχε αποφασίσει να τον απομακρύνει από την εξουσία, ορίζοντας την ημερομηνία διεξαγωγής των προεδρικών εκλογών ως την 25^η Μαΐου. Το Κοινοβούλιο διόρισε ως προσωρινό πρόεδρο τον Olexander Tymoshenko, μέχρι το πέρας των εκλογών. Όταν ξέσπασαν οι έντονες διαδηλώσεις και συγκρούσεις τον Μάρτιο, το Ρωσικό Κοινοβούλιο ενέκρινε το αίτημα του προέδρου Putin για χρήση στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή αυτή, ώστε να προστατευτούν τα συμφέροντα της χώρας στην περιοχή. Ο προσωρινός

¹²³ "Ukraine Crisis: Parliament Abolishes Anti-Protest Law," BBC News, January 28, 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-25923199>

¹²⁴ "Ukraine Crisis: Parliament Abolishes Anti-Protest Law," BBC News, January 28, 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-25923199>

¹²⁵ "Ukraine Crisis Timeline", BBC News, April 23, 2014 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>

πρόεδρος της Ουκρανίας Olexander Tyrcnbon υποστήριζε, πως η Ρώσικη πλευρά έχει κηρύξει έναν ανεπίσημο πόλεμο με τη χώρα του.¹²⁶

-Η διαδικασία προσάρτησης της Κριμαίας

Η προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του υβριδικού πολέμου, κατά τη διάρκεια της σύγχρονης περιόδου και για το λόγο αυτό, η μελέτη της όλης διαδικασίας κατέχει μεγάλη σημασία στη συνολική κατανόηση του πολύπλοκου φαινομένου του υβριδικού πόλεμου. Έτσι η επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία, μπορεί να προσδιοριστεί, ως η πιο χαρακτηριστική περίπτωση του υβριδικού πολέμου, ο οποίος κυριαρχεί στα σύγχρονα πεδία των πολεμικών συγκρούσεων

Ο ρωσόφιλος πληθυσμός της Κριμαίας, με ποικίλες αυτονομιστικές ενέργειες έδειξε με ξεκάθαρο τρόπο την διάθεση του για την προσάρτηση στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας. Ως εκ τούτου, οι βασικότερες αυτονομιστικές του ενέργειες ήταν για παράδειγμα διάφορα ψηφίσματα, κινήσεις υπέρ της ανεξαρτησίας του, διαδηλώσεις, ώστε να φανεί το κλίμα δυσαρέσκειας, καθώς και απομάκρυνση των ουκρανικών θεσμικών οργάνων, ενέργειες που δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για την προσχεδιασμένη δράση των ρωσικών δυνάμεων στην περιοχή της Κριμαίας. Συν τοις άλλοις, όλες αυτές οι αυτονομιστικές ενέργειες του ρωσόφιλου πληθυσμού της Κριμαίας δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μια «αναίμακτη» προσάρτηση της περιοχής στην πλευρά της Ρωσίας, δίχως την χρήση ιδιαίτερων ποσοστών βίας.¹²⁷

Ο στόχος της Ρωσίας ήταν η επέμβαση στην περιοχή της Κριμαίας, με βάση ένα σχέδιο που προωθούσε την συγκέντρωση μεγάλου αριθμού στρατιωτικών δυνάμεων 30 με 40 χιλιάδων στα σύνορα της με την Ουκρανία, προκειμένου να ασκήσει ψυχολογική πίεση στην αντίπαλη πλευρά. Έτσι, η κατάσταση αυτή αποτελούσε ένα μέσο ψυχολογικού πολέμου, που τροφοδοτούνταν με την επίδειξη της στρατιωτικής δύναμης από την πλευρά της Ρωσίας. Παράλληλα δημιουργούσε υψηλό βαθμό πολεμικής ετοιμότητας, που θα συνεπικουρούταν από την ταυτόχρονη διείσδυση των ειδικών δυνάμεων στην περιοχή της Κριμαίας. Το επόμενο στάδιο του

¹²⁶ "Ukraine Crisis Timeline", BBC News, April 23, 2014 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>

¹²⁷ A. Kudors, "Hybrid War-A New Security Challenge for Europe", Background Notes of Latvian Presidency of the Council of European Union, 2015

σχεδίου της προσάρτησης της Κριμαίας από την πλευρά της Ρωσίας, περιλάμβανε την αποστολή στρατιωτικού οπλισμού προς τους αυτονομιστές, δηλαδή προς τη λεγόμενη Ρωσική «μειονότητα» της περιοχής, καθώς και την ταυτόχρονη αποστολή πρακτόρων που θα προσπαθούσαν να οργανώσουν τη δράση των αυτονομιστών. Το τελικό στάδιο όλης της διαδικασίας, προέβλεπε την καλυπτόμενη εισβολή, προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης προσάρτηση της Κριμαίας.¹²⁸

Ωστόσο η σύγκρουση στην περιοχή της Ουκρανίας σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μία συνηθισμένη μορφή πολεμικής σύγκρουσης, αλλά αποτελεί τον λεγόμενο «υβριδικό πόλεμο» εφόσον, η Ρωσία χρησιμοποίησε όλα τα διαθέσιμα μέσα και τακτικές στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου που αποφάσισε να «κηρύξει» προς τη Ουκρανική πλευρά. Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία χρησιμοποίησε μεθόδους του πληροφοριακού πολέμου, του κυβερνοπολέμου, ενέργειες για την πρόκληση αναταραχών συνήθως, με τη βοήθεια της μεθόδου της προπαγάνδας, τρομοκρατικές ενέργειες αλλά και τη δράση στρατιωτικών μονάδων, που διέθεταν σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό. Όλες αυτές οι ενέργειες είχαν ως βασική στόχευση την κλιμάκωση και διατήρηση της πολεμικής σύγκρουσης στην περιοχή της Ουκρανίας. Οι μέθοδοι και οι τακτικές που εφάρμοσε η Ρωσία, στο πλαίσιο του υβριδικού πολέμου στην Κριμαία, της προσέδιδαν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και ευελιξία, καθώς και τη δυνατότητα αποποίησης της ευθύνης κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων.¹²⁹

Ο υβριδικός πόλεμος που εφάρμοσε η Ρωσία έναντι της Ουκρανίας, παρουσιάζει την ταυτόχρονη χρήση σκληρής και ήπιας ισχύος, η οποία συγχρονίζεται σε μεγάλο βαθμό, με βασικό στόχο την επέκταση των επιχειρήσεων στο κοινωνικό επίπεδο. Η προσέγγιση της Ρωσίας προς την Ουκρανία βασίζεται στις σημαντικές γνώσεις που απέκτησε κατά τη διάρκεια του πολέμου με την Γεωργία, στον οποίο οι στρατιωτικές της δυνάμεις κέρδισαν δίχως να πολεμήσουν. Κατά τη διάρκεια του πολέμου με τη Γεωργία, η Ρωσία χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο ειδικές μονάδες και την ίδια στιγμή υιοθέτησε μεθόδους ήπιας ισχύος, όπως προπαγάνδα, παροχή τεχνικής υποστήριξης, και ενεργειακής ασφάλειας. Ακόμη βασικές ενέργειες της σκληρής ισχύος της Ρώσικης πλευράς, αποτέλεσε η επίδειξη της στρατιωτικής

¹²⁸H. Reisinger,, & A. Golts , , "A Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense." Research Paper 105, November 2014, σ 3-4

¹²⁹ Woo Pyung-Kyun, The Russian Hybrid Warfare in the Ukraine Crisis: Some Characteristics and Implications, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 27, No 3, September 2015, σ. 383-400

δύναμης η οποία χαρακτηριζόταν από υψηλό βαθμό επιχειρησιακής ετοιμότητας. Με τον τρόπο αυτό, η Ρωσία πρόβαλε την στρατιωτική της ισχύ και παρουσίαζε στην αντίπαλη πλευρά όλες τις δυσκολίες που θα αντιμετώπιζε σε μια ενδεχόμενη σύγκρουση, που θα ισοδυναμούσε με το φάσμα της ήττας στον τομέα των πολεμικών συγκρούσεων.¹³⁰

Στην περίπτωση της προσάρτησης της περιοχής της Κριμαίας από τη Ρωσία χρησιμοποιήθηκαν επιπρόσθετα και κάποιες άλλες πρακτικές του υβριδικού πολέμου, προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος στόχος.

Η Ρωσία αρνήθηκε την συμμετοχή στην πολεμική σύγκρουση στην περιοχή της Ανατολικής Ουκρανίας, παρά το γεγονός πως όλα τα στοιχεία της πολεμικής σύγκρουσης συνηγορούσαν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Κατά το πρώτο διάστημα της πολεμικής σύγκρουσης στην Ανατολική Ουκρανία, μια άποψη που υποστήριζε η Ρώσικη πλευρά, ήταν αυτή της τυχαίας εμφάνισης των Ρώσων στρατιωτών στην περιοχή εκείνη. Έτσι υποστήριζε πως οι στρατιώτες, που εμφανίστηκαν στην περιοχή εκείνη, στην πραγματικότητα αποτελούσαν μια ομάδα αλεξιπτωτιστών, ενώ όταν συνελήφθησαν κοντά στην Ουκρανική πόλη της Μαριούπολης, τα Ρώσικα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, στις ειδήσεις τους ανέφεραν πως οι στρατιώτες αυτοί έκαναν περιπολία στα σύνορα και έχασαν τον προσανατολισμό τους. Η Ρώσικη πλευρά προέβη στην κίνηση αυτή, για να μη δοθεί η εικόνα της άμεσης συμμετοχής της στις πολεμικές συγκρούσεις. Όμως μετά τη μάχη στην πόλη του Ντονέτσκ στις 26 Μαΐου, υπήρχαν οι πρώτες αναφορές για απώλειες Ρώσων στρατιωτών, με αποτέλεσμα η επίσημη στάση της Ρωσικής πλευράς να διαφοροποιηθεί εντελώς. Με τον τρόπο αυτό, η Ρωσική πλευρά υποστήριζε πως οι στρατιώτες που συμμετείχαν στις συγκρούσεις, αποτελούσαν «εθελοντές» στο πλαίσιο των ατομικών τους αντιλήψεων και επομένως μάχονταν για την διατήρηση του ιδεώδους της ελευθερίας. Επιπρόσθετα ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στον λόγο, για τον οποίο αποφάσισαν να πολεμήσουν στην περιοχή εκείνη που ήταν ο πόλεμος εναντίον του φασισμού, γεγονός που έδινε μια «ηρωική» χροιά στην όλη διαδικασία της πολεμικής σύγκρουσης. Να σημειωθεί επίσης πως στους στρατιώτες που μεταφέρθηκαν στα

¹³⁰H. Reisinger,., & A, Golts, "A Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense." Research Paper 105, November 2014, σ 3-4

σύνορα με την Ουκρανία, δινόταν η επιλογή, είτε να πολεμήσουν, είτε να υπογράψουν κάποια συμφωνία για να αποχωρήσουν από εκεί.¹³¹

Σημαντικό ρόλο στην προσάρτηση της Κριμαίας από την Ρωσία έπαιξαν οι παραστρατιωτικές οργανώσεις. Έτσι οι Ρώσικες ειδικές δυνάμεις που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή της Ουκρανίας, είχαν αρκετά κοινά στοιχεία με την ονομασία που έδινε ο πρόεδρος Πούτιν ως “the little green men” οι οποίοι φορούσαν τις τυπικές πράσινες στολές στα χρώματα της παραλλαγής και δρούσαν σαν να αποτελούσαν «τις τοπικές δυνάμεις ασφαλείας», δίχως να φέρουν κανένα εθνικό διακριτικό, που να αποκαλύπτει την εθνική τους ταυτότητα. Με τον τρόπο αυτό, έπαιξαν εξαιρετικής σημασίας ρόλο στην εξέλιξη των Ρώσικων υβριδικών επιχειρήσεων, κατά τη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων, καθώς προκαλούσαν δυσκολία στον εντοπισμό τους. Επιπλέον, η ύπαρξη των ειδικών δυνάμεων «αμφισβητούμενης προέλευσης» στην περιοχή της Κριμαίας αποτελούσε βασική τακτική του ψυχολογικού πολέμου. Επίσης οι ειδικές αυτές δυνάμεις χαρακτηρίζονταν από υψηλή ετοιμότητα στη χρήση βίας και από μηδενική πολιτική απόδοση ευθυνών για τις πράξεις τους σε κάθε περίπτωση, λόγω της απροσδιόριστης προέλευσης τους.¹³²

Συνοψίζοντας η προσάρτηση της Κριμαίας απέδειξε πανηγυρικά πως η Ρωσική πλευρά χρησιμοποίησε με αποτελεσματικό τρόπο ένα «μίγμα» μεθόδων και τακτικών σκληρής και ήπιας ισχύος, προκειμένου να αυξήσει την αποτελεσματικότητά της. Επίσης, στην διαδικασία προσάρτησης της Κριμαίας, καθοριστικό ρόλο παίζει η δύναμη της διπλωματίας, η ύπαρξη σύγχρονου στρατιωτικού εξοπλισμού, καθώς και η ύπαρξη αξιόλογου στρατιωτικού μηχανισμού, ο οποίος θα ήταν έτοιμος να επέμβει άμεσα, όπως συνέβη στην περίπτωση της Ρωσίας με τη ταχεία συγκέντρωση τεράστιου αριθμού στρατιωτών στα σύνορα με την Ουκρανία.

¹³¹ H. Reisinger, & A. Golts, “A Russia’s Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense.” Research Paper 105, November 2014, σ 6

¹³² H. Reisinger, & A. Golts, “A Russia’s Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense.” Research Paper 105, November 2014, σ. 4

β) Αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών από τη μεριά του NATO

Η αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών δεν αποτελεί κάποιο νέο πρόβλημα για τα κράτη μέλη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, καθώς πολλές φορές έχουν εντοπίσει τέτοιου είδους απειλές, σε όλα τα διαθέσιμα περιβάλλοντα, στρατιωτικά και μη, ανάλογα με τον βαθμό ετοιμότητας τους. Στην κατηγορία των υβριδικών απειλών, όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι εμπλεκόμενοι κάνουν ευρεία χρήση όλων των μέσων πολεμικής σύγκρουσης στο πεδίο της μάχης, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους. Γι αυτό το λόγο, συνήθως βασικό τους χαρακτηριστικό είναι η ταυτόχρονη χρησιμοποίηση όλων των διαθέσιμων τακτικών, συμβατικών και μη, ώστε να πετύχουν ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα έναντι οποιουδήποτε αντιπάλου.

Ως εκ τούτου, οι υβριδικές απειλές αποτελούν μια πρόκληση έναντι της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και των συμφερόντων της, εφόσον εμφανίζονται σε ποικίλες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα εντός των εθνικών συνόρων των χωρών μελών, πλήττουν πολλούς τομείς εκτός από τον στρατιωτικό, προκαλώντας με τον τρόπο αυτό πίεση, σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης, στα «θέατρα των πολεμικών επιχειρήσεων» της συμμαχίας αλλά και σε επίπεδα, όπως αυτό του κυβερνοχώρου. Ακόμη οι εμφανιζόμενες υβριδικές προκαλούν σημαντικά προβλήματα στην συνολική προσπάθεια μελέτης της πολεμικής σύγκρουσης. Εφόσον, οι αντίπαλοι στο πλαίσιο των υβριδικών απειλών, έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν συμβατικά και μη συμβατικά μέσα αντιμετώπισης προκειμένου να υπερισχύσουν έναντι ενός υπέρτερου στρατιωτικά και τεχνολογικά αντιπάλου.¹³³ Οι μελετητές των υβριδικών απειλών αναφέρουν πως υπάρχουν τέσσερις τομείς, στους οποίους η Βορειοατλαντική Συμμαχία οφείλει να δώσει έμφαση, ώστε να μπορέσει να εντοπίσει και αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις εμφανιζόμενες απειλές.

Πρώτα απ' όλα κρίνεται απαραίτητος, ο εντοπισμός του χώρου διεξαγωγής των συγκρούσεων με τους αντιπάλους, που χαρακτηρίζονται ως υβριδικοί. Οι αντίπαλοι αυτού του είδους, συνήθως κατευθύνουν τις δραστηριότητες τους σε σύνθετα πεδία μάχης, όπως επί παραδείγματι, αστικά πυκνοκατοικημένα κέντρα, στα οποία εντοπίζονται διάφορες εθνικές ομάδες, κουλτούρες και διοικητικά συστήματα. Όλα αυτά τα στοιχεία οφείλει η Συμμαχία να τα εντοπίσει και να τα «σεβαστεί»

¹³³ Supreme Allied Commander, SC Input to a New NATO Capstone Concept for the Military Contribution to Countering Hybrid Threats, Belgium, 25 August 2010, p 2

συνολικά, ώστε να τα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι τοπικοί πληθυσμοί και οι αρχές στα πεδία της πολεμικής σύγκρουσης, ενδέχεται να αποδέχονται ή να αρνιούνται τον τρόπο δράσης του ΝΑΤΟ. Για το λόγο αυτό η γενικευμένη προσπάθεια από την πλευρά του ΝΑΤΟ, για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης αποτελεί το «κέντρο βαρύτητας¹³⁴» των επιχειρήσεων. Οι εμπλεκόμενες παρατάξεις στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών ενδέχεται να συνεργάζονται, για την επίτευξη κοινών στόχων, ενώ με το πέρασμα των χρόνων έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόζονται στις εξελίξεις, προκαλώντας σοβαρές δυσκολίες στην αντιμετώπιση και αναγνώριση τους, από την πλευρά της Συμμαχίας. Έτσι, το ΝΑΤΟ οφείλει να επιδιώκει την συνεργασία και την επικοινωνία με όλα τα μέρη της πολεμικής σύγκρουσης τόσο τους στρατιωτικούς, όσο και τους πολιτικούς δρώντες, προκειμένου να αντιμετωπίσει κατάλληλα τις υβριδικές απειλές.

Οι υβριδικές απειλές περιέχουν τόσο κρατικούς όσο και μη κρατικούς δρώντες, που έχουν περιφερειακή και παγκόσμια πρόσβαση στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Έτσι, υπάρχει το ενδεχόμενο, οι εμφανιζόμενες απειλές να έχουν ως στόχο να προκαλέσουν την υποβάθμιση του ρόλου της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, τη νομιμότητα της, την αξιοπιστία καθώς και να υποβαθμίσουν το ρόλο των κυβερνήσεων των κρατών μελών της. Οι υβριδικές απειλές επιδιώκουν διαρκώς να επωφεληθούν από τις καταστάσεις συγκρούσεων, εγκληματικής δραστηριότητας και τρομοκρατίας ώστε να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά τους.

Για το λόγο αυτό, η Συμμαχία έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει σαν μια ξένη δύναμη, που θα παρεμβαίνει στις πολεμικές συγκρούσεις, η οποία σε καμία περίπτωση δεν θα γνωρίζει τα στοιχεία που είναι σημαντικά και ζωτικής σημασίας για τις τοπικές κοινωνίες και τους τοπικούς ηγέτες. Οι εμφανιζόμενοι αντίπαλοι του ΝΑΤΟ χρησιμοποιούν με αυξανόμενη ταχύτητα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έναντι των δυνάμεων του, προκειμένου να επιτύχουν την παραπληροφόρηση, ώστε να υποβιβάσουν τη δράση της Συμμαχίας και συνάμα να προκαλέσουν δυσκολίες στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

¹³⁴ center of gravity-The source of power that provides moral or physical strength, freedom of action, or will to act, Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms, 8 February 2010, p 29

Το NATO οφείλει να ενισχύσει την πρόσβαση σε καινοτόμες και υψηλές τεχνολογίες, προκειμένου να εξουδετερώσει αποτελεσματικά τις πολύπλοκες απειλές του σύγχρονου περιβάλλοντος ασφαλείας. Πολλοί αντίπαλοι του NATO ενδέχεται να χαρακτηρίζονται από τη χρήση εφευρέσεων χαμηλής τεχνολογίας, ενώ άλλοι να υιοθετούν την χρήση της υψηλής τεχνολογίας, με επακόλουθο την αύξηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων τους σε έναν ευρύτερο τομέα πέρα από τον συμβατικό, όπως για παράδειγμα τον κυβερνοχώρο και το διάστημα. Έτσι, η Συμμαχία θα είναι αναγκασμένη να αποκτήσει υψηλού κόστους δυνάμεις δράσης με την υιοθέτηση υψηλών τεχνολογιών, προκειμένου να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις εμφανιζόμενες απειλές.

Οι δρώντες που επιδιώκουν να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν τις πολυδιάστατες υβριδικές απειλές, οφείλουν να διακρίνονται από τα χαρακτηριστικά της προσαρμοστικότητας και της ευελιξίας προκειμένου να τις αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά. Είναι δεδομένο πως η Συμμαχία κατέχει τις δυνατότητες εξουδετέρωσης ενός συμβατικού αντιπάλου, αλλά το γεγονός ότι το διαφοροποιημένο περιβάλλον ασφαλείας προβάλλει απειλές, που προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα και ενδεχομένως πραγματοποιούνται από μη κρατικούς δρώντες δημιουργεί πρόβλημα. Έτσι στο πλαίσιο των υβριδικών απειλών, η ικανότητα δράσης στο αστικό περιβάλλον, το οποίο αποτελεί συνήθως το «τερν των συγκρούσεων», καθίσταται καθοριστική εφόσον δημιουργείται δυσκολία εντοπισμού των εμπλεκόμενων στις υβριδικές απειλές από τους τοπικούς πληθυσμούς. Για το λόγο αυτό, οι δυνάμεις του NATO πρέπει να είναι προετοιμασμένες να διεξάγουν επιχειρήσεις σε όλο το φάσμα της πολεμικής σύγκρουσης, εφόσον οι αντίπαλοι τους δεν δέχονται περιορισμούς, ούτε από το διεθνές δίκαιο, ούτε από τους «κανόνες» του πολέμου.¹³⁵

Από το 2015 η Βορειοατλαντική Συμμαχία ακολουθεί μια στρατηγική σχετικά με την αντιμετώπιση του υβριδικού πολέμου. Στο πλαίσιο της, το NATO οφείλει να εγγυάται ότι τόσο η ίδια η Συμμαχία όσο τα μέλη, της είναι επαρκώς προετοιμασμένα, ώστε να αποτρέψουν τις υβριδικές απειλές οποιασδήποτε μορφής και να τις εξουδετερώσει. Το NATO επίσης οφείλει να βρίσκει τρόπους συγκέντρωσης πληροφοριών προκειμένου να προβεί στον εντοπισμό των υβριδικών

¹³⁵Supreme Allied Commander, SC Input to a New NATO Capstone Concept for the Military Contribution to Countering Hybrid Threats, Belgium, 25 August 2010, p 4-5
http://www.act.nato.int/images/stories/events/2010/20100826_bi-sc_cht.pdf

απειλών αυτών και την αποτελεσματική αντιμετώπιση τους. Επιπλέον, η Συμμαχία πρέπει να δρα εγκαίρως σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή όταν ταυτοχρόνως με την εμφάνιση οποιασδήποτε μορφής υβριδική απειλή. Για το λόγο αυτό, η Συμμαχία επιδιώκει συνεχώς την βελτίωση της ετοιμότητας των δυνάμεων της και την ενίσχυση της ικανότητας λήψης αποφάσεων καθώς και τη διοίκησης της, ως μέρος του αμυντικού προσανατολισμού της. Με τον τρόπο αυτό, βελτιώνει, τόσο την πολιτική όσο και την στρατιωτική ανταπόκριση στην εμφανιζόμενη απειλή από όπου κι αν προέρχεται, την κατάλληλη χρονική στιγμή, στο κατάλληλο μέρος.¹³⁶

Για το λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαίο τα κράτη μέλη του NATO να είναι σε θέση να «θυσιάσουν» το προσωπικό τους συμφέρον για το γενικότερο καλό του συνόλου. Κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, το NATO έρχεται αντιμέτωπο με τις υβριδικές απειλές που είναι δύσκολο να εντοπιστούν και να εξουδετερωθούν και ως εκ τούτου, βρίσκουν πρόσφορο έδαφος ώστε να αναπτυχθούν περαιτέρω και να επεκταθούν. Ως εκ τούτου εφόσον, η αυξανόμενη διάδοση των υβριδικών απειλών ενδέχεται να προκαλείται από το ιδιαίτερα λεπτό θέμα της «κακής» διακυβέρνησης, που επικρατεί σε κάποιο κράτη και δημιουργεί πολεμικές συγκρούσεις. Για το λόγο αυτό, η αναθεώρηση του τρόπου σκέψης, τόσο σε οργανωτικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο, είναι επιβεβλημένη για το NATO, ενώ η συνολική αναγνώριση των υβριδικών απειλών γύρω από τον τομέα της στρατηγικής, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία τους εξουδετέρωση τους.

Για την εξουδετέρωση των απειλών σε όλες τις περιπτώσεις το NATO, οφείλει να ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη των «αδύναμων» κρατών και να επιδιώκει την αποκατάσταση του κράτους νόμου, καθώς και της χρηστής διακυβέρνησης σε κράτη με ανάλογα προβλήματα, ώστε να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις γενεσιουργές αιτίες των εμφανιζόμενων υβριδικών απειλών και

¹³⁶ NATO's response to hybrid threats, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm#

των κρίσεων, ενώ αυτές οι ενέργειες του NATO ενδέχεται να κατευθύνονται από μη στρατιωτικά μέσα και μη κυβερνητικές ομάδες.

Συνολικά όλες οι προαναφερθείσες δυνατότητες του NATO σε καμία περίπτωση δεν εντοπίζονται στους στρατιωτικούς μηχανισμούς των κρατών μελών αλλά ούτε και στην γραφειοκρατία της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Για το λόγο αυτό, καθίσταται απαραίτητη η συνεργασία του στρατιωτικού και πολιτικού τομέα της Συμμαχίας, ώστε να τεθούν οι βάσεις για την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης και επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της Συμμαχίας.

Είναι γεγονός πως οι περισσότερες υβριδικές απειλές που εμφανίζονται στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας, όπως για παράδειγμα, η τρομοκρατία, αποτελούν απότοκα κοινωνικών αιτιών και «συμπτωμάτων» που προκαλούνται από τη φτώχεια. Γι αυτό το λόγο, το NATO οφείλει να εφαρμόσει πολιτικές που να δίνουν «λύσεις» στα κράτη που αντιμετωπίσουν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Ως εκ τούτου, η Συμμαχία οφείλει να προσπαθεί συνεχώς να «θεραπεύει» όλα τα «συμπτώματα» προκειμένου να περιορίσει και να αποτρέψει τις υβριδικές απειλές. Σε αυτή την προσπάθεια, θεωρείται αναγκαία η συμμετοχή των μη στρατιωτικών οργανισμών που θα προτείνουν λύσεις σε όλα τα εμφανιζόμενα προβλήματα με στόχο τον περιορισμό των υβριδικών απειλών.

Όσο αφορά τον οργανωτικό τομέα του NATO, απαραίτητη κρίνεται η συμμετοχή και ενεργοποίηση των οργάνων του πολιτικού τομέα, ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που εμφανίζονται στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας. Ακόμη η «συνολική προσέγγιση» που υιοθετεί το NATO, έχει ως βασική προϋπόθεση την δράση του οργανισμού, σαν μία ολότητα με ενιαία δράση, γεγονός που αποτελεί ένα ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα. Έτσι, η πρόκληση που αντιμετωπίζει η Βορειοατλαντική Συμμαχία σχετικά με την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών είναι δεδομένη. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που δυσκολεύουν την πραγματοποίηση μιας ενιαίας δράσης στο NATO, όπως για παράδειγμα, η ύπαρξη της γραφειοκρατικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στους διάφορους κυβερνητικούς οργανισμούς και τα εκάστοτε τμήματα τους, που οφείλεται στην έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στους οργανισμούς του δημόσιου τομέα και στους αντίστοιχους του ιδιωτικού. Για το λόγο αυτό μια συνολική προσέγγιση σχετικά με την εξουδετέρωση και αναγνώριση των υβριδικών απειλών, αποτελεί, τόσο ένα

θεσμικό πρόβλημα, όσο και ένα πρόβλημα αξιολόγησης των επικρατουσών συνθηκών από την πλευρά του NATO.

Συνοψίζοντας, για την επιτυχή εξουδετέρωση των υβριδικών απειλών δεν απαιτούνται νέες δυνατότητες αλλά αναγκαία είναι σε μεγάλο βαθμό η πραγματοποίηση νέων συνεργασιών καθώς και η αναθεώρηση του τρόπου σκέψης. Έτσι, για την επιτυχή αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, καθοριστική σημασία αποκτά η συνεργασία του στρατιωτικού με τον πολιτικό τομέα, προκειμένου να ενισχυθεί η γενικότερη συνεργασία στο εσωτερικό του NATO. Επίσης το NATO στις περισσότερες περιπτώσεις, οφείλει να χρησιμοποιεί όλες τις μεθόδους της ήπιας ισχύος, όπως για παράδειγμα την διπλωματία, ώστε να πετύχει συνεργασίες, με επακόλουθο την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Τέλος, το NATO οφείλει να δρα με έναν πιο ενεργό τρόπο στις εξελίξεις του σύγχρονου περιβάλλοντος ασφαλείας και να λειτουργεί ανάλογα, ώστε να προλαμβάνει την εμφάνιση των απειλών και να εξυπηρετεί ουσιαστικά το ρόλο του που είναι η προστασία της παγκόσμιας ασφάλειας και ειρήνης.¹³⁷

¹³⁷ Michael Miklaucic, NATO Countering the Hybrid Threat, September 2011, <https://www.act.nato.int/nato-countering-the-hybrid-threat>

Συμπεράσματα-επίλογος

Από την εξέταση του θέματος «ο υβριδικός πόλεμος μια νέα πρόκληση για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια» εξάγεται το συμπέρασμα πως η μορφή αυτή του πολεμικού φαινομένου δεν αποτελεί μια καινούρια κατηγορία πολεμικής αναμέτρησης. Αποτελεί μια μορφή πολεμικής αναμέτρησης που με το συνδυασμό πολεμικών μέσων και τακτικών συμβατικών και μη, ανταποκρίνεται στις προκλήσεις των υβριδικών απειλών.

Η διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος ασφαλείας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου χαρακτηρίζεται από έναν «σκληρό» ανταγωνισμό κρατικών και μη κρατικών δρώντων για την απόκτηση ισχύος, με έντονη την προσπάθεια εγκαθίδρυσης σχέσεων αλληλεπίδρασης και συμμαχιών για την εξυπηρέτηση αυτού του στόχου.

Ο ανταγωνισμός κρατικών και μη κρατικών δρώντων εκδηλώνεται στα πεδία των πολεμικών συγκρούσεων με τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων που έχουν τα χαρακτηριστικά του υβριδικού πολέμου. Τα αντικρουόμενα συμφέροντα κρατικών και μη κρατικών δρώντων του διεθνούς συστήματος προκαλούν πολεμικές συγκρούσεις, με υβριδικά χαρακτηριστικά, ενώ διαμορφώνονται συμμαχίες, οι οποίες ενδέχεται να έχουν αποτρεπτική ισχύ ή να συντελούν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολεμικών συγκρούσεων, προκειμένου να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι τους.

Δεδομένης της διαπίστωσης πως ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του υβριδικού πολέμου είναι η δυσκολία του εντοπισμού των αντιπάλων και του πεδίου δράσης τους αποδεικνύεται πως ασθενέστεροι μη κρατικοί δρώντες, έχουν τη δυνατότητα να υπερισχύσουν έναντι ισχυρότερων κρατικών δρώντων, λόγω των μέσων και τακτικών που χρησιμοποιούν.

Είναι γεγονός πως στον υβριδικό πόλεμο η υπεροχή του αντιπάλου στο πεδίο των πολεμικών συγκρούσεων, δεν οφείλεται μόνο στην υπεροπλία και την χρήση εξελιγμένων οπλικών μέσων και τεχνολογικών επιτευγμάτων, ειδικά στον τομέα της πληροφορικής, αλλά στην επιτυχή χρήση των πολεμικών μέσων και τακτικών του υβριδικού πολέμου, όπως απέδειξε το παράδειγμα της ήττας των ΗΠΑ στο Βιετνάμ.

Εφόσον στη διεξαγωγή του υβριδικού πολέμου, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο ανθρώπινος παράγοντας, είναι επιτακτική η ανάγκη του εντοπισμού των συμβατικών και μη συμβατικών μέσων και τακτικών, κατά τη διάρκεια του, προκειμένου να ληφθούν τα ανάλογα μέτρα για τη επιτυχή αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Είναι δεδομένο πως στη σύγχρονη εποχή ο υβριδικός πόλεμος δεν λειτουργεί ως μέσο τερματισμού των πολεμικών συγκρούσεων, με επακόλουθο την εγκαθίδρυση της ειρήνης, όπως συνέβαινε στον παραδοσιακό πόλεμο, κατά τον οποίο μια αποφασιστική μάχη έκρινε την έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεις.

Επειδή οι υβριδικές απειλές εκδηλώνονται με τη χρήση συμβατικών και μη συμβατικών πολεμικών τακτικών, όπως έχει ήδη λεχθεί και για το λόγο ότι το πεδίο δράσης των πολεμικών συγκρούσεων δεν είναι αυστηρά καθορισμένο, όπως άλλωστε και η χρονική διάρκεια τους, παρατηρούνται πολεμικές εστίες ακόμη και σε καιρό ειρήνης.

Η παγκόσμια ειρήνη η οποία αποτέλεσε μια «ουτοπική» επιθυμία της ανθρωπότητας, μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, αποδείχτηκε ανέφικτη, με την εμφάνιση των υβριδικών απειλών. Ως εκ τούτου, η έννοια της ειρήνης ως μίας κατάστασης απουσίας πολεμικών συγκρούσεων, δεν υφίσταται στον 21^ο αιώνα, με αποτέλεσμα την ύπαρξη πολλαπλών πεδίων πολεμικών συγκρούσεων, με εμφανή τα χαρακτηριστικά του υβριδικού πολέμου.

Αδιαμφισβήτητα ο υβριδικός πόλεμος αποτελεί μια σοβαρή απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια, καθώς υπονομεύει την ειρήνη σε διάφορα μέρη του πλανήτη, ενώ δημιουργεί το αίσθημα της ανασφάλειας και του φόβου στην παγκόσμια κοινότητα.

Για το λόγο αυτό, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι υβριδικές απειλές απαιτείται όχι μόνο η ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος των κρατών, αλλά και η προσαρμογή της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσία στην πραγματικότητα του υβριδικού πολέμου. Σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτό διαδραματίζει η εξέλιξη της τεχνολογίας στον τομέα των οπλικών συστημάτων αλλά και της πληροφορικής.

Το NATO, ως διεθνής οργανισμός ασφάλειας, είναι υπεύθυνο για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών και την προστασία της παγκόσμιας ασφάλειας

και ειρήνης. Για το λόγο αυτό, οφείλει να αναπτύξει μηχανισμούς άμυνας αλλά και να προβεί στην εξεύρεση μέσων για την πρόβλεψη και την επιτυχημένη αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, απαραίτητη προϋπόθεση κρίνεται η συνεργασία των κρατών μελών του NATO αλλά και η άμβλυση των αιτιών που προκαλούν τις υβριδικές απειλές. Έτσι η παγκόσμια κοινότητα οφείλει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το θέμα της φτώχειας αλλά και της οικονομικής και πολιτικής εκμετάλλευσης των ασθενέστερων κρατών καθώς και το θέμα του θρησκευτικού φανατισμού, προκειμένου να εξουδετερωθούν οι υβριδικές απειλές.

Επιπλέον, απαραίτητη κρίνεται η ενίσχυση του ρόλου της διπλωματίας από την πλευρά της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, ενώ θεωρείται επιβεβλημένο οι σχεδιαστές άμυνας να αναθεωρήσουν τον τρόπο σκέψης τους στον τομέα της διεξαγωγής των πολεμικών συγκρούσεων, προκειμένου να επιτύχουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Για το λόγο αυτό, οφείλουν να αναπτύξουν καινοτόμες ιδέες για την υιοθέτηση μέσων αντιμετώπισης που συνδυάζουν συμβατικά και μη συμβατικά στοιχεία και πολεμικές τακτικές.

Η αναθεώρηση του τρόπου σκέψης του NATO είναι απαραίτητο, να στηρίζεται στη συνεργασία του στρατιωτικού και πολιτικού τομέα, με τη δημιουργία κατάλληλα εκπαιδευμένων στρατιωτικών μονάδων και στρατιωτικών, εκπαιδευμένων κατάλληλα στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Από τη μελέτη του θέματος, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ο υβριδικός πόλεμος είναι ο πόλεμος που ανταποκρίνεται στις προκλήσεις της νέας εποχής. Εξάλλου, όπως έχει αποδειχθεί σε όλη την ιστορική διαδρομή της ανθρωπότητας, κάθε πόλεμος έχει τη δική του λογική και διαμορφώνεται κάτω από διαφορετικές συνθήκες, ανάλογα με τα αίτια που τον προκαλούν(οικονομικά, πολιτικά κοινωνικά) αλλά και τους στόχους που έχει. Έτσι σε καμία περίπτωση δεν είναι εφικτό, να αντιμετωπίζονται όλες οι εμφανιζόμενες υβριδικές απειλές με τον ίδιο τρόπο και ως εκ τούτου απαραίτητο κρίνεται να υιοθετούνται διαφορετικές προσεγγίσεις, ανάλογα με τον χαρακτήρα τους.

Το γεγονός πως οι υβριδικές απειλές ενδέχεται να πλήξουν αστικά κέντρα, επιφέροντας το θάνατο σε ανυποψίαστους πολίτες, όπως συμβαίνει στην εκδήλωση

τρομοκρατικών χτυπημάτων, καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την αντιμετώπιση τους και δημιουργεί συναισθήματα φόβου και ανασφάλειας.

Ο υβριδικός πόλεμος μπορεί να χαρακτηριστεί ως «η Λερναία Ύδρα» της σύγχρονης εποχής, την οποία η ανθρωπότητα καλείται να αντιμετωπίσει. Εξάλλου είναι δεδομένο, πως για να εξουδετερωθεί ο αντίπαλος στο πεδίο των πολεμικών συγκρούσεων απαιτείται η γνώση, η ουσιαστική εκτίμηση των δυνατών και αδύνατων σημείων, τόσο του ιδίου, όσο και της αντίπαλης πλευράς.

Ως εκ τούτου, οι υβριδικές απειλές δεν είναι ανίκητες, εφόσον το NATO και οι υπεύθυνοι στον τομέα της ασφάλειας υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα και τακτικές ώστε να τις εξουδετερώσουν, στο πλαίσιο της προσαρμογής στην καινούρια πραγματικότητα.

Το παράδειγμα της Hezbollah ως μη κρατικού δρώντα, ο οποίος χρησιμοποίησε της μεθόδους του υβριδικού πολέμου αλλά και της Ρωσίας, ως κρατικού δρώντα, καθιστούν αναγκαία την απόκτηση σφαιρικής γνώσης, γύρω από τον υβριδικό πόλεμο, η οποία καθίσταται ιδιαίτερος σημαντική για την εξουδετέρωση των υβριδικών απειλών.

Συμπερασματικά, η ανθρωπότητα μπαίνει σε μια περίοδο κατά την οποία κυριαρχεί ο υβριδικός πόλεμος, ο οποίος δημιουργεί ένα «νέο» περιβάλλον για την ασφάλεια και την ειρήνη, όπως ακριβώς συνέβη με το πέρασμα της ανθρωπότητας στην ατομική περιοχή με τη ρίψη της ατομικής βόμβας το 1945. Ως εκ τούτου πιστεύουμε πως ο προβληματισμός σχετικά με την «υβριδική εποχή» στον τομέα του πολεμικού φαινομένου είναι επίκαιρος και απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια για την επιτυχή αντιμετώπιση του, όπως αποδείχθηκε από τη μελέτη του θέματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Κουσκουβέλης, Ηλίας Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ποιότητα, Αθήνα, 2004
- Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του πολέμου*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1998
- Κουλουμπής, Θεόδωρος, Διεθνείς Σχέσεις και Δικαιοσύνη, Παπαζήση, Αθήνα, 2008
- Λίτσας, Σπυρίδων, Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές, Ποιότητα, Αθήνα, 2010
- Λίτσας, Σπυρίδων, *Ιλιάδα και διεθνής πολιτική: Μια θεωρητική προσέγγιση*, Ποιότητα, Αθήνα, 2014
- Bull, Hedley, *Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, μτφρ: Η. Στροϊκού. επιμ: Κουσκουβέλης, Ηλίας. Ποιότητα, Αθήνα, 2001
- Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Ο Πόλεμος και τα αίτια του-Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Ποιότητα, Αθήνα, 2002
- Carr, Edward Hallet, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939*, Ποιότητα, Αθήνα, 2001
- Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του πολέμου*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1998
- Μίντσης, Ι. Γεώργιος, *Σύγχρονος Πόλεμος και Ελληνική Στρατηγική Μια μελέτη της Θεωρίας του Πολέμου και Διεθνών Σχέσεων*, Ερωδιός, Θεσσαλονίκη, 2005
- Μυνκλερ, Χερφριεντ, *Οι Νέοι Πόλεμοι*, Καστανιώτη, Αθήνα, 2005
- Παντελής, Κωνσταντίνος, «Ποιος είναι ο σύγχρονος υβριδικός πόλεμος?», Αθήνα, Κέντρο Διεθνών Στρατηγικών Αναλύσεων, 30 Σεπτεμβρίου 2015

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Hoffman, Frank G, *Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington Virginia, 2007,
- Anderson, Jan Joel and Tardy, Thierry, *Hybrid: What' in a name?*, European Union Institute for Policy Studies,

- Jagello, Hybrid Warfare: A New Phenomenon in Europe's Security Environment, NATO Information Center, Ostrava, 2016
- "Joint Publication 1-02 - Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms," March 15, 2015
- Connell, Marry Elen and Evans, Ryan, "Russia's 'Ambiguous Warfare' and Implications for the U.S. Marine Corps," CNA Occasional Paper, Strategic Studies (CNA Analysis and Solutions, May 2015),
- Tomes, Robert R., Relearning Counterinsurgency Warfare, Parameters, US Army War College, 2004
- Lawrence, Freedman, Ukraine and the Art of Limited War, Survival: Global Politics and Strategy, 1 December 2014, Volume 56
- A Critique of Hybrid Warfare in the Light of Russia-Ukraine Crisis and Military Strategy, Hybrid Warfare Research, BEYOND THE HORIZON
- Hybrid Warfare in the Baltics Threats and Potential Responses, Randin, Andrew, Rand Corporation, 2017
- Carl Von Clausewitz, On War, ed. Howard, Michael and Paret, Peter Princeton University Press, 1976
- MacGregor Knox and Williamson Murray, eds., The Dynamics of Military Revolution 1300-2050, Cambridge: Cambridge University Press, 2001
- North Atlantic Treaty Organization, AAP-06 (2013), NATO Glossary of Terms and Definitions
- Christopher, Paul, Confessions of a Hybrid Warfare Skeptic, SMALL WARS JOYRNAL, March 3, 2016
- Hybrid War-Does it even exist?, Dr. Damien, Van Puyvelde, NATO Revivew, 2016,
- Mecklin, John, The evolving threat of hybrid war, , Published Online: 21August 2017, Taylor Francis Online
- WILIAMSON, STEVEN C. , FROM FOURTH GENERATION WARFARE TO HYBRID WAR, U.S Army War College, Carlisle, 2009

- Matthews, Matt, We were caught unprepared: the 2006 Hezbollah-Israeli War, The Long War Series Occasional Paper No 26, Fort Leavenworth, KS,: US Army Combined Arms Center, Combat Studies Institute Press , 2008, σ. 17
- Sascha Dominik Bachman and Hakan Guinneriusson, Hybrid Wars: The 21st Century's NEW THREATS TO GLOBAL PEACE AND SECURITY, Bournemouth University UK and Swedish Defense University
- Deakin, Luke Robert, Analysis of the relationship between the protection of Financial Information Infrastructure and Australia's National Security, Information Research Centre Faculty of Information Technology, Queensland University of Technology, June 2003
- Allied Joint Doctrine for Psychological Operations, Allied Joint Publication-3.10.1, σ. 1-1
- Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms, 8 February 2010
- STRATEGY FOR OPERATIONS IN THE INFORMATION ENVIRONMENT, DEPARTMENT OF DEFENCE, June 2016
- Nye, Joseph The Information Revolution and Soft Power, 2014
- Molander, Roger C., Ridille, Andrew S., Wilson, Peter A., Strategic Information Warfare: A New Face of War, RAND CORPORATION
- Johnson, L. Scott, Toward a Functional Model of Information Warfare , CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, LIBRARY
- Kilcullen, David J., "Counter-insurgency Redux," Survival Winter 2006-2007, Hoffman, F.G, "Neo-Classical Counter-insurgency?" Parameters, Summer 2006
- Gompert David C., Heads We Win: The Cognitive Side of Counterinsurgency, Santa Monica, C.A: RAND, Counterinsurgency Occasional Paper 1, 2007
- Supreme Allied Commander, SC Input to a New NATO Capstone Concept for the Military Contribution to Countering Hybrid Threats, Belgium, 25 August 2010

- Miklaucic, Michael NATO Countering the Hybrid Threat, September 2011
- Russell, W. Glenn, “THOUGHTS ON HYBRID CONFLICT”, Small Wars Journal, 2009
- Trenin, Dmitri, THE UKRANIAN CRISIS AND THE RESUMPTION OF GREAT-POWER RIVALRY, CARNEGIE MOSCOW CENTER, July 2014
- Kudors, A., “Hybrid War-A New Security Challenge for Europe”, Background Notes of Latvian Presidency of the Council of European Union, 2015
- Reisinger, H., & Golts , A., “A Russia’s Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense.” Research Paper 105, November 2014
- Woo Pyung-Kyun, The Russian Hybrid Warfare in the Ukraine Crisis: Some Characteristics and Iplications, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 27, No 3, September 2015

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm
- <http://www.natolibguides.info/hybridwarfare>
- <https://www.act.nato.int/nato-countering-the-hybrid-threat>
- https://en.oxforddictionaries.com/definition/economic_war
- <https://www.britannica.com/>
- <https://www.iea.org/topics/energysecurity/>
- <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/97unclass/warfare.html#rft3>
- <https://www.rand.org/>
- http://www.act.nato.int/images/stories/events/2010/20100826_bi-sc_cht.pdf
- <https://www.act.nato.int/nato-countering-the-hybrid-threat>

➤ <https://www.bbc.com/news>